ΑΝΟΙΞΙΣ

ΥΠΟ Ι. Φ. ΜΙΛΛΕ

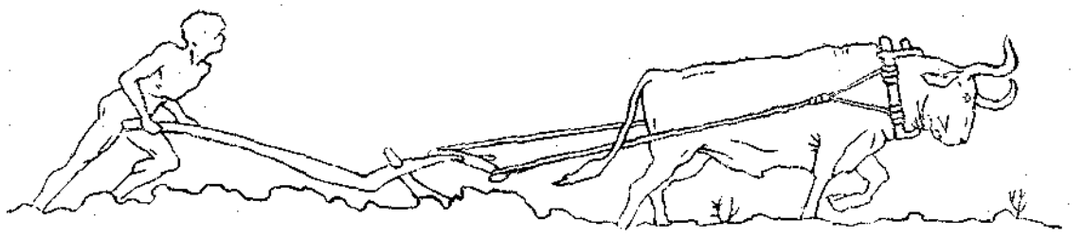

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' 28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1910

ΝΕΚΡΟΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ

Ὅταν εὑρέθη ὁ πνιγμένος, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τοῦ Κοιμητηρίου, ἀνάμεσα εἰς τὴν Μεγάλην Ἄμμον κ' εἰς τὸν Ταρσανᾶν, ὀλίγον ἀκόμα ἤθελε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, ἢ μᾶλλον νὰ κρυφθῇ ὀπίσω ἀπὸ τὸ γεῖτον βουνὸν ἀντικρύ. Τότε αἱ ἀρχαὶ τοῦ τόπου — ὁ Εἰρηνοδίκης τοῦ πάλαι ποτὲ εἰρηνοδικείου, κ' ὁ Νωματάρχης ὁ ἀστυνομεύων —, ἀπεφάνθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ ὁλονυχτὶ ἄταφος, ἐπειδὴ ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν σχίσουν οἱ γιατροί, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἦτον πνιμμένος ἢ δὲν ἦτον.

Κ' ἦτον καλῆς ψυχῆς ἄνθρωπος, ὁ συχωρεμένος ὁ Κώστας τοῦ Σταματάκη. Φαίνεται, εἶχε τάξει εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κ'νιστριώτισσαν, νὰ τὸν ἀξιώσῃ νὰ ταφῇ εἰς τὸ χῶμα τῆς μικρᾶς νήσου του — ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸν θαλασσόπληκτον βράχον, ὅπου τὰ κύματα φαίνονται νὰ τραγουδοῦν μυστηριῶδες νανούρισμα εἰς τοὺς νεκρούς — κ' ἡ Παναγία ἡ Κ'νιστριώτισσα τοῦ παρεχώρησε τὸ ταπεινὸν αἴτημα, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔπλευσε ναυαγὸς εἰς τὸ κῦμα, καὶ ἀπέδωκε τὴν ἁπλοϊκὴν ψυχήν του πελαγωμένος εἰς τὴν πάλην μὲ τὸν Χάρον τὸν θαλάσσιον, δὲν ἔπαυσε ν' ἀντικρύζῃ τὸν ἔρημον ναΐσκον της πέραν εἰς τὸ δυτικὸν πλάγι τοῦ χαριτωμένου νησιοῦ. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀγνάντευε, κ' ἐκεῖ ἦτον προσκολλημένος ὁ πόθος του, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς του. Κ' ἐκεῖ ἄσπριζεν ἀκόμη τὸ παλαιὸν ἔρημον μοναστηράκι, προκύπτον μέσα ἀπὸ βαθεῖαν χλόην ἀνάμεσα εἰς τὰς πίτυς καὶ τὰς καστανέας, ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ὡραίαν θαλασσίαν ἀγκάλην τοῦ Ἀσέληνου, ὅπου ἐβασίλευε γλυκὰ σιγὰ ὁ ἥλιος, ὡς νὰ ἔκρυπτεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ χρυσᾶ καὶ στίλβοντα στολίδια του μέσα εἰς τὸν θησαυρόν του.

Κι' ὅταν ἡ μικρὴ καμπάνα ἐκάλει τοὺς ἀγροίκους βοσκοὺς τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν προσευχὴν — οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπήγαιναν, ἀλλ' ἴσως νὰ ἔκαναν μακρόθεν ἕνα σταυρόν, ἂν ἤξευραν ἀκόμα νὰ κάμουν τὸν σταυρόν τους — κ' ἐδιάβαζεν ὁ πάτερ Ἐφραὶμ ὁ πνευματικὸς τὸν Ἑσπερινόν, μαζὶ μὲ τὸν Μιχαίαν τὸν ὑποτακτικόν του, κατέβαινε τὰ σκαλοπάτια ὁ γέρων ἕως τὴν βρύσιν, διὰ ν' ἀπολαύσῃ καὶ ἅπαξ ἀκόμη τὴν γλυκεῖαν μελαγχολίαν τῆς μοναξιᾶς μέσα εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἶχεν ὀνομάσει «γωνίαν τοῦ Παραδείσου.» Καὶ τῆς βρύσης τὸ μάρμαρον, τὸν κρουνὸν καὶ τὴν λεκάνην, τὰ εἶχε φάγῃ τὸ νερόν. Καὶ μόλις εἰμποροῦσε νὰ διαβάσῃ τις, μισοσβυσμένους, τοὺς ἰαμβικοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους εἶχε γράψει ποτὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς πηγῆς, ὁ διάσημος ἀσκητής, ὁ ἀββᾶς Διονύσιος· «Χεῖρας, πρόσωπα καὶ πόδας νίπτων ἁβρῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ διαυγὲς νῦν ὕδωρ πίνων, τῆς καλλιρείθρου τῆσδε τῆς κρήνης, ξένε, ψυχῆς τότε μνήσθητι Διονυσίου.»

Καὶ ψηλὰ εἰς τὸ πλάγι, σιμὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἵστατο ἀκόμη ὀρθὸς ὁ χιλιετὴς πεῦκος, ὅπου εἰς τοὺς κλάδους ἐπάνω ἀνάμεσα στοὺς κλῶνας του, εἶχεν εὑρεθῇ ἕνα καιρὸν αἰωρουμένη ἡ λαμπρὰ Εἰκὼν τῆς Παναγίας. Ὁ πεῦκος ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον ὁποὺ δὲν ἐκάρη τὴν κόμην εἰς ὅλην τὴν ζωήν του. Ἀπὸ τριακοσίων χρόνων καὶ πλέον κανεὶς δὲν ἐξάμωσε νὰ κόψῃ φύλλον ἀπὸ τὸ γιγαντιαῖον δένδρον. Ὅλοι οἱ κωνίσκοι, οἱ καρποὶ τοῦ πεύκου, μυριάδες ἀναρίθμητοι, ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐκρέμαντο ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλῶνας του. Εἶνε βέβαιον ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω εὑρέθη μίαν πρωΐαν, εἰς τὰ χίλια ἑξακόσια τόσα, ἡ Εἰκὼν τῆς Παναγίας. Ἦτο ζωγραφισμένη ὡς προτομὴ παιδίσκης, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸν Χριστὸν βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ διὰ τοῦτο ἐσχετίσθη μὲ τὰ Εἰσόδια, ὅταν προσεφέρθη «ὡς τριετίζουσα δάμαλις» εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ναΐσκος τοῦ μικροῦ ἀσκητηρίου, ὅπως ἦτο τότε τὸ ὕστε-

ρον κτισθὲν μοναστήριον, ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων. Ἡ εὑρεθεῖσα παραδόξως τότε εἰκών, ἐφάνη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς τότε ὡς νὰ ἦτο ἀθῶα κόρη εὐαίσθητος, ἥτις ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ κούνια, νὰ λικνισθῇ αἰωρουμένη ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη Παναγία ἡ Κουνίστρα, ἢ Κ'νιστριώτισσα.

***

Ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἀσκητήριον, τὸ ὁποῖον ἀσπροβολᾷ ἀνάμεσα εἰς τὴν βαθεῖαν πρασινάδαν τῆς κοιλάδος, εἰς ὅλην τὴν παραθαλασσίαν φάραγγα τὴν πολυσχιδῆ ἀπὸ τῆς ῥάχες καὶ τῆς ῥεμματιές, ἀντίκρυζεν ὁ πνιγμένος νεκρός, ὅταν ἀρμένιζεν ἐπὶ ἡμέρας διὰ νὰ πλεύσῃ ἀπὸ τοὺς κρημνώδεις αἰγιαλοὺς τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ὄσσης καὶ τοῦ Πηλίου εἰς τὴν βάσιν τοῦ θαλασσίου λόφου ὅπου λευκάζουν τὰ Μνημούρια τῆς μικρῆς πατρίδος του, ἐκεῖ ὅπου προσκυνεῖ τοὺς βράχους τὸ μόλις δαμασθὲν μετὰ γογγυσμῶν καὶ ὑλακτοῦν κῦμα. Καὶ τὸ μικρὸν πλοῖον του, βάρκα μεγάλη, σκαμπαβία φορτηγός, ἔπλεεν ἀπὸ Σαλονίκης εἰς Ζαγορὰν καὶ ἔμπαλιν, φορτωμένον καὶ ξαναφορτωμένον. Ἦσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ὁ Γιάννης κι' ὁ Κωσταντῆς τοῦ Σταματάκη, καὶ μαζί των ἐπέβαινεν ὁ ἔμπορός των. Μῆλα καὶ πατάτες καὶ κάστανα ἐκόμιζον πρὸς τοὺς Ἑβραίους τῆς Σαλονίκης, διὰ νὰ τοὺς ξαναφορτώσουν οἱ Ἑβραῖοι ἐκεῖθεν ἄλλα εἴδη, λ. χ. ὄσπρια ἀνακατωμένα, ὀλίγα πρόσφατα τῆς χρονιᾶς, ὅσον διὰ δεῖγμα, καὶ πολλὰ περυσινὰ ἢ προπέρσινα σαπρακωμένα.

Ἡ βάρκα ἦτον ἰδιοκτησία τοῦ Γιάννη, τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ, ὅστις καὶ ἐπλοιάρχει. Αὐτὴ ἦτον ἡ περιουσία του εἰς τὸν κόσμον. Ὅσον διὰ τὸν Κώσταν, οὗτος δὲν εἶχεν ἀποκτήσει ποτὲ τίποτε. Εἶχε λάβει γυναῖκά ποτε, καὶ εἶχεν ἀποκτήσει ἓν παιδίον. Εἶτα τὸ παιδίον ἀπέθανεν εἰς τὸν μαζὸν τῆς μητρός του, ἡ δὲ γυνὴ ἐφονεύθη, νομίζω, πεσοῦσα ἀπὸ τοῦ ἐξώστου, ἐν ἐκστάσει φρενῶν. Ἔκτοτε ἔμεινεν ἐλεύθερος, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ νὰ μὴ τὴν ἀπεμπολήσῃ πλέον. Ἔκυπτε τὴν κεφαλήν, ἐκάπνιζε, ἔπινε καφέ, καὶ δὲν ὡμίλει. Ποτὲ δὲν ἔβγαζε λόγον ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἦτο πλέον ἢ πενῆντα ἐτῶν, κ' ἐσυντρόφευε τὸν νεώτερον ἀδελφόν του, κ' ἐθαλασσοπνίγετο προθύμως μαζί του, ἐν ἄκρᾳ ὑπακοῇ. Ὁ Γιάννης ἦτο ὀλιγώτερον τῶν πενῆντα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, εἶχε δὲ οἰκογένειαν, σχεδὸν μισὴν δουζίνα παιδιά.

Ἦσαν καὶ αὐτοὶ θύματα τῆς τοκογλυφίας τῶν 36 τοῖς ἑκατόν, καὶ «τὸ διάφορο κεφάλι», ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι. (Τὸ ὁμοιοτέλευτον δέν το ἔκαμα ἐκ προθέσεως). Ὁ τοκογλύφος, βίαιος ἐπαίτης, (καὶ ἐνίοτε ὁ ἐπαίτης, ὕπουλος τοκογλύφος· — ποῖον ἐκ τῶν δύο θηρίων εἶνε τὸ χαλεπώτερον;) μὲ τὰ «θαλασσοδάνεια», καὶ μὲ τὸ 36 τοῖς %, εἶχε καταστρέψῃ πρὸ πολλοῦ τὸ ναυτικὸν τοῦ τόπου των, καὶ εἶχεν ἐξανδραποδίσει ὅλον τὸν λαόν. Κλῆρος καὶ μοῖρα καὶ προορισμὸς τῶν δύο ἀδελφῶν, ὅπως καὶ τόσων ἄλλων, ἦτο νὰ θαλασσόνουν, νὰ παραδέρνουν, νὰ βασανίζωνται χειμῶνα καιρὸν μὲ τὴν ψυχὴν στὰ δόντια, νὰ «θανατοῦνται ὅλην τὴν ἡμέραν, ὡς πρόβατα σφαγῆς.» Τέλος... ἐσώθηκαν τὰ βάσανά του. Μίαν νύκτα, τὴν προτελευταίαν τοῦ Νοεμβρίου, ἡμέραν τοῦ φεγγαριοῦ, ὅπου ἦτο φοβερὰ ταραχὴ καὶ τρικυμία... καὶ τὸ μὲν πρῶτον κῦμα ἐσάλευσεν ἐκ βάθρων, δηλ. ἐκ τῆς τρόπιδος, τὴν βάρκαν, τὸ δεύτερον κῦμα τὴν ἐγέμισε νερά, διὰ νὰ πλέῃ ἴσα μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τὸ δὲ τρίτον κῦμα, τὸ σφοδρότερον, τὴν ἐσπλαχνίσθη, καὶ τῆς ἔδωκε τὸν τελειωτικὸν κτύπον· τὴν κατεπόντισε.

***

Δὲν ἀπεῖχε μίλια ἀπὸ τὴν στεριάν, τὸ μέρος ὅπου κατεποντίσθησαν. Ὁ Γιάννης ἦτο δεινὸς κολυμβητής. Μὲ τὸ ὑποκάμισον καὶ μὲ τὴν «σκελέαν» ἔπλευσεν, ἔπλευσε, κ' ἔφθασεν εἰς τοὺς βράχους τοῦ γιαλοῦ, εἰς μίαν ἀπότομον ἀκτὴν τῆς Ἁγιᾶς. Ἐκτύπησεν, ἐμωλωπίσθη, ἐπρήσθη, καὶ μιοοπνιμμένος, παγωμένος, ἐπάτησεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Ἦτο λυκαυγὲς ἤδη. Ἀφοῦ ἐβυθίσθη ἡ βάρκα, ὕστερον ἤρχισε νὰ γλυκοχαράζῃ ὁ οὐρανός, διὰ νὰ «μετανοήσῃ ὅποιος ἐπνίγη», ἢ ἴσως, διὰ νὰ φωτισθοῦν τὰ ναυάγια. Ὁ Γιάννης ἐκύτταξε παντοῦ, δεξιά, ἀριστερά, πρὸς τ' ἄνω, πρὸς τὰ κάτω· δὲν εἶδε πουθενὰ καλύβην, οὔτε ἄνθρωπον. Μισοπαγωμένος, ζαλισμένος ὅπως ἦτον, ὡς ἀλλόκοτον ὄνειρον αἰσθανόμενος τὴν ζωήν, μὴ βλέπων ἀλλοῦ που δρόμον οὔτε μονοπάτι, ἤρχισε ν' ἀναρριχᾶται τὴν κρημνώδη ἀκτήν. Ἐγλίστρα, ἐπιάνετο μανιωδῶς ἀπὸ τοὺς θάμνους, ἔπιπτεν, ἐσηκόνετο. Τέλος ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκτῆς. Οἱ ἄνθρωποι ὅσοι εἶδαν ὕστερον τὰ ἴχνη του, διὰ νὰ πιστεύσουν ὀφθαλμοφανῶς εἰς τὴν ἀπεγνωσμένην ἀναρρίχησίν του, ἔκαμναν τὸν σταυρόν των. Εἷς δὲ νεαρὸς διδάσκαλος τοῦ γείτονος χωρίου, συγκινηθείς, ἔκλαιε μετὰ λυγμῶν. Ὁ ἴδιος ὁ σωθεὶς ναυτίλος ἔβλεπε τὰ ἴχνη τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του καὶ δὲν ἐπίστευεν.

Εὗρε φιλανθρώπους βοσκοὺς καὶ ξενίαν πρόθυμον εἰς τὴν καλύβην των. Τὸν ἔθαλψαν, τὸν ἀνεζωογόνησαν, τοῦ ἔδωκαν μίαν κάπαν καὶ βλαχόκαλτσες καὶ τσαρούχια. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἔψαξαν εἰς ὅλους τοὺς γείτονας αἰγιαλούς, μήπως εὕρωσι πτῶμα ναυαγοῦ ἢ ναυάγιον, ἢ ἄνθρωπον ζῶντα ἀκόμη. Πουθενὰ τίποτε. Ὁ ἔμπορος τοῦ φορτίου, ὁ κὺρ Στάθης ὁ πραμματευτής, «οὔτε ἦτον, οὔτ' ἐφάνη». Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιάννη, ὁ Κώστας, ἦτον καλὸς ναύτης, σχεδὸν ὅσον καὶ ὁ ἀδελφός του, κ' ἐκολύμβα ἐξ ἴσου καλά. Πῶς δὲν ἐφάνη; Κατὰ ποῦ ἔβαλε πλώρην τάχα; Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἂν τυχὸν ἐπνίγη, κ' ἐσώθη αὐτὸς (διελογίζετο ἀκουσίως, θρηνῶν μέσα του, ὁ Γιάννης ὁ διασωθεὶς) ἡ θάλασσα φαίνεται νὰ ἔκαμεν ἐπιεικῶς καλὴν κρίσιν τὴν φορὰν αὐτήν· διότι αὐτὸς εἶχε γυναῖκα καὶ πέντε ἢ ἓξ παιδιά, κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε «κανένα στὸν κόσμον!»... Τὸν συλλογισμὸν δὲ τοῦτον ἔκαμαν μεγαλοφώνως πλέον ἢ χίλιοι ἄνθρωποι, ὕστερον, ὅσοι ἤκουσαν τὸ δρᾶμα, κ' ἐγνώριζον τὰς περιστάσεις τῶν προσώπων.

***

Ὅταν, μετὰ ἐννέα ἢ δέκα ἡμέρας, ἐπέστρεψεν ὁ ναυαγὸς εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἀπήλαυσεν, ὡς «ὑστερόποτμος», οἱονεὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον ἐρχόμενος, τὸ θάλπος τῆς πτωχικῆς του ἑστίας, τὴν ἰδίαν ἡμέραν, πρὸς ἑσπέραν, πρᾶγμα ὁπωσοῦν παράδοξον συνέβη.

Ὁδοιπόροι διαβάται, ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς ἐπανερχόμενοι, περνῶντες τὴν μακρὰν ἄμμον, πέραν τοῦ δυτικοῦ ναυπηγείου, καὶ κάτω ἀπὸ τὸν περίβολον τοῦ Κοιμητηρίου τῆς πολίχνης, εἶδαν νεκρὸν πνιγμένον, πτῶμα φουσκωμένον, μισοσφιγμένον ἀπὸ τὴν ἅλμην, καὶ ὄχι πολὺ ὀδωδός. Ποῖος ἦτο; Ξένος τις, ἄγνωστος; Ὄχι. Ἦτο πατριώτης, γνωστός· ὅλοι οἱ ἰδόντες τὸν ἀνεγνώρισαν. Ἦτον ὁ Κωσταντῆς, υἱὸς τοῦ Σταματάκη, ἀπὸ τὸν Ἐπάνω Μαχαλᾶν.

Ἐπῆγαν καὶ εἶπαν τὴν εἴδησιν εἰς τοὺς ἀδελφούς του· εἰς τὸν Γιάννην, τὸν μόλις ἀνασωθέντα ναυαγόν, κ' εἰς τὸν νεώτερον Γιώργην, τὸν ἐσχάτως παλινοστήσαντα ἐκ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἔτρεξαν, τὸν ἀνεγνώρισαν, τὸν ἔκλαυσαν. Ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ῥηχοῦ αἰγιαλοῦ, σιμὰ εἰς τοὺς χαμηλοὺς βράχους τῆς ἀκτῆς· οἱ πόδες του εἶχον ἀναπαυθῆ ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ στῆθος του ἐλικνίζοντο ἀκόμη εἰς τὸ κῦμα. Ἔστειλαν εἴδησιν εἰς τὰς ἀρχάς, πρὶν τὸν θίξουν, παρήγγειλαν εἰς τοὺς οἰκείους των νὰ φέρωσι σινδόνια καὶ φορέματα διὰ νὰ συστείλωσι τὸν νεκρόν.

Τέλος ἦλθαν ὁ Νωματάρχης τῆς ἀστυνομίας, κι' ὁ Εἰρηνοδίκης τοῦ πάλαι ποτὲ εἰρηνοδικείου. Καὶ πλῆθος περιέργων, ἢ καὶ ἐνδιαφερομένων ἠκολούθησε τοὺς ἐν τέλει. Τότε ἤρχισεν ἕκαστος νὰ ἐκφέρῃ τὰς εἰκασίας του. Μήπως ὁ Γιάννης ὁ ἀδελφός του εἶχε φέρει τὸν νεκρὸν μαζί του, ὅταν ἔφθασε χθὲς πρωί, μὲ τὸ βαποράκι τὸν «Καφηρέα», καὶ τὸν εἶχε ῥίψει λάθρα ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλόν. Πρώτη ἄτοπος ὑπόθεσις. Δευτέρα πιθανὴ ὑποψία· κάποιος ναυβάτης, ἁλιεὺς ἢ πορθμεύς, μὲ πέραμα ἢ μὲ βάρκαν, κάποια ψαροπούλα ἢ τράντα, θὰ εὗρεν ἴσως τὸν πνιγμένον πλέοντα εἰς τὸ πέλαγος, μίλια μακράν, τὸν ᾤκτειρε, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν φέρῃ ἕως ἐδῶ, διὰ νὰ τύχῃ χριστιανικῆς ταφῆς ὁ ἀτυχὴς ποντοπόρος. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔφερεν ἕως ἐδῶ, τὸν ἄφησε σιμὰ εἰς τὸν γιαλόν, ἔκθετον. Ἰδοὺ καὶ νεκρὸς ἔκθετος, ὡς νὰ ἔλεγέ τις, βρέφος νόθον διὰ τὸν ἄλλον κόσμον.

Καὶ διατί νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ τὸν φέρῃ ἕως ἐδῶ, κ' ὕστερα νὰ τὸν ἀφήσῃ λαθραίως καὶ νὰ φύγῃ; Τί εἶδος λαθρεμπόριον ἦτον αὐτό; Προφανῶς, κατὰ τὴν συλλογιστικὴν μέθοδον τῶν οὕτω σκεπτομένων, διότι ἐφοβεῖτο μὴν εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν μπελᾶ του μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ποὺ ἔχομεν εἰς τὸν τόπον αὐτόν· «Ἔλα 'δῶ, βρέ. Καὶ ποῦ τὸν ηὗρες αὐτόν; Καὶ πῶς τὸν ἔφερες ἐδῶ; Καὶ τί ξέρεις νὰ μᾶς 'πῇς; Καὶ ἀπὸ τί θάνατον πάει; Καὶ εἰς ποῖον μέρος τὸν εἶδες, ἀκριβῶς; Δὲν ηὗρες ἄλλο τίποτε; Καὶ μήν τον ἔψαξες; Τί ηὗρες ἐπάνω του; Δὲν εἶδες ἄλλον ἄνθρωπον ἐκεῖ κοντά; Μήπως τὸν ἐσκότωσε κανείς; Ἄλλο τίποτε ξέρεις;... Μὰ πῶς τὸν ἔφερες ἐδῶ, ἐπὶ τέλους;» Ὅλαι αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις θὰ ἐφαίνοντο νὰ κρύπτουν περίπου τὴν ἐνδόμυχον σκέψιν· «Μήν τον ἐσκότωσες, ἢ μήν τον ἔπνιξες;... καὶ τώρα μᾶς τὸν ἐκουβάλησες ἐδῶ διὰ νὰ *βγῇς λάδι;*... Κύτταξε καλά. Μὴ θαρρῇς πὼς θὰ μᾶς γελάσῃς. Ὅλοι Ῥωμηοὶ εἴμαστε», κτλ.

***

Ἡ ἀπορία δὲν ἐλύθη. Ὅλοι οἱ πονηρευόμενοι δὲν ἐπείσθησαν. Τὸ γνησιώτερον μέρος τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ ἐπίστευσεν εἰς τὸ θαῦμα. «Καλὸς ἄνθρωπος ἦτον. Μέγα πρᾶμμα δὲν ἐζήτησε. Καθὼς ἐπνίγετο, παρεκάλεσε μόνον τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀξιώσῃ νὰ ταφῇ εἰς τὸ χῶμα τῆς πατρίδος του, καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν φᾶν τὰ ψάρια. Κ' ἡ Παναγία, ἡ θαμματουργιά, ὅπου ἀντίκρυζεν ὁ πνιγμένος τὸ παλαιὸν μοναστηράκι της, καὶ τὸν βαθυπράσινον λόφον μὲ τὰ πεῦκα τὰ γιγαντιαῖα, ὅπου τὴν εὗρόν ποτε ἐπὶ αἰώρας νὰ λικνίζεται ὡς ἀθῶα παιδίσκη, τοῦ παρεχώρησε τὸ ταπεινὸν αἴτημά του.

Ὁ ἄνθρωπος ἀφῆκε τὴν τελευταίαν πνοὴν ὑπὸ τὸ κῦμα, ὅπου ἐβυθίσθη κατ' ἀρχάς, εἶτα τὸ νεκρὸν σῶμα ἀνέδυ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, κ' ἔβαλε πλώρην, καθὼς εἶπεν ὁ ἀδελφός του, φερόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, κατὰ τὴν νοτιάν· καὶ ἀρμένισεν, ἀρμένισε πολλὰ μίλια ἕως ὅτου ἔφθασεν εἰς τὸ θαλάσσιον τρίστρατον, τὸν πλατὺν πορθμόν, τὸν μεταξὺ τοῦ Ἀρτεμισίου, τῆς Σηπιάδος ἄκρας, τοῦ Παγασαίου κόλπου, καὶ τῶν Σποράδων. Ἐκεῖ ἐταλαντεύθη πολύ, συρόμενον πότε ἀπὸ τὰ ρεύματα, πότε ὠθούμενον ἀπὸ τ' ἀπόγεια τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τὰς θαλασσίας αὔρας, τέλος ἔβαλε πλώρην κατὰ τὸν λεβάντην καὶ τὸν σορόκον. Διαπόντιος νεκρός, χωρὶς ποτὲ νὰ γείνῃ ὑποβρύχιος. Τὰ κύματα ὡς νὰ ᾤκτειρον τὸν ποτὲ ναύτην, μαλακὰ μαλακὰ τὸν προέπεμπον εἰς τὸν πένθιμον δρόμον του.

Τὰ ψάρια τοῦ ἀφροῦ ἐπήδων τριγύρω του, ἐδοκίμαζον νὰ τὸν πλησιάσουν, καὶ πάλιν, ὡς νὰ ἠλαύνοντο ἀπὸ ἀόρατον δύναμιν, ἔφευγον μακράν του. Τὰ δελφίνια τὸν παρέκαμπτον εὐλαβῶς, αἱ φῶκαι ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὑποβρύχια ἄντρα των, τὰ σκυλόψαρα ὑπεχώρουν εἰς τὴν διάβασίν του. Ὁ θαλασσοπόρος νεκρός, ὡς νὰ εἶχεν ἀκόμη πυξίδα καὶ πηδάλιον εἰς αὐτὸ τὸ σκέλεθρόν του, δὲν ἔχασε ποτὲ τὴν κατεύθυνσίν του. Διέπλευσεν ἀκόμη ὀκτὼ ἢ δέκα μίλια, ὅλον τὸ νότιον πλάτος τῆς μικρᾶς νήσου του, καὶ εἶτα ἐστράφη πάλιν. Ἔβαλε πλώρην κατὰ τὸν βορρᾶν, καὶ ἤρχισε νὰ εἰσπλέῃ τὸν λιμένα τῆς πατρίδος του . . .

Εἶχε διανύσει περὶ τὰ σαράντα μίλια, εἰς τόσας πολλὰς ἡμέρας. Δὲν ἦτο ταχύς, ἀλλὰ βραδὺς εἰς τὸν πλοῦν του. Δὲν ἐβάδιζεν εἰς τὴν χαράν του, ἔβαινεν εἰς τὴν κηδείαν του. Καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ προσεγγίσῃ εἰς καμμίαν μεμακρυσμένην θαλασσίαν ἀγκάλην, δὲν ἐπῆγε νὰ σταματήσῃ εἰς κανένα ἀπόκεντρον ὅρμον, εἰς κανένα ἔρημον αἰγιαλὸν τῆς νήσου του. Δὲν ἐστάθη ν' ἀναπαυθῇ εἰς καμμίαν ὕφαλον, εἰς καμμίαν σύρτιν ἢ ἄμμον. Ἐπῆγε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν θαλάσσιον λόφον τοῦ Κοιμητηρίου εἰς τὰ δυτικὰ τῆς πολίχνης, καὶ προσωρμίσθη εἰς τὴν μικρὰν ἀκτήν, κ' ἐκεῖ ἔμεινε. Ἡ ζωή του ἀθόρυβος, ταπεινὴ καὶ μετριόφρων. Εἰς τὸν θάνατόν του δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ κόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Πρὸς τί νὰ τὸν κουβαλοῦν εἰς οἰκίαν, εἰς ἐκκλησίαν, καὶ νὰ τὸν πομπεύουν διὰ τῆς ἀγορᾶς; Ἀγοραίαν κηδείαν δὲν ἤθελεν. Ἤρκει νὰ εὑρεθοῦν δύο χριστιανοὶ νὰ τὸν ἀνεβάσουν ὀλίγα βήματα παραπάνω, ἤρκει νὰ σκάψουν δυὸ τρεῖς σπιθαμὲς εἰς τὸ χῶμα νὰ τὸν καλύψουν, καὶ θὰ εὕρισκον τὸ ἔλεος εἰς τὴν ψυχήν των. Ἂν ὁ Παπᾶ Στάμος ἢ ὁ Παπᾶ Γληόρης ἢ καὶ ὁ πάτερ Ἰωακεὶμ ἀκόμη, ὁ μοναχὸς ὁ περιπλανώμενος, ἤρχετο νὰ εἴπῃ τὸ *Μετὰ πνευμάτων*, καλῶς θὰ εἶχεν· ἄλλως ὁ Θεὸς τὰ εἴξευρε.

* * *

Ἐντούτοις, ἀφοῦ μετεφέρθη ὁ νεκρὸς ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν Μνημάτων, αἱ ἀρχαὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο περὶ δύσιν ἡλίου, δὲν ἦτο καιρὸς νὰ γείνῃ νεκροψία, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἦτο πράγματι πνιγμένος ὁ νεκρός. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ μείνῃ ὅλην τὴν νύκτα ἄταφος μέχρι τῆς πρωΐας.

Τὴν νύκτα, εἰς τὸ καφενεδάκι τοῦ Ἀλέξη τοῦ Μπαρμπαδήμου μία παρέα εὔθυμος συνεζήτει περὶ τάφων καὶ νεκρῶν. Ὁ Ντάκης τοῦ Ἀγγούδη ἔβαλε στοίχημα μὲ τὸν Τάκην τοῦ Πατάκη, ἂν ὁ πρῶτος ἦτο ἱκανὸς νὰ ὑπάγῃ περὶ τὰ μεσάνυκτα εἰς τὸ Νεκροταφεῖον, νὰ εἰσέλθῃ ὁλομόναχος, καὶ νὰ μείνῃ ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς τὸ ὕπαιθρον, πλησίον τοῦ πνιγμένου, τοῦ ἀτάφου νεκροῦ. Διότι ὁ ἄτυχος εἶχε, βλέπετε, μετὰ θάνατον τὴν μοῖραν τοῦ Αἴαντος τοῦ Μαστιγοφόρου. Μετὰ τὸ δρᾶμα τοῦ θανάτου, νέον δρᾶμα ἐπλέκετο περὶ τῆς ταφῆς. Εὐτυχῶς ἡ παρέα ἦτο ἀπὸ ἐκείνας ὁποὺ μέχρι λόγων φθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν νοοῦσιν ὁπόση ἀσέβεια ἐνυπάρχει εἰς τοὺς λόγους.

Τέλος ἀνέτειλεν ἡ πρωΐα, κ' ἐπῆγαν οἱ ἰατροί... «Μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια, ἢ ἰατροὶ ἀναστήσουσι, καὶ ἐξομολογήσονταί σοι;» Μάτην διεμαρτύροντο οἱ οἰκεῖοι τοῦ νεκροῦ, ὅτι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου ἦτο ἐδῶ φανερά, αὐταπόδεικτος, καὶ μεμαρτυρημένη.

Μετὰ δύο ὥρας ἔλαβε τέλος τὸ ἀνωφελὲς βάσανον, καὶ ὁ νεκρὸς ἀπεδόθη εἰς τὴν γῆν. Ἐτάφη εἰς τὴν ἐσχάτην γωνίαν τοῦ περιβόλου, τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν . . .
σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ *

Κύριοι,

Εἰς καμίαν ἄλλην ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἡ πνευματικὴ κίνησις δὲν ὑπῆρξε τόσον δραστηρία καὶ τόσον ὑψηλή, ὅσον σήμερον, ἐναντίον τῆς ἰδέας, ποὺ πολλοί, μὴ γνωρίζοντες ἴσως κατὰ βάθος τὰ πράγματα, ἔχουν, ὅτι σήμερον μεσουρανοῦν ὑλιστικαὶ τάσεις. Τοῦ σημερινοῦ μας πολιτισμοῦ αὐτὴ ἴσα-ἴσα εἶναι, νομίζω, ἡ μεγαλυτέρα ἀξία, ὅτι, ἐνῷ ὁλοψύχως ἐργάζεται, διὰ νὰ κάμῃ ἀνετώτερον τὸν ὑλικόν μας βίον καὶ καθημερινῶς εὑρίσκει καὶ ἀπὸ ἓν μηχάνημα πρὸς τελειοποίησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ καθημερινῶς καθιστᾷ εἰς ὁλονὲν περισσοτέρους ἀνθρώπους προσιτὰς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου—ἀφοῦ ἀκόμη δυστυχῶς δὲν κατώρθωσε νά τας κάμῃ προσιτὰς εἰς ὅλους—, ἐντούτοις ὄχι μόνον δὲν παραμελεῖ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ τῶν ἰδεῶν τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἔφερε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἰς ἀκμήν, εἰς τῆς ὁποίας ὁμοίαν ποτὲ πρὶν δὲν εἶχε φθάσει. Τὴν τελειότητα βέβαια ἀκόμη δὲν ἐφθάσαμεν οὔτε ὑλικῶς οὔτε πνευματικῶς—ποτὲ ἴσως δὲν θὰ τὴν φθάσωμεν!—ἀλλὰ ὅ,τι ἕως τώρα κατωρθώθη καὶ ἡ ταχύτης ἡ τωρινὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν τελειοποίησιν εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ. Δι' ἕνα ἀπὸ τοὺς κλάδους—τοὺς ὑψηλοτέρους—τῆς ἐνασχολήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀνέλαβα σήμερον νὰ σᾶς ἐκθέσω συντόμως ὀλίγα: *διὰ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν τωρινὴν παγκόσμιον μαθηματικὴν κίνησιν.*

Α') ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἓν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα—τὸ παρηγορώτερον ἀπὸ ὅλα ἴσως!—τοῦ σημερινοῦ μας πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἔντονος προσπάθεια τῆς διαδόσεως τῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ τῶν νέων ἰδεῶν εἰς τὰς μάζας. Τὸ τί ἔγινε καὶ γίνεται διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς ἄλλους τόπους, δὲν εἶναι τοῦ σημερινοῦ μας θέματος· καθεὶς ὅμως εὔκολα ἐννοεῖ, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος—καθὼς καὶ κάθε τόπου χωριστὰ—τόσον περισσότερον εἶναι ἀληθινὸς πολιτισμός, ὅσον περισσότεροι—ἂν ὄχι ἀκόμη ὅλοι!—λαμβάνουν μέρος, μεγαλύτερον ἢ μικρότερον, εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πνεύματος. Ὁ κλάδος ἐκεῖνος τῶν πνευματικῶν ἰδεῶν ὁ περισσότερον εἰς τὸ πολὺ πλῆθος προσιτὸς εἶναι βέβαια ἡ λογοτεχνία καὶ αὐτῆς ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν εἶναι σήμερον εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον πολὺ μεγαλυτέρα καὶ βαθυτέρα, παρ' ὅσον συνήθως νομίζεται. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας ὄχι ὀλίγον ποσὸν γνώσεων καὶ ἰδεῶν διοχετεύεται καθημέραν μὲ τὰ παντοῖα βιβλία, τὰ περιοδικά, τὰ συνέδρια, τὰς διαλέξεις, τὰ λαϊκὰ μαθήματα εἰς ὁλονὲν μεγαλυτέρους κύκλους τοῦ λαοῦ. Μόνον τὰ μαθηματικὰ ἔμειναν, ἕως εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους, σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τοὺς πολλούς, ἤ, καλύτερα, ἀορίστως γνωστὰ ὡς κάτιτι ἀκατανόητον, ὡς τὸ *βιβλίον μὲ τὰς ἑπτὰ σφραγῖδας*.

Ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας, ἡ ἀνθρωπότης, καὶ πάντοτε μέν, προπάντων ὅμως σήμερον, θαμβωθεῖσα ἀπὸ τὰς μεγάλας ὑλικὰς ἐφευρέσεις, ζητεῖ τὴν ἐξήγησιν τῶν μεγάλων τοῦ κόσμου προβλημάτων· καὶ ἐπειδὴ τοιαύτην ἐξήγησιν αἱ ἐπιστῆμαι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ δώσουν, ἐκηρύχθη (ὑπὸ τὴν ἠθικοθρησκευτικὴν κυρίως ὄψιν τοῦ ζητήματος) ἡ γνωστὴ «*χρεωκοπία τῆς ἐπιστήμης*» τοῦ Brunetière (banqueroute de la science)· καὶ ὅμως, ἡ ἐπιστήμη δὲν ἐχρεωκόπησεν, ἁπλούστατα διότι *ποτὲ δὲν ὑπεσχέθη* τὴν ἐξήγησιν αὐτήν.

Τί εἶναι, κύριοι, ἐπιστήμη; Διὰ μὲν τοὺς πολλούς, τοὺς μὴ ἐπιστήμονας, ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἓν εἶδος ὑπερφυσικῆς ἢ θείας δυνάμεως καὶ σοφίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι φυσικώτατον νὰ ζητῆσωμεν τὴν λύσιν τῶν αἰωνίων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος· διὰ τὸν ἐπιστήμονα ὅμως ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μία προσπάθεια—ὠργανωμένη βέβαια καὶ συνεχής, *προσπάθεια* ὅμως μόνον πάντοτε—πρὸς κατανόησιν ἀληθειῶν· ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου *προσπαθεῖ* νὰ ἐννοήσῃ τὰ αἰώνια προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ νά τα λύσῃ. «Ἀλλὰ δέν τα ἔλυσεν, οὔτε τα λύει, οὔτε θά τα λύσῃ· ἄρα ἐχρεωκόπησε. Προπάντων δὲ βέβαια ἐχρεωκόπησαν τὰ μαθηματικά, ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦν νά μας διδάξουν τὴν *ἀπόλυτον* ἀλήθειαν εἰς τὴν φύσιν, αὐτὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν *ἀπόλυτος* ἐπιστήμη.» Αὐταὶ εἶναι, κύριοι, ἐπιπόλαιοι μόνον σκέψεις. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα: τί εἶναι μαθηματικά; Τὰ μαθηματικὰ εἰμπορεῖ κανεὶς γενικώτατα νά τα ὁρίσῃ ὡς *ἓν σύνολον σχέσεων μεταξὺ ποσῶν, ἀριθμητικῶν μὲν ἢ ἀφῃρημένων τὴν Ἀνάλυσιν, γεωμετρικῶν δὲ τὴν Γεωμετρίαν. Καθαρὰ* θεωρία, χωρὶς καμίαν *ἐμπειρικὴν* προϋπόθεσιν, εἶναι *μόνον* ἡ Ἀνάλυσις. Δ' αὐτὴν εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶναι τὰ *κατ' ἐξοχήν*, τὰ *καθαυτὸ* μαθηματικά. Καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι τέλεια,—ἀλλά, διὰ νὰ βοηθήσουν αὐτὰ εἰς τὴν λύσιν τῶν παγκοσμίων προβλημάτων τῆς φύσεως, πρέπει νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὸν χῶρον καὶ εἰς τὴν ὕλην· τότε προκύπτουν *ἡ Γεωμετρία* καὶ *ἡ Μηχανική*. Ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτὴ δὲν εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ ἄλλον τρόπον παρὰ μὲ τὴν

* Διάλεξις γενομένη εἰς τὸν «Μαθηματικὸν Φοιτητικὸν Σύνδεσμον» τὴν 17 Ἰανουαρίου 1910, μὲ μερικὰς προσθήκας.

πρόσληψιν μερικῶν ἀξιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιστήμη δὲν εἰμπορεῖ νὰ τ᾽ ἀποδείξῃ, ἀλλὰ τὰ λαμβάνει ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν. Εἴμεθα λοιπὸν συνηθισμένοι, νὰ θεωροῦμεν τὰ ἀξιώματα αὐτὰ ὡς φανερὰ καὶ ἀλάνθαστα, ἁπλῶς, διότι οὕτω τ᾽ ἀντιλαμβανόμεθα μὲ τὰ αἰσθητήριά μας. Παραδεχόμεθα — διὰ ν᾽ ἀναφέρω ἓν παράδειγμα — ὡς φανερόν, ὅτι κάθε σχῆμα εἰμπορεῖ ν᾽ ἀλλάξῃ θέσιν εἰς τὸν χῶρον, χωρὶς νὰ πάθῃ καμίαν μεταβολήν· τί φανερώτερον ἀπὸ αὐτὸ διὰ τὸν μὴ μαθηματικόν; καὶ ὅμως διὰ τὸν μαθηματικὸν εἶναι *ἴσα-ἴσα* φανερώτατον, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου φανερόν, ἀλλὰ ὅτι ἀποτελεῖ μίαν *ὑπόθεσιν:* τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ χῶρος ὁ περικυκλῶν μας ἔχει παντοῦ τὸ ἴδιον σχῆμα. — «Ὑπάρχει εὐθεῖα γραμμή;» ἄλλο πρόβλημα, ποῦ προτείνεται εἰς τὰ μαθηματικὰ νὰ λύσουν· «Ἀπὸ ἓν σημεῖον ἐκτὸς εὐθείας μία μόνον ἢ περισσότεραι παράλληλοι ὑπάρχουν πρὸς αὐτήν;» Πλῆθος τοιούτων ἐρωτήσεων εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ κάμῃ, ἐρωτήσεων, εἰς τὰς ὁποίας τὰ μαθηματικὰ ἀδυνατοῦν ν᾽ ἀπαντήσουν *ναὶ* ἢ *ὄχι!* Καὶ λοιπὸν δὲν ἐχρεωκόπησαν; — Καθόλου! ἀπαντᾷ ὁ ἐπιστήμων, ἁπλῶς ζητεῖται ἀπὸ αὐτὰ ἡ λύσις προβλημάτων, ποὺ δὲν εἶναι *τῆς δικαιοδοσίας των. Ποία* γεωμετρία παράγεται, ἂν παραδεχθῇ κανείς, ὅτι μία μόνον παράλληλος εἰμπορεῖ ν᾽ ἀχθῇ, καὶ *ποία,* ἂν ὅτι πολλαί, *αὐτὸ* εἶναι ἔργον καὶ δικαιοδοσία τῶν μαθηματικῶν· καὶ τὸ ἔργον των τοῦτο τὰ μαθηματικὰ τὸ ἐκτελοῦν τελειότατα καὶ τὴν ἀπάντησιν τὴν δίδουν ἱκανοποιητικωτάτην. *Ἡ λογικὴ παραγωγὴ ἀληθειῶν πολυπλοκωτέρων ἀπὸ ἄλλας ὀλίγας, ἁπλᾶς, αὐτὸ εἶναι τῶν μαθηματικῶν τὸ ἔργον.*

Μ᾽ ὅλα ταῦτα, *διὰ τοὺς πολλοὺς* ἡ ἀξία τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, καὶ προπάντων τῶν μαθηματικῶν, ἐμίκρανε πολύ· ὅ,τι δὲ τὰ σφίζει εἰς τὰ μάτια τῶν πολλῶν εἶναι τὸ ὅτι ἔχουν τόσον πολλὰς καὶ χρησίμους — ὑλικῶς — ἐφαρμογάς, εἰς τὰς *ἐφηρμοσμένας* ἐπιστήμας, τὴν μηχανικήν, τὴν φυσικήν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωδαισίαν κτλ. Καὶ ὅμως, ἡ ἀξία τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης εἶναι ἐντελῶς ἄσχετος μὲ τὰς ἐφαρμογὰς καὶ πολὺ ἀνωτέρα διὰ τὸν πνευματικὸν καὶ φιλοσοφοῦντα ἄνθρωπον *τώρα,* παρὰ ἂν, *μίαν φορὰν διὰ πάντα,* ἔλυεν ὅλα τὰ παγκόσμια προβλήματα! Διότι κάμνει κάτι *ἀκόμη μεγαλύτερον* ἀπὸ τὸ νὰ λύῃ: *θέτει* προβλήματα! Μᾶς δεικνύει, πόσον πολὺ πολυπλοκώτερα εἰμποροῦν νὰ εἶναι τὰ παγκόσμια προβλήματα ἀπὸ ὅ,τι κοινῶς νομίζομεν· πόσον πολλαὶ *δυνατότητες* εἰμποροῦν νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ, ὅπου κατ᾽ ἀρχὰς μία μόνον δυνατότης φαίνεται· θὰ τὸ ἐξηγήσω αὐτὸ ἀμέσως εἰς ἓν παράδειγμα: ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα, στοιχειώδη προβλήματα, εἰς τὰ ὁποῖα σχίζεται τὸ πρόβλημα τοῦ σύμπαντος εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ὁ χῶρος τοῦ σύμπαντος (τὸν ὁποῖον ἡ Ἀστρονομία μᾶς *ἀπέδειξε πολὺ* μεγαλύτερον παρ᾽ ὅ,τι πρὶν ἐφανταζόμεθα) εἶναι ἄρά γε ἄπειρος ἢ πεπερασμένος;» οὔτε πεπερασμένον, οὔτε ἄπειρον ἂν τον παραδεχθῇ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἱκανοποιεῖται: Ἄπειρος; — πῶς νὰ εἶναι ἄπειρος; καὶ τί θὰ εἰπῇ ἄπειρος; Πεπερασμένος; — καὶ τότε ποῦ σταματᾷ; καὶ τί εἶναι πέραν ἀπὸ αὐτόν; Ἔρχονται τότε τὰ μαθηματικὰ καὶ μᾶς προβάλλουν μίαν *νέαν* δυνατότητα, μᾶς ἀνοίγουν ἕνα *νέον* ὁρίζοντα, τὸν ὁποῖον ὁ *μὴ* μαθηματικῶς σκεπτόμενος καθόλου δὲν θὰ διέκρινε: «μήπως ἀράγε ὁ χῶρος εἶναι *καμπύλος* καὶ ἑπομένως ὄχι ἄπειρος, ἀλλ᾽ ἁπλῶς *ἀπέρατος,* δηλαδὴ *χωρὶς ἄκρα;*» Ὁ μὴ μαθηματικὸς σιωπηλῶς, *ἀσυνειδήτως* μάλιστα, παραδέχεται, ὅτι ὁ χῶρος εἶναι *γραμμικός,* δηλ. ὅτι ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἐφαρμόζει παντοῦ ἐντὸς αὐτοῦ, *καθ᾽ ὅλας τὰς διευθύνσεις·* ἀλλ᾽ ἂν ἄραγε αὐτὸ δὲν συμβαίνῃ; Καθὼς δηλαδὴ ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς νομίζομεν, ὅτι ἓν μικρὸν τεμάχιον γῆς εἶναι ἐπίπεδον ἐνῷ, κατ᾽ ἀλήθειαν, εἶναι σφαιρικόν, καμπύλον καὶ εὐθεῖα γραμμὴ ἐπάνω εἰς τὴν σφαιρικὴν ἐπιφάνειαν καμία δὲν ὑπάρχει, νομίζομεν δὲ ὡς εὐθείας τόξα κύκλων ἐπιστρέφοντα εἰς ἑαυτά, καθὼς δηλ. μὲ ἄλλας λέξεις ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς (καὶ γενικῶς κάθε σφαίρας) εἶναι ὄχι *ἄπειρος,* ἀλλὰ *ἀπέρατος,* δηλ. χωρὶς ἄκρα, ποῖος εἰμπορεῖ νὰ ἐγγυηθῇ, ὅτι τὸ ἴδιον δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὸν χῶρον; ἡ ἐμπειρία μᾶς δίδει μόνον *τμήματα* εὐθειῶν γραμμῶν (π. χ. τὰς ὀπτικὰς ἀποστάσεις τῶν ἀστέρων)· λογικῶς ὅμως, δηλ. *μαθηματικῶς,* κανεὶς δὲν εἰμπορεῖ ν᾽ ἀποδείξῃ, ὅτι αἱ εὐθεῖαι αὐταὶ εἶναι *πραγματικαὶ* εὐθεῖαι καὶ ὄχι καμπύλαι *μὲ τόσον μικρὰν καμπυλότητα, ὥστε διὰ τὰ αἰσθητήριά μας (καὶ τὰ ὄργανά μας)* νὰ εἶναι *εὐθεῖαι γραμμαί·* εἰμπορεῖ μάλιστα *μερικαὶ* ἀπὸ αὐτᾶς νὰ εἶναι ἀληθιναὶ εὐθεῖαι καὶ *μερικαὶ* καμπύλαι· νὰ εἶναι δηλ. ὁ χῶρος ἀνάλογος μὲ μίαν ἐπιφάνειαν π. χ. *κυλινδρικὴν* ἢ *κωνικήν, τόσον μεγάλην,* ὥστε κάθε γραμμήν της, *εἴτε καμπύλην, εἴτε εὐθεῖαν,* νά την ἀντιλαμβανώμεθα ὡς εὐθεῖαν.[1] Μὲ δύο λέξεις: «Ἡ εὐθεῖα

[1] Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ὅσον ἀδύνατον εἶναι ν᾽ ἀποδείξωμεν τὴν ὕπαρξιν *τῆς εὐθείας,* ἄλλο τόσον εἶναι ἀδύνατον νὰ δειχθῇ ἡ ὕπαρξις *καμπύλων* γραμμῶν: εἰμπορεῖ ἐκεῖνο, ποὺ ἡμεῖς ἀντιλαμβανόμεθα ὡς *καμπύλην* γραμμήν, νὰ εἶναι γραμμὴ *τεθλασμένη* (en zigzag), *μὲ εὐθείας πλευρὰς τόσον μικράς, ὥστε τὸ ὅλον νὰ παράγῃ εἰς ἡμᾶς τὴν αἴσθησιν τοῦ καμπύλου.* (Τὸ ἴδιον δὲ καὶ διὰ τὰς καμπύλας ἐπιφανείας). *Τί εἶναι* ἔξω ἀπὸ ἡμᾶς *ποτὲ* δὲν θὰ τὸ μάθωμεν, *τί ἀντιλαμβανόμεθα* μόνον γνωρίζομεν! — Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ τόπος νὰ ἀναπτύξωμεν καὶ τὸ ζήτημα *τῶν τριῶν διαστάσεων* τοῦ χώρου μας· ἁπλῶς μόνον ἀναφέρω, ὅτι οἱ μαθηματικοὶ εὗρῆκαν *τὴν δυνατότητα* χώρων μὲ *περισσοτέρας ἀπὸ τρεῖς* διαστάσεις· ποῖος εἰμπορεῖ ν᾽ ἀποδείξῃ, ὅτι τοιοῦτοι χῶροι *δὲν ὑπάρχουν,* καὶ ὅτι ὁ ἰδικός μας ὁ χῶρος δὲν εἶναι ἁπλῶς *μία τομὴ* ἄλλων τοιούτων *πολυπλοκωτέρων*

γραμμή, καὶ γενικῶς ἡ Γεωμετρία καὶ ἡ Μηχανική, ποὺ συνήθως κατασκευάζομεν, εἶναι τὸ *ἀπολύτως ἀληθές,* ἢ μόνον *πρώτη προσέγγιοις;*» Ἡ ὁριστικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἶναι *καὶ θὰ εἶναι πάντοτε* ἀδύνατος! Μόνον ὅτι ἡ πρώτη προσέγγισις εἶναι δι᾽ ὑμᾶς *plus commode* (κατὰ τὸν Poincaré), μόνον αὐτὸ εἰμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ δεικνύει, πόσον ὑψηλοτέρας ἐρωτήσεις καὶ πόσον πολυπλοκώτερα προβλήματα θέτουν τὰ μαθηματικά, ἀπὸ ὅσα κοινῶς παρουσιάζει ἡ ἐμπειρία. *Δὲν εἶναι ἔργον* τῶν μαθηματικῶν νά μας εἰποῦν, *τί ὑπάρχει* εἰς τὴν φύσιν. Τὸ «*τί ὑπάρχει;*» ἄλλωστε εἶναι ἴσως *εἰς «τρόπος τοῦ λέγειν»* μόνον· οἱ ἄνθρωποι μόνον *ὑποκειμενικῶς* ἀντιλαμβανόμεθα καὶ θ᾽ ἀντιλαμβανώμεθα *πάντοτε* τὸν περιβάλλοντά μας κόσμον, *ἀντικειμενικῶς ποτὲ* δὲν θά τον ἴδωμεν!

Δὲν πρόκειται ὅμως τώρα, νὰ εἰσέλθω εἰς βαθυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ νὰ ἐξαντλήσω τὰ ζητήματα αὐτά, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκτενῶς πραγματεύεται ὁ μεγάλος H. Poincaré εἰς τὸ νέον βιβλίον του: «La valeur de la Science»[1] θέλω μόνον νὰ τονίσω τὰ ἑξῆς σημεῖα διὰ τὰ μαθηματικά:

α᾽) Τὰ μαθηματικὰ εἶναι ἐν γένει *ἡ σπουδὴ σχέσεων μεταξὺ ποσῶν,* τὰ ὁποῖα εἰμποροῦν ἢ νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀφῃρημένα ἢ νὰ ἔχουν γεωμετρικὴν ἢ ἄλλην σημασίαν.

β᾽) Αἱ ἀλήθειαι τῶν μαθηματικῶν, δηλ. αἱ σχέσεις αὐταί, εἶναι σχέσεις *ἀπόλυτοι* (δηλ. ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον) καὶ *ἀπολύτως ἀληθεῖς* κατὰ τὴν Λογικὴν (ἀνεξαρτήτως τῆς ἀληθείας ἢ μὴ τῶν τυχὸν γεωμετρικῶν ἢ ἄλλων ἐμπειρικῶν προϋποθέσεων).

γ᾽) Τὰ μαθηματικὰ εἶναι ἡ περισσότερον ἀφῃρημένη ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἐνασχολήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ περισσότερον *ὑψηλή·* δι᾽ αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ ἡ ὀλιγώτερον προσιτὴ εἰς τοὺς ἐγκεφάλους τῶν πολλῶν.

δ᾽) Τὰ μαθηματικὰ εἶναι ἐπιστήμη *αὐτάρκης,* δηλ. ἐπαρκοῦσα εἰς ἑαυτὴν καὶ εἰς ὅλα τὰ ζητήματά της. *Καμιᾶς* ἄλλης ἐπιστήμης δὲν χρειάζονται τὴν βοήθειαν, *οὔτε τὴν παραμικράν!* Καὶ ὄχι μόνον αὐτό· ἀλλ᾽ ἀντιστρόφως, χρησιμεύουσιν *αὐτά* ὡς σπουδαιότατον ὄργανον καὶ ἰσχυρότατος μοχλὸς τῆς προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας πολλαί, π. χ. ἡ Ἀστρονομία, ἡ Φυσικὴ καὶ τόσαι ἄλλαι, χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν μαθηματικῶν, δὲν εἰμποροῦν κἂν νὰ ὀνομασθοῦν *ἐπιστῆμαι,* δηλ. *ὠργανωμένον σύστημα γνώσεων·* ἐνῷ χωρὶς αὐτὰς τὰ μαθηματικὰ μένουν ἡ ἰδία, ἡ *τελεία* ἐπιστήμη, χωρὶς καμίαν πρὸς ἑαυτὰ ἀντίφασιν.[1] ὅτι δὲ ἐνίοτε προβλήματα ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν προτεινόμενα χρησιμεύουν ὡς ἀφετηρία πρὸς οἰκοδόμησιν νέων μαθηματικῶν θεωριῶν, αὐτὸ βεβαίως μόνον *ἐπιπόλαιος* παρατηρητὴς εἰμπορεῖ νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς *ἐξάρτησιν* τῶν μαθηματικῶν ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀφοῦ αὐτό, τὸ πολὺ-πολύ, ἐπιταχύνει μόνον ἴσως τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς μαθηματικῆς θεωρίας, ἡ ὁποία, *καὶ χωρὶς τὸ προταθὲν φυσικὸν πρόβλημα,* εἰμποροῦσε ἐπίσης νὰ μορφωθῇ ἐξίσου τελεία.

Αὐτὴ ὅμως ἡ τελευταία, ὑλική, ἂς εἴπωμεν,

χώρων; *Ἡ λογικὴ* τίποτε δὲν ἔχει ἐναντίον τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, *ἡ δὲ ἐμπειρία* ἀδυνατεῖ νά μας ἀπαντήσῃ· προβολὰς γεωμετρικὰς τῶν «*ὑπερσχημάτων*» τούτων — τὰ ὁποῖα *γεωμετρικῶς* εἶναι καὶ πάντοτε θὰ εἶναι *ἀσύλληπτα ἀπὸ τὴν φαντασίαν μας!* — προβολὰς εἰς *κοινοὺς* χώρους τριδιαστάτους ἔχουν κατασκευάσει οἱ μαθηματικοί. — Ἀκόμη δὲ μεγαλυτέρα γίνεται ἡ ἀμφιβολία — *ἡ ἀγνοιά μας, καλύτερα* — ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὴν *Μηχανικήν·* τώρα τελευταῖον μία *ὑπόθεσις* ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τῆς ὕλης — ἤ, *καλύτερα,* παραδέχεται, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι μόνον ἠλεκτρικῶν φαινομένων ἀποτέλεσμα (*«ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία»* τῆς ὕλης)· κατ᾽ αὐτὴν *κάθε μόριον ὕλης εἶναι ἓν εἶδος νεφελώματος* ἀραιοτάτου ἀπὸ θετικὸν ἠλεκτρισμόν, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται ἐμβυθισμένα ἓν ἢ περισσότερα *ἰόντα* ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ (J. J. Thomson, «Phil. Mag.» 1904, 1906). Τὴν ὑπόθεσιν ὅμως αὐτήν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ ἔγινε πολὺς λόγος, ἀπέδειξεν *ἀπίθανον,* ἂν ὄχι *ἐντελῶς ἐσφαλμένην,* ὁ T. Levi-Civita, ὁ ὁποῖος κατόπιν προσθέτει: «Νὰ ὑπαχθῇ ἡ συνήθης μηχανικὴ εἰς τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν σημαίνει: ν᾽ ἀναχωρήσῃ κανεὶς ἀπὸ ἀξιώματα ἠλεκτρομαγνητικά, *ἀνεξάρτητα,* ἤ, τούλάχιστον, *διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ συνήθη ἀξιώματα τῆς μηχανικῆς* καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὰ πρῶτα νὰ συμπεράνῃ τὰ ἀξιώματα τῆς μηχανικῆς *ὡς ὁρικὰς περιπτώσεις.* Ἐνῷ εἰς τὴν *ἠλεκτρομαγνητικὴν Μηχανικήν,* ὅπως σήμερον κατασκευάζεται, ἐπικαλοῦνται πρῶτα ἕως εἰς ἓν σημεῖον αὐτὸ τὸ θεμελιῶδες ἀξίωμα τῆς Μηχανικῆς: *δύναμις = μᾶζα × ἐπιτάχυνσιν,* μόνον ὅτι κατόπιν ἐξισώνουν τὸ β᾽ μέλος μὲ τὸ 0. Νὰ ζητῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ ἀξιώματα αὐτὰ ἠλεκτρικὴν ἐξήγησιν τῆς ὕλης δέν μου φαίνεται ἐνθαρρυντικόν· *θὰ ἔλεγα μάλιστα, ὅτι ἀσφαλέστερα κανεὶς τὸν φαῦλον κύκλον.* Θὰ γίνῃ ἄραγε δυνατὸν νά τον ἀποφύγωμεν, μὲ κάποιαν ἀλλαγὴν τῆς θέσεως τοῦ ζητήματος; «L'onere della prova incombe a chi afferma» (Ἡ εὐθύνη τῆς ἀποδείξεως πίπτει εἰς ἐκεῖνον, ποὺ βεβαιώνει)». (T. Levi-Civita, Rivista di Scienza, 1907).

[1] Πρβ. τὴν μελέτην τοῦ κ. *Ν. Καζαντζάκη «Ἡ Ἐπιστήμη ἐχρεωκόπησε;»* («Παναθήναια», τεῦχος 219, 15 Νοεμβρίου 1909)· σπανίως ἀνέγνωσα ἑλληνικὴν μελέτην μὲ τόσην *οὐσίαν·* ὁ κ. Καζαντζάκης μοῦ φαίνεται πολὺ διαυγὴς νοῦς· μόνον μερικαὶ λεπτομέρειαι τῆς διατριβῆς του θέλουν διόρθωσιν (π. χ. δὲν ὑπῆρξε *κυρία* Lobatschefskij, ἀλλὰ *κύριος* Lobatschefskij· μαθηματικὸς ἦτο ἡ κυρία *Sonja Kowalewski,* πρόκειται προφανῶς περὶ συγχύσεως τῶν ὀνομάτων)· πρβλ. προπάντων τὸ τέλος τῆς μελέτης τοῦ κ. Καζαντζάκη, ἂν καὶ *εἰς μερικὰ σημεῖα* θὰ εἶχον κάποιας ἀντιρρήσεις.

[1] Ὄχι μόνον χωρὶς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ χωρὶς κἂν τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐννοίας τῆς ὕλης, *χωρὶς κἂν αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ χώρου,* τὰ *κυρίως* μαθηματικά, δηλ. ἡ Ἀνάλυσις, θ᾽ ἀνεπτύσσοντο πάντοτε τὰ ἴδια. Δηλ. καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦτο *μόνον πνεῦμα,* πάλιν τὰ ἴδια *ἀφῃρημένα* μαθηματικὰ θὰ κατεσκεύαζε, μόνον *γεωμετρίαν* καὶ *μηχανικὴν* δὲν θὰ εἶχε φυσικὰ τότε.

ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῶν μαθηματικῶν — ἴσως καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν γενικῶς — δηλ. ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἀξίας των ἀναλόγως πρὸς τὴν χρησιμότητά των εἰς τὰς ἐφαρμογὰς — *ἂν καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἱκανοποιητικωτάτη διὰ τὰ μαθηματικά*, δὲν ἀποτελεῖ ὅμως διὰ τὸν ἐπιστήμονα τὴν *ἀληθινὴν* τῶν μαθηματικῶν ἀξίαν· ἡ ἀληθινὴ ἀξία των εἶναι *ἡ πνευματικὴ ἀπόλαυσις* — ἡ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐντελῶς ἄγνωστος — ἢ μόνον εἰς τὸν ἐπιστήμονα αἰσθητή. Ἂν γενικῶς ἡ καλυτέρα τοῦ πνεύματος ἀπόλαυσις εἶναι ἴσα-ἴσα ἡ ἐνασχόλησίς του μὲ ἐργασίαν, ἡ ἀπόλαυσις, ποὺ παρέχουν τὰ μαθηματικά, εἶναι ἴσως ἡ ὡραιοτέρα ἀπὸ ὅλας! Ἡ χαρά, ποὺ αἰσθάνεται, ὅποιος εὑρίσκει μίαν νέαν μαθηματικὴν ἀλήθειαν, ἢ ἀκόμη καὶ ὅποιος ἁπλῶς κατανοεῖ μίαν γνωστὴν ἤδη, — *αὐτὴ* εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀξία τῆς ἐπιστήμης διὰ τὸν ἄνθρωπον! Τὴν χαρὰν αὐτὴν βέβαια δὲν εἰμπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ νά την αἰσθανθῇ ὁ μὴ μαθηματικός, — οὔτε κἂν ἀπὸ τὸν μαθηματικὸν *νά την ἀπαιτήσῃ*· διότι ἡ ἀπαίτησις προϋποθέτει *καθῆκον*, ἐνῷ ἡ χαρὰ αὐτὴ εἶναι *δικαίωμα*, ὑψηλότατον μάλιστα δικαίωμα!

Ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἀξίαν ἔχουν τὰ μαθηματικὰ διὰ ὁλόκληρον τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν· ὁ νοῦς, ποῦ εἰμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὰ μαθηματικά, εἰμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ καὶ κάθε ἄλλο εἶδος θεωρητικῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως· ἀφοῦ κανεὶς μίαν φορὰν ἀσκηθῇ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν μαθηματικῶν, κάθε ἄλλος κλάδος τῆς γνώσεως εἶναι πλέον εὔκολος δι' αὐτόν. Διὰ τοὺς Ῥώσσους, εἶναι γνωστόν, ὅτι εὐκολώτατα καὶ κατὰ βάθος μανθάνουν ξένας γλώσσας· ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ εἶναι βέβαια ἁπλουστάτη: δι' ἐκεῖνον, ποὺ κατέχει μίαν γλῶσσαν μὲ 37 γράμματα, μὲ 6 πτώσεις, μὲ 2 ἐνεστῶτας καὶ μὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀνθρωπίνως δυνατοὺς φθόγγους, κάθε ἄλλη γλῶσσα, ἀκόμη καὶ ἡ σχετικῶς διὰ τοὺς ἄλλους δυσκολωτέρα, φαίνεται εὐκολωτάτη! Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μαθηματικά: ὅποιος μίαν φορὰν κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ τὸ λεπτὸν καὶ ἀφῃρημένον μαθηματικὸν οἰκοδόμημα, εὑρίσκει εὔκολον καὶ τὴν κατανόησιν κάθε ἄλλου λογικοῦ οἰκοδομήματος. — Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό! ὁ μαθηματικός, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὰ μαθηματικά του, ὄχι μόνον ἐννοεῖ εὔκολα τὸν ὀργανισμὸν ἄλλων κλάδων τῆς γνώσεως, ἀλλὰ καὶ κατορθώνει εὔκολα, ν' ἀποκτᾷ *τὴν διαύγειαν* καὶ *τὴν βαθύτητα* ἐκείνην τῆς σκέψεως, ποὺ ἀμέσως διακρίνει *τὸ οὐσιῶδες* ἀπὸ τὸ *ἐπουσιῶδες* εἰς κάθε ζήτημα· ὁ μαθηματικὸς *μαθηματικοποιεῖ*, ἂν μου ἐπιτρέπετε τὴν λέξιν, τὰς σκέψεις του καὶ διὰ τὰ ἄλλα, τὰ μὴ μαθηματικά, ζητήματα καὶ ἀποκτᾷ αὐστηρότητα καὶ ταχύτητα σκέψεως, ποὺ ὄχι σπανίως ὁ μὴ μαθηματικὸς στερεῖται.

[Συνέχεια] ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Εἶχε δοθῆ προσταγὴ νὰ γείνῃ ὁ ἀποκεφαλισμὸς στὸν κῆπο τοῦ *γιασχίκη*. Κ' ἔτσι τὸν ἔφεραν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ γονατίσῃ σ' ἕναν πλατὺν ἀμμοστρῶμένο τόπο, σταυρωτὰ χαρακωμένο μὲ λουρίδες λιθάρια, ὅπως ἀκόμα καὶ τώρα μπορεῖτε νὰ δῆτε σὲ ἰαπωνέζικες τοπιογραφίες μὲ περιβόλια. Τὰ χέρια του εἶταν πιστάγκωνα δεμένα. Οἱ δουλευτάδες φέρανε σὲ μαστέλλα νερό, καὶ σακκιὰ ρυζιοῦ γεμάτα μὲ χαλίκια· καὶ στοιβάξανε τὰ χαλίκια γύρω στὸν ἄνθρωπο τὸ γονατισμένο — σφηνώνοντάς τον ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν μπορῇ νὰ σαλέψῃ. Ὁ ἀφέντης ἦρθε, καὶ εἶδε τὶς ἑτοιμασίες. Τὶς βρῆκε καλὰ καμωμένες, καὶ δὲν ἔκαμε καμιὰ παρατήρηση.

Ἔξαφνα ὁ κατάδικος ξεφώνισε καὶ τοῦ εἶπε:

«Τιμημένε κύριε, τὸ φταίξιμο ποὺ μὲ δικάσανε δὲν τόκανα ξεπίτηδες. Μονάχα ἡ πολὺ μεγάλη μου βλακεία ἔφερε τὸ φταίξιμο. Μιὰ καὶ γεννήθηκα βλάκας, ἐξαιτίας τοῦ Κάρμα μου, δὲν μποροῦσα πάντα νὰ κρατιέμαι καὶ νὰ μήν κάνω λάθη. Μὰ νὰ σκοτώσῃς ἄνθρωπο γιατ' εἶναι βλάκας, αὐτὸ εἶναι ἄδικο, — καὶ τὸ ἄδικο αὐτὸ θὰ πλερωθῇ. Ὅσο εἶναι βέβαιο πὼς μὲ σκοτώνεις, τόσο εἶναι βέβαιο πὼς θὰ ἐκδικηθῶ — ἀπὸ τὴ χολὴ ποὺ προκαλεῖς θὰ προέλθῃ ὁ ἐκδικημός· καὶ τὸ κακὸ μὲ τὸ κακὸ θὰνταποδοθῇ.» ...

Ἂν ἕνας σκοτωθῇ, ἐνόσῳ εἶναι πικρὰ χολιασμένος, ὁ βρυκόλακάς του θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ πάρῃ τὸ αἷμα πίσω ἀπὸ τὸ φονιά. Τὸ ἤξερε ὁ σαμουράης αὐτό. Καὶ ἀποκρίθηκε πολὺ εὐγενικά, — χαϊδευτικὰ σχεδόν:

«Ἐμεῖς θὰ σοῦ ἐπιτρέψουμε νὰ μᾶς τρομάζῃς ὅσο σ' ἀρέσει, — σὰν πεθάνῃς κ' ὕστερα. Μὰ εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψουμε πῶς τὸ λὲς μὲ τὰ σωστά σου αὐτὸ ποὺ εἶπες. Δὲ δοκιμάζεις νὰ μᾶς δείξῃς κάποιο σημάδι τῆς μεγάλης σου ὀργῆς, — σὰν κοπῇ τὸ κεφάλι σου κ' ὕστερα;»

«Βέβαια, καὶ θὰ δοκιμάσω», ἀποκρίθηκε ὁ ἄνθρωπος.

«Πάει καλά», εἶπε ὁ σαμουράης, τραβῶντας τὸ μακρὺ σπαθί του· — «ἐγὼ θὰ σοῦ κόψω τώρα τὸ κεφάλι. Ἀκριβῶς μπροστά σου εἶναι ἕνα λιθάρι. Ἅμα κοπῇ τὸ κεφάλι σου, δοκίμασε νὰ δαγκάσῃς τὸ λιθάρι. Ἂν ὁ χολιασμένος σου βουρκόλακας μπορέσῃ νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ τὸ κάνῃς, μερικοὶ ἀπὸ μᾶς ἴσως τρομάξουνε... Θέλεις νὰ δοκιμάσῃς νὰ δαγκάσῃς τὴν πέτρα;»

«Θὰ τὴ δαγκάσω!» φώναξε ὁ ἄνθρωπος μὲ θυμὸ μεγάλο, — «θὰ τὴ δαγκάσω! — θὰ τὴ δαγκάσω» —

Μιὰν ἀστραπή, μιὰ βιτσιά, μιὰ πνιγμένη κοπανιά· τὸ δεμένο κορμὶ ἔσκυψε ἀπάνω στὰ σακκιὰ τοῦ ρυζιοῦ, — δυὸ μακρυὰ αἱματοσιντριβάνια πετάχτηκαν ἀπ' τὸν κουτσουρεμένο λαιμό· — καὶ τὸ κεφάλι κύλησε ἀπάνω στὸν ἄμμο. Βαρυὰ πρὸς τὸ λιθάρι κύλησε· καὶ τότε, ἄξαφνα πηδῶντας, ἄδραξε τὴν ἀπάνω κώχη τῆς πέτρας ἀνάμεσα στὰ δόντια του, κόλλησ' ἐκεῖ ἀπελπισμένα μιὰ στιγμή, κ' ἔπεσε ἄψυχο.

Κανένας δὲ μίλησε· οἱ δουλευτάδες ὅμως κυττάξανε μὲ φρίκη τὸν ἀφέντη τους. Αὐτὸς φαινόταν ἐντελῶς ἀδιάφορος. Ἅπλωσε μόνο τὸ σπαθί του στὸν κοντινώτερο ὑπηρέτη, κ' ἐτοῦτος, μ' ἕνα ξύλινο γαβάθι, ἔχυσε νερὸ ἀπάνω στὴ λεπίδα ἀπὸ τὴ λαβὴ ὡς τὴ μύτη, κ' ὕστερα μὲ προσοχὴ σφούγγισε τὸ ἀτσάλι πολλὲς φορὲς μὲ φύλλα μαλακὸ χαρτί... Κ' ἔτσι πῆρε τέλος τὸ τελετουργικὸ μέρος τῆς ἱστορίας.

Γιὰ μῆνες ὕστερα, οἱ δουλευτάδες καὶ τοῦ σπιτιοῦ οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν μὲ τὸν ἀδιάκοπο φόβο μὴν τοὺς φανερωθῇ βρυκόλακας. Κανένας τους δὲν εἶχε ἀμφιβολία πὼς θὰ ἐρχόταν ἡ ταμμένη τιμωρία· καὶ ὁ παντοτινός τους φόβος τοὺς ἔκανε νἀκοῦνε καὶ νὰ βλέπουν πολλὰ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν. Κατάντησαν νὰ τρέμουν τὸν ἦχο τοῦ ἀνέμου μέσα στὰ καλάμια — νὰ τρέμουν καὶ τὸ σάλεμα τῶν ἥσκιων μέσ' τὸν κῆπο. Ἐπιτέλους, ἀφοῦ τὸ συζήτησαν μεταξύ τους, ἀποφάσισαν νὰ προσπέσουνε στὸν ἀφέντη τους νὰ βάλῃ νὰ κάμουν ἕνα *Σέγακι*-μνημόσυνο γιὰ τὸ ἐκδικητικὸ πνεῦμα.

«Ἐντελῶς περιττό, εἶπε ὁ σαμουράης, ἅμα ὁ ἀρχιδουλευτής του ξεστόμισε τὴ γενικὴ ἐπιθυμία... «Καταλαβαίνω πὼς ὁ πόθος τοῦ ἑτοιμοθάνατου γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ μπορεῖ νὰ δώσῃ αἰτία γιὰ φόβους. Σ' αὐτὴ ὅμως τὴν περίσταση δὲν εἶναι κανεὶς φόβος.»

Ὁ δουλευτὴς κύτταξε ἱκετευτικὰ τὸν ἀφέντη του, δὲν τόλμησε ὅμως νὰ ρωτήσῃ τὸ λόγο τῆς ἀνησυχαστικῆς του ἀφοβίας.

«Ὦ, εἶναι πολὺ ἁπλὸς ὁ λόγος», ἐξήγησε ὁ σαμουράης, μαντεύοντας τὸν ἄφωνο δισταγμό. «Μόνο ἡ στερνὴ τελευταία θέλησῃ κεινοῦ τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶταν ἐπικίνδυνη· καὶ ὅταν ἐγὼ τονὲ προσκάλεσα νὰ μοῦ δείξῃ τὸ σημάδι, παραστράτισα τὸ νοῦ του ἀπὸ τὸν πόθο γιὰ τὴν ἐκδίκησῃ. Πέθανε μὲ τὸν τελειωτικὸ σκοπὸ νὰ δαγκάσῃ τὸ λιθάρι· καὶ τὸ σκοπὸ αὐτὸν ἐστάθηκε ἱκανὸς νὰ τὸν ξετελειώσῃ, καὶ τίποτ' ἄλλο. Ὅλα τἄλλα πρέπει νὰ τὰ ἔχῃ λησμονημένα... Ἔτσι δὲν εἶναι ἀνάγκη νἄχετε πιὰ καμιὰ ἀνησυχία.»

— Καὶ πραγματικῶς ὁ πεθαμένος δὲν τοὺς ἀνησύχησε πιά. Δὲ συνέβηκε ἀπολύτως τίποτα.

[Ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν ὑπὸ Ν. Π.] ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ ΧΕΡΝ

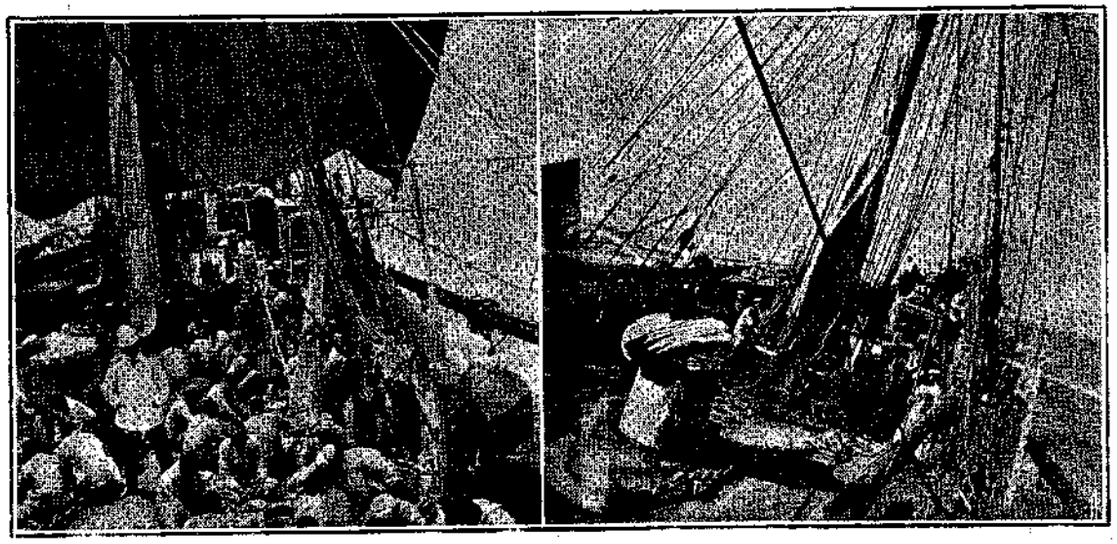

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — Ο "ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ,, ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΝ ΦΩΤΟΓΡ. Ν. ΑΘ.

ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Ἀλλοίμονό μου, ἐχάθηκες Ἄδωνι!
Τὴν ὄψι, ποὺ ἀγαποῦσα περσότερο
ἀπ' τοῦ Ὀλύμπου τὴν αἴγλη,

τὴν ἐχλώμιασε ἡ ὀργὴ τῆς Ἀρτέμιδος.
Καὶ ἡ μανία τοῦ κάπρου, ὅταν ἔσχισε
τ' ὄμορφό σου τὸ στῆθος,

γιὰ τὰ μισὰ τοῦ χρόνου μοῦ ἐστέρησε
τὴ χαρά, ποὺ ἀναβρυοῦσε στὰ στήθια μου
ἀπ' τὴν τόση σου ἀγάπη.

*

Γιὰ ἰδὲς τώρα τὰ λευκά μας τριαντάφυλλα,
ποὺ ἐπορφύρεψαν μόλις τὰ ἐρράντισε
τὸ καθάριο σου γαῖμα.

Καὶ ἰδὲ ἐκεῖ, ποὺ τὰ δάκρυα μου ἐστάλαξαν
στὰ χωράφια, πῶς ἄμετρες φύτρωσαν
ροδαλὲς ἀνεμῶνες.

*

Ὠϊμέ! μάταια στοὺς λόγγους ἐρεύνησα
γιὰ νὰ εὕρω τὸ δεντρί, ποὺ ἐβλαστάρωσε
μιὰν αὐγὴ τὸ κορμί σου.

Ποιός ἠξέρει; οἱ θνητοὶ τὸ λοτόμησαν
καὶ κιβούρια νεκρῶν ἴσως ἔκαμαν
μὲ τὰ εὐώδη του ξύλα.

Γιὰ τ' αὐτὸ κι' ἀκιβούριαστο σ' ἔθαψαν
κι' οὔτε σ' ἔπλυναν, οὔτε τὴν κόμη σου
ἐξαγγλίσαν μὲ μῦρα.

*

Κ' εἰς τὸν Ἅδη μοῦ εὑρίσκεσαι ἀκτέριστος,
ὡς ποὺ ὁ γῦρος τοῦ χρόνου τὴν ἄνοιξι
γιὰ τ' ἐμὲ σὲ ἀναστήσῃ.

Ἀχνὸς θᾶσαι σὰν τ' ἄσπρα τὰ σύγνεφα
καὶ νερὰ θὰ στραγγίζουν τοῦ Ἀχέροντα
ἀπ' τὸ νηὸ τὸ κορμί σου.

*

Μὰ μὲ ὁρμὴ τότ' ἐγὼ μέσ' σὲ ἀνθότοπους
θὰ σὲ σφίξω γλυκὰ στὴν ἀγκάλη μου
σὰν τρελλὴ ἀπὸ λαχτάρα.

Κι' ἂς φλογίζῃ με τότες τὸ φίλημα
τοῦ τρανοῦ κι' ἀλογάριαστου πόθου σου.
Κ' εἰς τὰ στῆθια σου ἐπάνω

μὲ σπασμοὺς ἡδονῆς κι' ἀποκάρωμα
ἂς λιγώνω θωρῶντας τὰ δράματα
τῆς πομπῆς τῶν ἐρώτων.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ ΑΡΕΤΑΣ

ΟΙ ΖΗΤΙΑΝΟΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΝΩΝ ΔΡΟΜΩΝ

Εἰς τὸ γαλάζιο φῶς ποὺ ἔχει γλυκάνει
τό σκοτάδι τοῦ δρόμου, θὰ περάσουν
οἱ εὐγενικοὶ ποὺ τραγουδοῦν ζητιάνοι.

Νὰ εἰποῦνε τὸ τραγοῦδι ποὺ μᾶς λένε
πάντα τὴν ὥρα αὐτή, κι' οἱ λογισμοί μας
ἀκούγοντάς το, ἀπ' τὸ μπαλκόνι κλαῖνε.

Νὰ μᾶς εἰποῦν τὴν ἥσυχη ἐλεγεία
ποὺ ἕναν καιρὸ σὲ φωτεινὸ σαλόνι,
τὴν τραγουδοῦσεν ὤμμορφη κυρία.

Ὅπου κατόπιν μὲ τὰ χρόνια, δίχως
κανεὶς νὰ τὸ ἐνοιαστῇ, σὰν τὴν ἀγάπη,
σὰν τῇ γυναῖκα ἐγέρασε κι' ὁ ἦχος.

Καὶ τῶρα ἡ βραδυνές, ποὺ ἀκούονται μόλις,
φωνὲς πολὺ σκυφτῶν σακατεμένων,
τὸν γυρίζουν στὰ τρίστρατα τῆς πόλης!

Τοὺς φτωχοὺς λυπηθῆτε — ἀλλὰ τὸν ἦχο
ἐλεῆστε, ποὺ πρόβαλε ἀπ' τοὺς τάφους
μὲ τὸν παληό του σύντροφο τὸ στίχο.

Ναί, μοῖρα πολυστέναχτη τῶν ὄντων,
τοὺς ἀκοῦνε καὶ ἀργότατα σαλεύουν
τὰ σβυσμένα κεφάλια τῶν γερόντων,

Θυμάμενα τὴν ἀπειρη εὐτυχία
ποτέ, ποὺ ὁ ἴδιος ἦχος, ὁ ἴδιος στίχος,
γεννοῦσαν τὴ γλυκειὰν ἀνησυχία

Στοὺς κόρφους, καὶ ἡ καρδιὰ μὲ ἄρρυθμο χτύπο
ἀπ' τὰ γέλοια φτερούγιζε στὰ δάκρυα
σὰν τὸ ἐλαφρὸ πουλάκι μέσ' τὸν κῆπο.

Ἐπέρασαν ἡ ἀγάπες πεθαμένες,
μὲ τὰ κεριὰ τοῦ πιάνου τὰ στημένα
σὲ ἀργυρᾶ κηροπήγια φωτισμένες.

Μὰ ὁ σκοπὸς ποὺ τῆς εἶχε συνοδέψει
δὲ θέλει νὰ πεθάνῃ καὶ γυρίζει
στῆς πόλης τὴ βοὴ νὰ διακονέψῃ

Τὸ δάκρυ, ποὺ ἡ ψυχή μας πάντα ἀφίνει
νὰ στάξῃ ἀπ' τὸ μπαλκόνι, στὴς καϋμένες
τῆς παληὲς μελωδίες ἐλεημοσύνη . . .

Φάντασμα τραγικὸ τῶν περασμένων
ἔτσι περνᾶς τοὺς δρόμους καὶ πλανᾶσαι
στὴν ἀτελείωτη λύπη σου πιστό,

Κι' ὁ ζητιάνος θαρρῶντας πὼς ἐκεῖνος
εἶν' ὁ σακάτης, πῶς αὐτὸν ἐλεοῦμε,
γυρίζει καὶ μᾶς λέει: εὐχαριστῶ.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΝ — ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἔχει καὶ ἡ Ἑλλὰς τὴν Βενετίαν της. Δὲν τὴν ξεύρετε; εἶνε τὸ ἡρωϊκὸ καὶ δαφνοστεφὲς Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἥμισυ ἁπλώνεται, ἢ μᾶλλον ἀναδύεται σὰν κύκνος ἢ σὰν Τρίτωνας, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ὑγρὴ καὶ μυρωμένη ἀγκάλη τῆς Τουρλίδος — μιᾶς μεγάλης εἰς ἔκτασιν καὶ ὡραιότητας καὶ ἀναμνήσεις λιμνοθαλάσσης — μὲ τὰς νησίδας του καὶ τὰ μουράγια του, μὲ τοὺς αὔλακας καὶ τὰς γεφύρας του, μὲ τὴς γόνδολες — τὰ *πριάρια*, ὅπως λέγουν ἐκεῖ πέρα, καὶ τοὺς γονδολιέρους του, μὲ τὴς βαρκαρόλες τῶν ἐρωτύλων του καὶ τὰς νυκτερινάς του φαντασμαγορίας, τὰς ἐνετικάς, κατὰ τὰς ὁποίας φῶτα διεσπαρμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ — *πριαῖς*, ὅπως τὰς λέγουν, πλέουν καὶ ἀναδύονται καὶ κολυμβοῦν καὶ ἀγκαλιάζουν τὴ γαλανὴ καὶ ἤρεμη τῆς Τουρλίδος γοητεία καὶ διολισθαίνουν, θαρρεῖς, εἰς φωτεινὰς γραμμάς, μέσα εἰς τὰ γαλάζια νερά της, καὶ τὴν μεταβάλλουν εἰς ἕνα παράδοξον καὶ ὁλογάλανον οὐρανόν, στολισμένον μὲ ἀστέρια παραδοξότερα — ἀστέρια φωτεινὰ καὶ ἐπιμήκη, σελαγίζοντα φαεινὰς ἀναλαμπὰς καὶ μαρμαρυγὰς τρελλάς, ὀνειρώδεις . . .

***

Μιὰ ὡραία πρωΐα ἀνοιξιάτικη ἦταν ὅταν πρωτόειδα τὸ Μεσολόγγι, ὄπισω ἀπὸ μίαν λεπτὴν ὀνείρου ὁμίχλην, τῆς ὁποίας αἱ ὁλόχρυσαι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες μάτην ἠγωνίζοντο νὰ διασπάσουν τὸ νεραϊδένιο πέπλο· τὸ εἶδα βυθισμένο εἰς μίαν ζεμβώδη μελαγχολίαν — μελαγχολίαν ἐρωτευμένης ψυχῆς, ἐνῷ πέριξ αἱ εἰκόνες καὶ αἱ ἀπόψεις ἐξεχύνοντο μὲ πλαστικὴν ἁρμονία καὶ τὰ βουνὰ καὶ οἱ βράχοι διεγράφοντο μὲ πλάσιμο ἰσχυρὰ τονισμένον, νευρῶδες καὶ μὲ καμπυλότητας τολμηρὰς καὶ ἐλευθέρας, ποὺ δὲν εἶχαν τίποτε τὸ μέτριο καὶ τὸ ἀμφίβολο, τίποτε τὸ συνειθισμένο, τὸ πρόστυχο . . . Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμη τὴ συγκίνησι· ἀλλὰ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὸν κλονισμό, ποὺ αἰσθάνθηκα, ὅταν διὰ πρώτη φορὰ ἐπάτησα τὸ πόδι μου εἰς τὸ ἅγιο χῶμα — χῶμα, ποὺ ἐζυμώθη μὲ αἷμα — αἷμα ἁγνό, ἑλληνικό, τὸ ὁποῖον ἐπότισε ἕνα δένδρο, οὐράνιο καὶ ὑπερήφανο, ποὺ ἐκεῖ πρῶτα ἐφύτρωσε καὶ ὕψωσε προστατευτικὰ τοὺς κλάδους του ἐπάνω σὲ μιὰ εὐτυχισμένη ἑλληνικὴ γωνία — δένδρο, ποὺ μόνο ἀπὸ αἷμα γεννιέται, μ' αἷμα τρέφεται κι' αὐξάνει. . . Ἕνας ἀγὼν τότε — ἀγὼν ἱερὸς καὶ τιτάνειος — ὁ ἀγὼν τοῦ 21, μ' ἅρπαξε εἰς τὰ φτερά του καὶ μ' ἔρριξε εἰς τὰ παλάτια του τὰ μαγικὰ καὶ ἦλθαν εἰς τὸ νοῦ μου σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις, ποὺ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὴς σκεπάσῃ τοῦ χρόνου ἡ στάκτη, οὔτε νὰ τὴς παρασύρῃ τῆς Λησμοσύνης τὸ νερό· κ' ἐξετυλίχθηκαν ἐμπρός μου εἰκόνες, ποὺ δὲν εἶνε συνειθισμένο τὸ μάτι — εἰκόνες ὁλοζώντανες καὶ φαντασμαγορικές, εἰκόνες ἄλλου κόσμου καὶ ἄλλων ἀνθρώπων — ἀνθρώπων, ποὺ ζοῦσαν μόνον γιὰ τὴν Πίστι καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα, ἐνῷ κάποιας λησμονημένης ἅρπας μουσικὴ ἄρχισε νὰ μοῦ ψάλλῃ τρελλὲς ἐποποιίες — τὴς ἐποποιίες τῶν ὑπερόχων ἡρωϊσμῶν καὶ τῶν μεγάλων αὐταπαρνήσεων. . . Διότι τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε ἡ κονίστρα, ποὺ ἐξετυλίχθηκαν τὰ πλέον αἱματωμένα δράματα κ' ἐπαίχθηκαν αἱ σπαρακτικώτεραι τραγῳδίαι τῆς ἑλληνικῆς καρτερίας καὶ φιλοπατρίας . . . Ὁ τόπος, ποὺ ἐμαρτύρησε, ἀλλὰ κ' ἐδοξάσθη ἡ Ἑλλάς· ὁ τόπος, ποὺ κάθε γωνία του ἔγινε βωμός, ἅγιο βῆμα μιᾶς ὑπερόχου θυσίας ἢ ἑνὸς ἡρωϊσμοῦ . . . Ἐκεῖ ἔτρεξε ὁ Μᾶρκος Βότσαρης μετὰ τὴν δευτέραν πτῶσιν τῆς ἀγαπημένης του πατρίδος, ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἐκεῖ καὶ ὁ μεγαλόφτερος τῆς Ἀλβιῶνος ἀετός, ποὺ δὲν τοῦ ἤρεσε, ποὺ δὲν τὸν ἐχώρεσε ὁ ἄλλος κόσμος, ἀλλὰ μόνη ἡ πτωχὴ καὶ αἱμάσσουσα Ἑλλὰς ἐφάνηκε ἡ ἀξία χώρα τῶν μεγάλων, τῶν θείων του ὀνείρων, ἔτρεξεν ἐκεῖ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Μεσολογγίου — βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, νὰ προσφέρῃ τὴν ἁγνή, τὴ μεγάλη του θυσία. . Νομίζω ὅτι βλέπω ἀκόμη τὴν ὁμηρική, τὴ μυριόνεκρη πάλη· οἱ ἥρωες τῆς ἀθανάτου φρουρᾶς, ὠχροὶ καὶ κάτισχνοι, μὲ μάτια βαθουλωμένα, δύοντα, μὲ πόδια ἀσταθῆ, τρέμοντα, ᾽μοιάζουν μᾶλλον μὲ φαντάσματα πλανώμενα . . . Ἀπὸ τὰς ζωοτροφίας εἶχε σωθῆ καὶ τὸ τελευταῖον ἀπομεινάρι· κι' αὐτὰ τὰ φύκη, ἢ γάτες καὶ οἱ ποντικοὶ εἶχαν ἐκλείψει. . . Αἱ ἀσθένειαι ἐθέριζαν ἀλύπητα, τὰ σπήτια εἶχαν καταπέσει ἢ ἦσαν ἄχρηστα ἀπὸ τὴς σφαῖρες καὶ τὴς βόμβες τῶν ἐχθρῶν! Ἀλλὰ ποία ἦταν ἡ σκέψις ἐκείνη, ποὺ τοὺς ἐνέπνεε; ποῖο ἦταν τὸ ὑπεράϋλο αἴσθημα, ποὺ τοὺς ἐνεδυνάμωνε μὲ μιὰ ἀκατάβλητη καὶ ὑπερκόσμια δύναμι — δύναμι, ποὺ ὑπερτερεῖ τὴ δύναμι τῶν ἀνθρώπων κ' ἐξευτελίζει τὸν ψυχρὸ ὑπολογισμό;

Μεσημβρινὴ ἄκοψις Μεσολογγίου

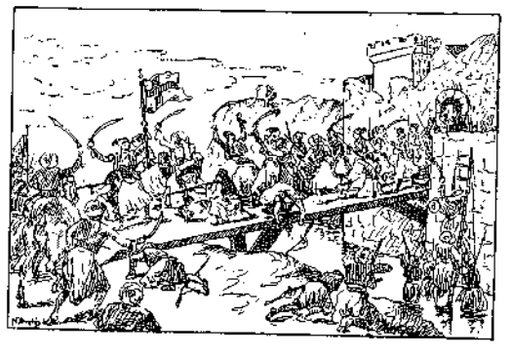

ΕΞΟΔΟΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ — Σκίτσο Νέστορος Βαρβέρη

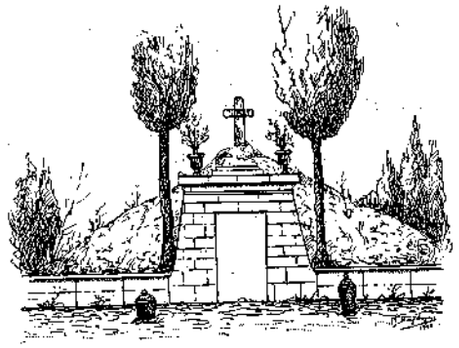

Μαυσωλεῖον τῶν ἡρώων

. . . . . Σ' τὸν τάφο του κλεισμένο
Τὸ Μεσολόγγι σκέλεθρο, γυμνό, ξεσαρκωμένο,
Δὲν παραδίνει τ' ἄρματα, δὲ γέρνει τὸ κεφάλι . . .
Κρατεῖ γιὰ νεκροθάφτη του τὸ Χρῆστο τὸν Καψάλη.

***

Καὶ ὅταν ἡ κατάστασις ἔφθασε εἰς τὸ ἀπροχώρητον καὶ ἔπρεπε νὰ δοθῇ μιὰ λύσις εἰς τὸ αἱματηρὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον τόσον καιρὸν τόρα ἐπαίζετο εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μεσολογγίου, ἀπεφάσισαν ὄχι νὰ παραδοθοῦν, οὔτε κἂν νὰ συνθηκολογήσουν, ἀλλὰ νὰ διασχίσουν τὴν νύκτα μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰ χέρια τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ . . . Ἀλλ' ἡ ἔξοδος — ἀνάθεμα εἰς τὸ Βούλγαρο — ἀπέτυχε· καὶ τότε τὸ τιμημένο Μεσολόγγι ἔγινε ὁ δαφνοστρωμένος βωμὸς — ποιὸς εἶπε τάφος; — ποῦ ἔπεσαν μὲ δόξα καὶ τιμὴ τἀτρόμητα λεοντάρια του, ἀφοῦ καθένα ἐπώλησε ὅσο ἠμποροῦσε ἀκριβώτερα τὴ ζωή του, τὴ ζωή του τὴ πολύτιμη . . . Ὦ τί νύκτα ἦταν ἡ νύκτα τῆς ιο Ἀπριλίου! . . Δὲν ἦταν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου — ἦταν κάτι τι ἀγριώτερο· δὲν ἦταν Σικελικὸς ἑσπερινὸς — ἦταν κάτι τι φρικωδέστερο. Τί ἦταν, ποιὸς ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ, ἢ νὰ τὸ περιγράψῃ; Ἴσως κανένα πινέλο, σὰν τὸ πινέλο τοῦ Μπαϊκλιν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ μιὰ ἰδέα ἢ μιὰ εἰκόνα τοῦ *τόπου τῶν νεκρῶν* . . . . Ὁ Χάρος περπατοῦσε ἀγκαλιασμένος μὲ τὴ Δόξα· ἐκεῖνος ἐσκόρπιζε τὸ θάνατο καὶ τὴν ἐρήμωσι, κ' ἐκείνη δαφνόκλαδα κι' ἀμάραντα . . .

***

Νομίζω ὅτι ἀκούω ἀκόμη τὴ λύσσα, μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω τὴν ὁλοκαύτωσι, θαρρῶ ὅτι παραστέκομαι εἰς τὴ θυσία τοῦ Καψάλη καὶ εἰς τὸν καταπληκτικὸ ἡρωϊσμὸ τοῦ πυροβολητοῦ Τζάρνα — ἑνὸς ἀγνώστου ἥρωος, ὁ ὁποῖος καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἀγαπημένο του κανόνι! Τὸ γεμίζει καί, ὅταν ἐπλησίασαν ἀρκετοί, ᾽μπαίνει ἐμπρὸς καὶ βάζει φωτιά! . .

Ὅταν ἐξημέρωσε — κάλλιο νὰ μὴν εἶχε ξημερώσει — ἡ ιι Ἀπριλίου, τὸ Μεσολόγγι εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἕνα σωρὸν ἀπὸ ἐρείπια καπνίζοντα, εἰς ἕνα ἐκτεταμένο καὶ ἀπέραντο νεκροταφεῖο, πνιγμένο εἰς τὸ αἷμα, ποὺ τὰ σπήτια του ἔμοιαζαν, σὰν μνήματα ἄραχνα καὶ βρυκολακιασμένα, ἐνῷ ἐπάνω τους τὰ ξύλα τῶν σκεπῶν ἔστεκαν, σὰν μαῦροι καὶ ἀλιβάνιστοι σταυροὶ στημένοι ἀπὸ τὸ Χάρο . . .

***

Ὡραῖος εἶνε ὁ θρῦλος τοῦ φοίνικος. Τὸν λέγουν προϊὸν ἀνατολίτικης φαντασίας· ἀλλὰ διατί ὄχι ἑλληνικῆς; Ἐγὼ πιστεύω, ἢ μᾶλλον εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἂν δὲν τὸν ἔπλαττον ἐκεῖνοι, θὰ τὸν ἐγέννα χωρὶς ἄλλο ἡ γόνιμος καὶ ποιητικὴ φαντασία τῶν Ἑλλήνων. Διότι τί ἄλλο ἀπὸ τὸν ἀναγεννώμενον ἀπὸ τὴν στάκτην του φοίνικα θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀπεικονίσῃ ζωηρότερα καὶ ποιητικώτερα τὰς περισσοτέρας ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν ὁλόκληρο; Ἔτσι κ' ἐδῶ μέσα ἀπὸ τὴν στάκτην καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ 26 ξεφύτρωσε σιγὰ-σιγά, σὰν φοῖνιξ εὔχυμος καὶ ζωηρὸς τὸ σημερινὸν Μεσολόγγι, μὲ τὰ μικρὰ καὶ περίκομψα σπητάκια του, ποὺ τὰ μισὰ εἶνε σκορπισμένα ἐπάνω εἰς τὰ ὁλοπράσινα βελοῦδα καὶ τὴ σμαράγδινη γοητεία μιᾶς πλουσίας εἰς χλωρίδα πεδιάδος καὶ τὰ ἄλλα μισὰ ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρογιαλιά, τοὺς μώλους καὶ τὰς προσχώσεις τῆς Τουρλίδος, ποὺ θαρρεῖς πότε πῶς εἶνε πολύχρωμα καὶ παράξενα θαλασσοπούλια, ποὺ ἐβγῆκαν νὰ βοσκήσουν εἰς τὴν ἀκροθαλασσιά, καὶ

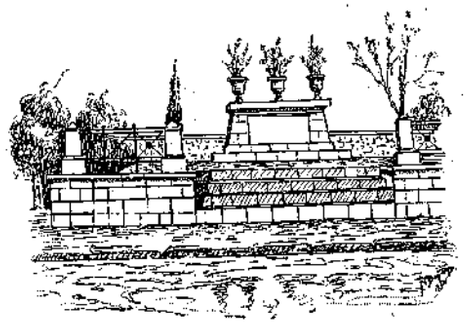

Μνημεῖον Μάρκου Βότσαρη

Τὸ ἄγαλμα τοῦ Βύρωνος

πόιε κάτασπρα περιστέρια, ποὺ πλανῶνται εἰς ἕνα χλοερὸ καὶ ἀνθόσπαρτο λειβάδι . . .

Ἕνα κεντρικὸ σταυροδρόμι, σὰν ἀρτηρία κεντρική, διασχίζει τὴν χαριτωμένην πόλιν; ὅπου συγκεντροῦται καὶ σφύζει ὅλη της ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ ἡ ἐκλεκτή, μὲ τὴν μικρὰν καὶ κομψὴν πλατεῖαν Βότσαρη καὶ τὸ εὔμορφο παρκάκι της κοντά, ποὺ ἡ φιλοκαλία ἑνὸς ἀληθινὰ φιλοπροόδου Δημάρχου, εἰς τὸν ὁποῖον τόσα ὀφείλει τὸ Μεσολόγγι — τοῦ κ. Σωκράτους Στάϊκου, ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ. Τὸ Μεσολόγγι δὲν εἶνε ἀπὸ τὰς πόλεις ποὺ φυτοζωοῦν, διότι ὁλονὲν ἁπλώνεται παντοῦ, ὁλονὲν μεγαλώνει καὶ ἐξωραΐζεται μὲ νέας οἰκοδομάς, μὲ νέα κτίρια καὶ νέας ἐκκλησίας πλουσίας καὶ καλλιτεχνικάς. Μὲ τὰ ἄφθονα τόρα καὶ γάργαρα νερά του, μὲ τὸν ἁπλετον φωτισμόν του τὸν ἐθνικόν, καὶ τὸ φιλοπρόοδον καὶ φιλόξενον τῶν κατοίκων του, εὔελπι δύναται ν' ἀτενίζῃ πρὸς τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον τοῦ στέλλει ἀνθισμένα μειδιάματα. . .

***

Τὸ Μεσολόγγι ἔχει πολλὰ κειμήλια νὰ ἐπιδείξῃ — κειμήλια, ποὺ σκορπίζουν αἴγλην καὶ ἀπομνημονεύουν χρυσᾶς ἱστορικὰς σελίδας. Εἶνε τὰ ὀχυρώματα καὶ ἡ πύλη τῆς ἐξόδου, ἡ πολυστένακτη· εἶνε τὸ σπῆτι τοῦ Δεληγεώργη, τοῦ Δημοσθένη τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ τὸ σπῆτι τοῦ Τρικούπη, τοῦ ὑπερόχου καὶ ἀλησμονήτου πολιτικοῦ, ποὺ τόσες φορές, σ' ἡμέρες δίσεκτες, ἡ Ἑλλὰς ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην του καὶ δὲν ἠμπόρεσε ἀκόμη νὰ σκεπάσῃ τὸ κενόν, ποὺ ἀφῆκε ὀπίσω του· εἶνε ἡ θέσις τοῦ σπητιοῦ τοῦ Βύρωνος, εἶνε ἀκόμη τὸ ἡρῷον — ἕνας ὁλοπράσινος καὶ θελκτικὸς κῆπος, μὲ τὰς θελκτικωτέρας συστάδας δένδρων καὶ μνημείων, ποὺ γεμίζουν τὴν ψυχὴν μὲ συγκίνησιν ἄρρητον, μὲ ποίησιν καὶ μεγαλεῖον. Ὁ κῆπος αὐτός, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ πανελλήνιον προσκύνημα, περικλείει ὅ,τι σεβαστότερον καὶ ἱερώτερον ἔχει ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς — εἶνε τὸ πάνθεον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει τὸ μαυσωλεῖον τῶν ἡρώων — ποιὸς ξέρει ποίων καὶ πόσων ἀγνώστων καὶ ἀφανῶν, τὸ ὁποῖον στολίζουν γύρω κανόνια ἐμπεπηγμένα εἰς τὴν γῆν — ἀπὸ τὰ δοξασμένα ἐκεῖνα κανόνια, ποὺ ἐβροντοφώνησαν τὴν ἀνδρεία τοῦ Μεσολογγίου καὶ περιέσωσαν τὴν τιμήν του . . . Ἐδῶ εἶνε τὸ μνημεῖον τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ὁ τάφος τοῦ ἥρως τοῦ Βαλτετσίου καὶ τοῦ Φαναρίου Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ κοντὰ τοῦ στρατηγοῦ Κώστα Βλαχόπουλου· ἀπ' ἐκεῖ οἱ τάφοι τῶν στρατηγῶν Γιαννάκη Ῥάγκου, Στάμου Στάϊκου καὶ Θεοδώρου Γρίβα, τοῦ Ζαφειρίου Βάλβη καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδα Δεληγεώργη. Ἐδῶ μέσα στέκεται μαρμαρωμένη καὶ ἡ ἀγάπη καὶ εὐγνωμοσύνη μας — εὐγνωμοσύνη τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὸν Τυρταῖον τοῦ ἀγῶνος της, τὸν Βύρωνα. . . Μὲ τὸ ἕνα του χέρι κρατεῖ κύλινδρον συμβολίζοντα τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὰς Ἑλικωνιάδας, μὲ τὸ δεξί του δὲ δείχνει τὸ Μεσολογγίτικο χῶμα, σὰν νὰ λέγῃ: «ἐδῶ ἔπεσα χάριν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, χάριν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. . . Ἐπάνω εἰς τὸ βάθρον ὑπάρχει τὸ ἐπίγραμμα:

Βρετανίης ὁμότιμον, ἄθρει στάς, ξεῖνε, Βύρωνα,
Ὃν περὶ κηρὶ 'φίλεον Μνημοσύνης θυγατέρες·
Τῶν δ' εὐεργεσιῶν μνῆστιν σώζοντες ἀγήρω
Ἕλληνες, στῆσαν λαΐναν ἐξ ἐράνου·
Εὖ τε γὰρ Ἑλλὰς ἐγείρει' ἐλευθερίης ἐν ἀέθλῳ
Ἦλυθε θαλπωρή, χάρμα τε μαρναμένης.

Ἀλλὰ πόσον καλύτερον θὰ ἦτο νὰ ἔγραφαν τὰ λόγια — τὰ ὡραῖα καὶ εὐγενικὰ ἐκεῖνα λόγια, τὰ ὁποῖα εἶπε ἀποθνῆσκον «τὸ θεῖον, θείας γενεᾶς τέκνον», ὅπως τὸν ὠνόμασεν ὁ Λαμαρτῖνος: «Ἑλλάς μου, εἶπε, σοῦ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ ἄνθρωπος — τὰ πλούτη μου, τὸν καιρόν μου, τὴν ὑγείαν μου καὶ αὐτήν μου τόρα τὴν ζωήν. Εἴθε ἡ θυσία μου νὰ ἀποβῇ πρὸς εὐτυχίαν σου . . .» Ἦτο δυνατὸν νὰ συντεθῇ χαρακτηριστικώτερον καὶ εὐγλωττότερον ἐπίγραμμα;

***

Ἕνας εἶνε ὁ ὡραιότερος περίπατος τοῦ Μεσολογγίου — ὁ περίπατος τῆς Τουρλίδος, τὸ ἰδιαίτερο αὐτὸ χαρακτηριστικό του, ποὺ τὸ διακρίνει καὶ τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις, ὅπως τὴ Ζάκυνθο ἡ πλατεῖα Ῥοῦγα της, ὅπως τὴ Χαλκίδα ἡ Γέφυρά της, καὶ ὅπως τὴν Κέρκυρα ἡ Σπιανάδα της. Φαντασθῆτε ἕνα ὡραῖον καὶ εὐρύχωρον δρόμον ἀμαξωτὸν νὰ εἰσχωρῇ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ πλέον ὥρας εἰς τὴν ὑγρὰν ἄγκάλην τῆς Τουρλίδος, σὰν ἕνα μεγάλο θαλάσσιο τέρας, ποὺ προχωρεῖ καὶ κουλουριάζεται καὶ χάνεται εἰς τὰ πρασινόφεγγα βύθη τοῦ ἀπείρου, ἐνῷ ἑκατέρωθεν τὰ βαθυγάλαζα καὶ κάπου γαλακτώδη νερὰ τὸ περιλείχουν καὶ τὸ καταφιλοῦν μὲ δροσόπνοα καὶ ἀφροστεφάνωτα φιλήματα, σὰν νὰ τοῦ φέρουν τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ ἀπείρου . . . Κατὰ τὰς ὥρας τῆς δύσεως, τὴν ὥρα ποὺ γίνεται καὶ ὁ περίπατος, ἡ Τουρλὶς μεταμορφώνεται εἰς ἕνα μυθικὸν χαμαιλέοντα, μὲ γοργὰς καὶ γοητευτικὰς ἐναλλαγὰς χρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἁρμονίζονται μὲ τὴν ἤρεμη καὶ γαλανὴ ὠμορφιά της, ποὺ ὁμοιάζει σὰν πρόσωπο νεανικό, τὸ ὁποῖον δὲν αὐλάκωσε ἀκόμη τοῦ χρόνου τὸ ἄσπλαχνο ἄροτρο καὶ σοῦ θυμίζει μιὰν ἄλλη ὑπέροχη καὶ ἀλησμόνητη

λίμνη, ποὺ ὁ Λαμαρτῖνος τῆς ἔψαλε ἀθάνατες στροφές. . . Πόσες φορὲς θὰ ἐστάθη ἐκεῖ κάπου βεμβώδης ὁ Βύρων καὶ πόσες φορὲς θὰ ἐβύθισε τὸ βλέμμα του εἰς τὸ γλυκύτερον τῆς μεγάλης του καρδίας ὄνειρον — τὸ ὄνειρον τῆς ἀπηλπισμένης του ἀγάπης, ποὺ ἦλθε νὰ τὸ θάψῃ ς' τὸν τόπο «ποὺ ἡ Δόξα ὁλόλαμπρη μονάχη στεφανώνει τοῦ ἀνδρείου τὴν κεφαλὴ» καὶ ν' ἀνταλλάξῃ τὴς ἀκτίδες τοῦ ἔρωτα, ποὺ ἐθόλωναν ἀκόμη τὸ νοῦ του μὲ τοῦ πολεμάρχου τὴ θανὴ καὶ τοῦ ἥρωος τὸ φωτεινὸ στεφάνι . . . Γύρω της ἀναζοῦν καὶ πτερυγίζουν ἀναμνήσεις θαυμασταὶ καὶ ἀναδίδεται ἀπὸ τὰ σπλάχνα της ἔν' ἄρωμ' ἀσυνείθιστο, θεσπέσιο ἄρωμα, ποὺ περιβάλλει τὰς ἀναμνήσεις μὲ τῆς παραδόσεως τὸ μυστήριο καὶ τῆς Δόξης τὴν ἁλουργίδα . . . Ἐδῶ κοντὰ εἶνε τὰ ἐρείπια τοῦ σπητιοῦ ἢ τοῦ μύλου, ποὺ ἐσκέπασε μ' ἀθανασίας δάφνες τὴ θυσία τοῦ Καψάλη· ἀριστερά της ἡ ἀθάνατη Κλείσοβα, περαιτέρω τὸ ἡρωϊκὸ Βασιλάδι καὶ ἔπειτα ὁ Ντολμᾶς καὶ τὸ Αἰτωλικὸ — τόσα ἀνεκτίμητα πετράδια, ποὺ στολίζουν τὸ ἄφθαρτο κ' αἱμοβαφὲς τοῦ Μεσολογγίου στέμμα . . .

***

Ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις, ἡ ὁποία περιβάλλει τὸ Μεσολόγγι εἶνε γοητευτική, ὀνειρώδης, ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν δόξαν του τὴν θαλερὰν καὶ ἀβασίλευτην. Βουναλάκια ἀπ' ἐδῶ τορνευτά, σὰν ἑσπερίδων μῆλα, νησῖδες ἀπ' ἐκεῖ, σὰν νεραΐδες χαρωπές, νερὰ γύρω γαλανὰ καὶ ἤρεμα, σὰν ὄνειρα παιδικά, περιβόλια ἀπ' ἐπάνω ὁλοπράσινα καὶ παραγωγικά, σὰν τοὺς κήπους τοὺς κρεμαστούς . . . Ὑπεράνω ὁ Ζυγός, ἁδρὸς καὶ ὑπερήφανος, σὰν Μεσολογγίτης ἀγωνιστής, ὑψώνει τὴ Δόξα του καὶ κατερχόμενος μαλακὰ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον σπεύδει, θαρρεῖς, σὰν ξετρελλαμένος ἐραστής, νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Βαράσοβας, ἡ ὁποία ἀπότομη καὶ μεμονωμένη, μὲ τοὺς τρεῖς ὕβους της, σὰν καμήλα καθιστή, πνίγεται ἐκεῖ κάτω εἰς γραφικὰς ἀντιθέσεις καὶ φευγαλέων χρωμάτων ἐναλλαγάς . . . Κατωτέρω ζαφείρια καὶ σμαράγδια ἀναλυμένα, ὑγρά, σὰν νὰ ἔλυωσαν ἀπὸ τὸν ὁρμητικὸν χείμαρρον τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ ἀντιπέραν ὁ Παναχαϊκὸς καὶ κοντὰ ἡ Φολόη, προβάλλουν ὅλο τὸ μεγαλεῖον των μὲ τὰς ἀποτόλμους ὑπερυψώσεις καὶ ταπεινώσεις των, εἰς τὰς ὁποίας ἡ προοπτικὴ σκορπίζει γραμμῶν χίριν καὶ καμπυλοτήτων ἁρμονίας. . . Ἀριστερὰ τὸ Αἰτωλικὸν μὲ μίαν γραφικὴν ἄλυσιν νησίδων, ποὺ μεγαλυτέρων καὶ ποὺ μικροτέρων, ποὺ ὑψηλῶν καὶ ποὺ ἐπιμήκων, ποὺ νομίζεις ὅτι τόρα ἀναδύονται ἀπὸ τὰ στέρνα τοῦ πόντου τὰ γαλακτώδη, σὰν θεότητες θαλάσσιαι, ἕτοιμες νὰ στήσουν ἀνάλαφρο χορό . . . Ὑψηλότερα βουνὰ ἁπαλόγραμμα, στιβαγμένα, τῶν ὁποίων τὸ ἕνα εἶνε ὑψηλότερο τοῦ ἄλλου, ποὺ θαρρεῖς, ὅτι τὰ τελευταῖα ψηλώνουν, σηκώνονται εἰς τὰ νύχια διὰ νὰ ἰδοῦν καὶ ν' ἀπολαύσουν τὴν φαντασμαγορικὴ σκηνογραφία, ποὺ ἐκτυλίσσεται εἰς τὸ Μεσολόγγι πέραν καὶ γύρω του. Κατὰ τὰς ὥρας τῆς δύσεως αἱ κορυφαί των μεταβάλλονται εἰς ἀμεθύστους, ποὺ λάμπουν εἰς τὰ μέτωπά των, τὰ διαυγῆ καὶ κρυστάλλινα, κ' αἱματώνουν αἱ κροσσωταί των ῥάχεις καὶ αἱ κλιτύες των αἱ ὁλοσηρικαὶ γεμίζουν ἕως ἐπάνω μὲ ρόδα ἄφθονα καὶ γιούλια ἐκλεκτά. . . Κάτω ἡ Τουρλὶς ἁπλώνεται τότε εἰς τὰ πόδια του, σὰν ὀδαλίσκη ἐκλελυμένη ἀπὸ πόθο τρελλό, ἢ σὰν λησμονημένος τῆς φιλάρεσκης Ἀμφιτρίτης καθρέφτης, ποὺ καθρεφτίζεται τόρα μὲ τόση χάρι καὶ φιλαρέσκεια ἡ εὔμορφη καὶ θελκτικὴ πόλις, ἐνῷ πάντα ὁλόγυρά της χρυσόφεγγη καταχνιὰ πλανᾶται, σὰν φωτοστέφανο πάναγνο, ποὺ μυστικὰ κ' ἀφάνταστα περιβάλλει τὸ μαρτυρικὸ καὶ ὑπερήφανο μέτωπό της . . .

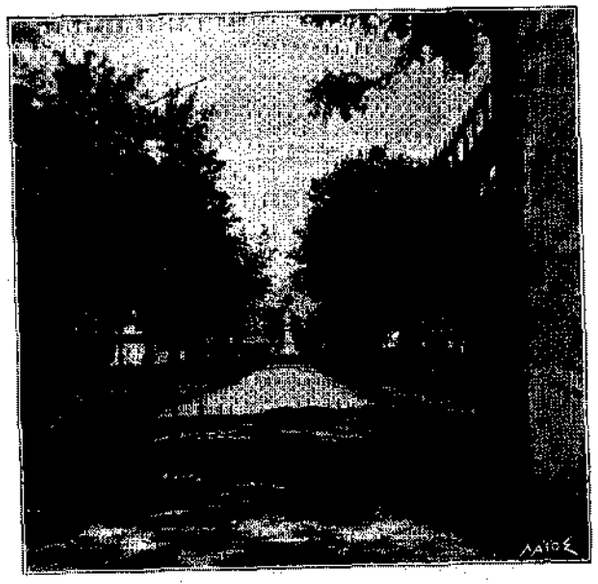

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΙΑ — ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ — ΤΟ ΗΡΩΟΝ, ἐκ φωτογρ.

ΝΙΚ. Σ. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

[Σκίτσα Νέστορος Βαρβέρη]

Εἰς μίαν ἀκτὴν ἡμιϊταλικὴν τῆς Μεσογείου μοῦ συνέβη ἕνα πρωὶ νὰ τὸν ἐνθυμηθῶ.

Ἡ θάλασσα ἦτο γαλάζια, ἤξευρα ὅτι ἦτο ζεστὴ καί, ἐνῷ ἤμουν ἕτοιμος νὰ βουτήξω, ἐκ τῶν προτέρων ἀπελάμβανα τὴν πραότητά της.

Ἀπὸ τὴν ταράτσαν μιᾶς γειτονικῆς ἐπαύλεως ἀντήχησεν ἐν μέσῳ τῆς σιωπῆς ἡ φράσις τῆς «Νόρμας»· O di qual sei tu vittima. Ἦτο ἕνας Ἰταλὸς ἐργάτης. Ἐτραγουδοῦσε μὲ μίαν φωνὴν ἐλαφράν, ἐνῷ τὸ χέρι του, ἐπίσης ἐλαφρόν, ἐζωγράφιζε ἐπάνω εἰς τὸν τοῖχον μίαν καμπυλοειδῆ ἀλληλουχίαν ἐγκάρπων, μίαν ζωοφόρον κοσμημάτων ἀπὸ καρποὺς καὶ ἄνθη μὲ τὸν ῥυθμὸν τῆς πατρίδος του. Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐζωγράφιζε αὐτὸ τὸ χέρι καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐτραγουδοῦσε αὐτή ἡ φωνή, ἡ τοιχογραφία καὶ ἡ μελῳδία, προσαρμονιζόμεναι τόσῳ πολὺ μὲ τὴν μαλθακότητα τοῦ οὐρανοῦ καὶ μὲ τὴν νωχέλειαν τῶν ὑδάτων, ἀνταπεκρίθησαν ἡδύτατα εἰς τὴν αἴσθησιν τῆς εὐζωΐας καὶ σχεδὸν τῆς ἡδονῆς, ἡ ὁποία ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον μὲ κατελάμβανε.

Γοητευθεὶς ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν αὐτήν, ἐπεθύμησα νὰ ξαναδιαβάσω καὶ ἐξαναδιάβασα τὴν «Νόρμαν», τοὺς «Πουριτάνους», τὴν «Ὑπνοβάτιδα» (Σοννάμπουλαν), ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἕνα τόμον ἀπὸ καμίαν πεντακοσαριὰν σελίδας ἀφιερωμένον εἰς τὴν δόξαν τοῦ μουσουργοῦ τῆς Σικελίας ἀπὸ ἕνα συγγραφέα ὁ ὁποῖος φέρει τὸ ὄνομα εὐφωνίας ὅλως βελλινείου, — Antonino Amore.

Ἀλλοίμονον, θὰ ἔκαμνα καλλίτερα νὰ περιορισθῶ εἰς τὸ κάλλος τῆς φωνῆς, τοῦ τοπίου καὶ τῆς ὥρας, καὶ εἶμαι δυσαρεστημένος τόρα μὲ τὸν ἑαυτόν μου διότι μετέβαλα τὴν παρυδικὴν ἐντύπωσιν ἡ ὁποία ἦτο γλυκυτάτη, εἰς κρίσιν βασιμωτέραν καὶ στρυφνοτέραν.

Εἰς τὸν γόητα μελῳδὸν μιᾶς θερινῆς πρωΐας δὲν εὗρον πλέον ἢ τὸν ἀντιπρόσωπον μιᾶς περιόδου παρακμῆς καὶ διαφθορᾶς, ἕνα ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος ἐταπείνωσαν ἕνα ἀνώτερον τύπον τέχνης καὶ οἱ ὁποῖοι, οὕτως εἰπεῖν, κατήργησαν τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τοῦ ἠχήεντος κάλλους, ὁποῖον ἦτο τὸ ἰταλικὸν ἰδεῶδες. Ἀπὸ αὐτοὺς μορφαὶ ὑπέρτατα μεσταὶ καὶ εὔφοροι οἱονεὶ ἐκενώθησαν τοῦ περιεχομένου των καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας των. Ἐφόνευσαν οὗτοι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν σώματος θείου.

Τὴν «ἄριαν» (aria), λόγου χάριν, τὸν μουσικὸν αὐτὸν ὀργανισμὸν τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ μουσουργοί, οἱ μεγάλοι μουσουργοί, ἐδημιούργησαν τόσῳ εὐγενῆ καὶ τόσῳ ἰσχυρόν, τὸν ὁποῖον τὸ κλασικὸν καὶ λατινικὸν πνεῦμα εἶχε θεμελιώση ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὅσῳ καὶ ἐπὶ τοῦ Καλοῦ, τί τὴν ἔκαμαν αὐτοί; Ἕνα τύπον (formule) ἀνούσιον, ἓν μάταιον πλάσμα, μίαν ἄσκησιν ἄγονον χωρὶς ἀλήθειαν καὶ χωρὶς ζωήν. Ὤ! αἱ ἄριαι τοῦ Bellini. Ποῖος θὰ ἠμπορέση νὰ ἐκφράση τὴν πενιχρότητα τοῦ αἰωνίου andante τοῦ αἰωνίως συνοδευομένου ἀπὸ τριόλια, τὴν παρεμβολὴν χορῳδιῶν συλλαβικῶν καὶ γελοίων, τὴν ὑποχρεωτικὴν στάσιν τῆς «κορώνας» (point d'orgue) διὰ ν᾽ ἀφίνη εἰς τὴν ἀοιδὸν καιρὸν ν᾽ ἀναπνεύση καὶ νὰ ἑτοιμασθῇ, τὴν φρικαλεότητα τέλος καὶ τὸ βάναυσον παραλήρημα τοῦ «φινάλε», τὸ ὁποῖον δὲν συγκινεῖ ἢ δὲν συγκλονεῖ ἀποτόμως παρὰ ὅ,τι ἐν ἡμῖν τὸ ἧττον εὐγενὲς καὶ πλέον ταπεινόν.

Αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ μελῳδία, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, σχεδὸν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ αὐτὸ τὸ ὄν τὸ ἐξαισίως λεπτὸν καὶ ἱερόν, ἡ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην λεπτὴ μορφὴ αὕτη τοῦ μουσικοῦ κάλλους, ὁποίας προσβολάς, ὁποίας βλάβας δὲν ὑπέστη ἀπὸ αὐτόν. Αὐτὴν ἡ ὁποία ἐκυριάρχει τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ὁποίαν οἱ θεμελιωταὶ τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος, οἱ ἰδανισταὶ μουσουργοὶ τῆς Φλωρεντίας καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Βενετίας, ἠθέλησαν κυρίαρχον τῆς διανοίας· αὐτὴν ἡ ὁποία δυνάμει προνομίου μοναδικοῦ ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Τέχνης, φέρει τὸ περικαλλὲς ὄνομα ἰδέα, οἱ διάφοροι Βελλίνηδες τὴν κατέστησαν δούλην τῶν αἰσθήσεων, χορηγήτριαν ἀπολαύσεως φρούδων καὶ ἐπιπολαίων ἡδονῶν.

Μαζὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτὴν φιληδονίαν ἡ μελῳδία τοῦ Βελλίνη συνενόει μίαν αἰσθηματικότητα ἡ ὁποία δὲν εἶνε πάντοτε βαθυτέρα ἀπὸ αὐτήν. Εἶνε ἐνίοτε βαθυτέρα καὶ δὲν ἐννοῶ νὰ παραγνωρίσω ὅσην φευγαλέαν χάριν αὐτὴ ἡ ἐκείνη ἡ φράσις τῆς «Ὑπνοβάτιδος» κατώρθωσε νὰ παρεμβάλη εἰς τὴν αὐχμηρότητα τῆς ὁρμητικῆς ζωηρότητος (brio) τοῦ Ῥοσσίνη. Ἀλλὰ ἀπέναντι ἑνὸς φθόγγου, ἑνὸς εἰλικρινοῦς στεναγμοῦ, πόση ψευδὴς αἰσθηματικότης! Πόσα ψευτοκλάματα ἀπέναντι ἑνὸς ἀληθινοῦ δακρύου! Piangere... far piangere, αὐταὶ αἱ λέξεις ἐπαναλαμβάνονται εἰς κάθε σελίδα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βελλίνη. Ἦτο τὸ πρόγραμμά του, ἢ τὸ ἰδεῶδες του, καὶ ὁ νεαρὸς αὐτὸς θρηνῳδὸς ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ἐμάλαξε τὴν ἰδιοφυΐαν τῆς φυλῆς του, ἀλλὰ περισσότερον ἔτι τὴν κατέστησεν ἀνουσίαν καὶ τὴν ἐξησθένησε. Καὶ ἐν τούτοις προτιμῶ τὴν μελαγχολίαν του ἀπὸ τὴν εὐθυμίαν του, ἀπὸ τὸν ἡρωϊσμόν του, ἀπὸ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμόν του, καὶ τὴν πραγματικήν του ἀδυναμίαν ἀπὸ τὴν δῆθεν ῥώμην του. Ἔχει ζωηρότητας φρικτάς· ἐνθυμηθῆτε τὸ Suona la tromba, τὴν διῳδίαν τῶν βαθυφώνων τῶν «Πουριτανῶν». Διττὴ καὶ ἀξιοθρήνητος παρακμὴ τῆς ἰταλικῆς μελῳδίας! Ἰδοὺ ὅτι αὕτη εὑρίσκεται αἰφνης στερουμένη ἐξ ἴσου τῶν δύο ἀκροτάτων τόνων τῆς ψυχῆς. Προδίδει τὰ πάντα, αὐτὴ ἡ ὁποία ἦτο ἱκανὴ τὰ πάντα νὰ διερμηνεύῃ. Ἀνίκανος πλέον νὰ ἔχῃ ἀληθῆ δύναμιν ὅσῳ καὶ ἀληθῆ γλυκύτητα, ἐναλλὰξ κλαυθμηρίζουσα ἢ προστύχως ζωηρά, δὲν ἠξεύρει πλέον παρὰ νὰ ψευτοκλαίῃ ἢ νὰ θορυβῇ.

Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον εἰς τὴν πεπτωκυῖαν αὐτὴν τέχνην νὰ συλλάβῃ τις ἓν τοὐλάχιστον ἴχνος, μίαν τοὐλάχιστον τελευταίαν ἀκτῖνα κάλλους; Ὄχι, βέβαια, ἀλλὰ κάλλους μόλις μουσικοῦ, — τοὐλάχιστον μουσικοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Κάλλους ἠχηροῦ, τρόπον τινὰ ὑλικοῦ καὶ τίποτε περισσότερον· κάλλους τῶν ἤχων αὐτῶν καθ᾽ ἑαυτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξηγγέλλοντο ἀπὸ φωνάς, αἱ ὁποῖαι, αὐταὶ καθ᾽ ἑαυτὰς ἐπίσης, ὑπῆρξαν, φαίνεται, ἀπαράμιλλοι. Διὰ τὰς φωνάς, διὰ μόνον αὐτάς, συνέθετεν ὁ Βελλίνης. Ὅταν συνέθετε τοὺς «Πουριτανοὺς» ἡ ἀλληλογραφία του μαρτυροῖ περὶ τούτου — ἐσυλλογίζετο ὄχι τὰ πρόσωπα τοῦ μελοδράματος, ἀλλὰ τοὺς καλλιφώνους ἀοιδούς, πάντοτε τοὺς λάρυγγας, ποτὲ τὰς ψυχάς.

Δι᾽ αὐτό, ἀπὸ τὰ πενιχρότερά του ᾄσματα ὡς καὶ ἀπὸ τὰς πλουσιώτερα πολυκοσμήτους συνθέσεις του, ὅταν αὐταὶ καθὼς καὶ ἐκεῖνα ἐμέλποντο ἀπὸ φωνὰς κρυσταλλίνου διαυγείας ἢ ἀνεπέμποντο ὁρμητικῶς ἀπὸ φωνὰς λιγυρὰς καὶ γοργάς, κάποιον κάλλος βέβαια καὶ κάποια ἀγαλλίασις ἐνδεχόμενον ν᾽ ἀνέθρωσκον· ἀλλὰ ἀγαλλίασις κατωτέρα καὶ ὑλική, ἡ στοιχειωδεστέρα τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ μουσική· ἀγαλλίασις καθαρῶς ἀκουστική, πολλάκις· ἐνίοτε ἀγαλλίασις τῶν αἰσθήσεων· ἀλλὰ ἀγαλλίασις τοῦ πνεύματος ποτέ.

Ἀπὸ τὸν Βελλίνην ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἐτῶν τριάκοντα ἑνός, ἀπὸ τὴν φροῦδον ταύτην ἰδιοφυΐαν τὴν ἔνοικον σώματος σαθροῦ, τί ἀπομένει σήμερον; Κάποια ῥάκη φράσεων· κάποιαι ἀρχαὶ ἐπιτυχεῖς· κάποια σκόρπια ἀποσπάσματα, τόνοι (intonations) εὔστοχοι, μία λέξις, ἕνα ὄνομα λεπτὰ τονισμένον. Καὶ ἔπειτα καὶ ἰδίως, δύο σιλουέτται γυναικεῖαι· ἡ Ἀμίνα, ἡ ὁποία διὰ τὰς κατ᾽ αὐτῆς ὑποψίας θέλει ν᾽ ἀποθάνη, καὶ ἡ Νόρμα, διαρρηγνύουσα τοὺς ἱεροὺς δεσμούς. Ναί, εἰς τὴν «Ὑπνοβάτιδα» πρὸ τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ τέλους, ἠξεύρω ἕνα ᾆσμα μελαγχολίας τὸ ὁποῖον δὲν θ᾽ ἀπεκήρυττεν ὁ Περγολέζε τοῦ «Tre giorni son che Nina». Καὶ ἀπὸ τὸ ᾆσμα «Casta diva» τὰ δέκα πρῶτα μέτρα (mesures), πιθανώτατα δὲν θὰ χαθοῦν.

Εἶνε ἴσως ἡ ὡραιοτέρα ἐπίκλησις τὴν ὁποίαν ἤκουσε ποτὲ ἡ σελήνη — καὶ ἠξεύρετε πόσας ὡραίας καὶ μὴ ἐπικλήσεις ἔχει ἀκούσῃ. Ποτὲ τίποτε τὸ ἁγνότερον δὲν τῆς ἐτραγούδησαν, τίποτε τὸ πλέον νυκτερινὸν καὶ τὸ πλέον ἥμερον, τίποτε τέλος τὸ ὁποῖον νὰ τῆς ὁμοιάζῃ περισσότερον. Μεταξὺ τοῦ περιγράμματος τῆς μελῳδίας, τοῦ δρεπάνου τῆς θεαίνης καὶ «la faucille

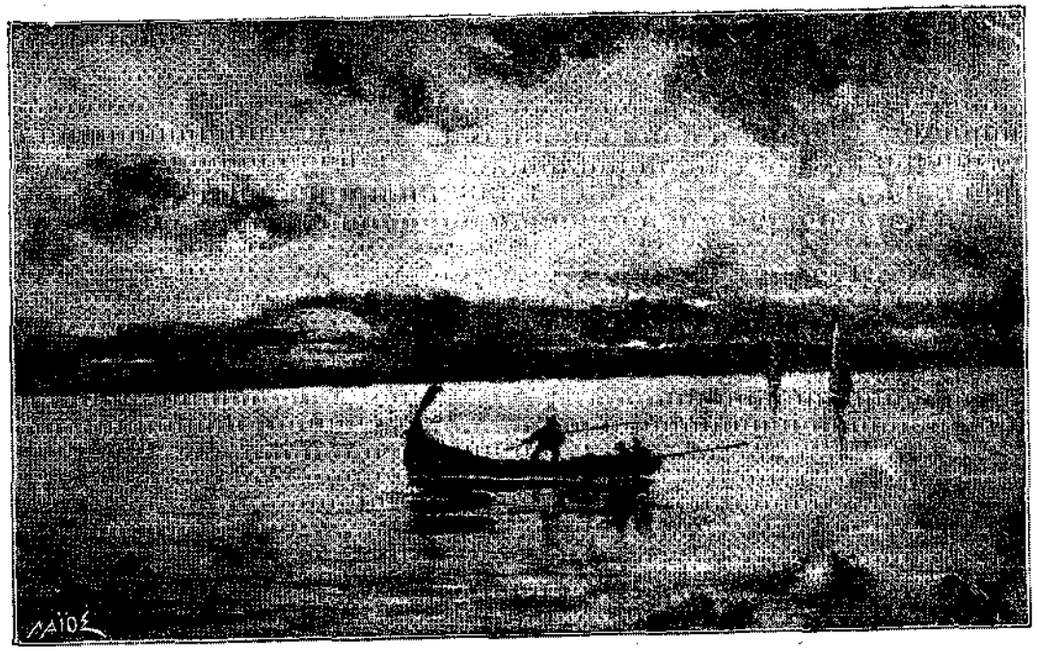

ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΕΙΛΟΝ — ΥΠΟ Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

d'or dans les champs des étoiles [1]», τοῦ «χρυσοῦ δρεπάνου ποὺ ἔρριψεν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν ἀστέρων ὁ θεριστὴς τοῦ αἰωνίου θέρους» εἶνε δυνατὸν νὰ διακρίνῃ κανεὶς καὶ ἐγὼ δὲν ἠξεύρω, ποίαν κοινὴν καμπύλην καὶ ποίαν μυστηριώδη σχέσιν. Ἐνυπάρχει εἰς αὐτὸ τὸ ᾆσμα μία στιγμὴ μεγαλοφυΐας, μία στάσις θεία, ἔσαεὶ ἀποκρυσταλλωμένη.

[1] Βίκτωρ Οὐγγώ.

Δὲν χρειάζεται περισσότερον διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ τ' ὄνομα τοῦ Βελλίνη, — ἂν μὴ τὸ Ἔργον του. «Εἶνε αἷμα τοῦ Ἕκτορος, ἀλλὰ εἶνε ὑπόλειμμα πλέον [1]». Εἶνε τὸ ὠχρότερον ῥόδον ἑνὸς στελέχους τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔθαλον θαυμαστά, ἀθάνατα ἄνθη.

[Μετάφρασις Χ. Θ. Α.] CAMILLE BELLAIGUE

[1] «Il est du sang d'Hector. Mais il en est le reste».

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΩΔΗ ΑΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ *

14

[Ἀρχί]νησα τὴν ἠγαπῶ τοὺς πόνους μου νὰ δείξω
μὰ τὴν ἀλήθεια ν[[ὰ τὴν π]ῶ τίποτες νὰ μὴν κρύψω.
Βολὴν ἐκάμα, κόρη μου, νἄλθω νὰ σὲ φιλή[[σω]
[κ'] ἐντρέπομαι νὰ σὲ τὸ πῶ, ἀλοὶ καὶ πάνω πίσω.
Γεράκι χρυσοπράσινο, παγώ[[νι τ]ιμημένο,
τί σ' ἔφταισα ὁ ταπεινὸς καὶ στέκεις φοβισμένο; 5

Γέγραπται τἀνωτέρω κείμενον ἐν τῇ κάτω ᾤᾳ τοῦ φ. 124β τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 183 κώδικος τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ τῶν Μετεώρων. Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου εἶναι βάναυσος καὶ χρονολογικῶς δύναται νἀναχθῇ εἰς τὸν XVII πιθανότατα αἰῶνα, καθ' ὃν ἴσως ἐγράφη καὶ ὁ ὅλος κῶδιξ. Τὰ ἐν ἀγκύλαις [ ] ἔχουσι δυστυχῶς ἀποκοπῇ ὑπὸ τῆς κοπίδος τοῦ σταχωτοῦ βαθύτερον κατενεχθείσης. Ὡδηγήθην δ' ἐν τοσούτῳ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐλλειπόντων τῶν τεσσάρων τοὐλάχιστον πρώτων στίχων καὶ ἐκ τῆς διατυπώσεως αὐτῶν τῆς κειμένης ἐν φ. 73β τοῦ αὐτοῦ κώδικος. Ἡ διατύπωσις αὕτη ἔχει ἐν πιστῷ ἀντιγράφῳ ὡς ἑξῆς:

αρχηνησα την ηγαπο τȣς πονȣς μȣ να διξω
μα την αληθη|α να τη πο⟨πο⟩τες να μην κρηψο
βολην εκαμα κορι | [μ]ȣ ναλθο να σε φειλησο
κ(αὶ) εντρεπομε να σε το | [πο] αλυ κε πανο....

Ὡς φαίνεται τὸ ὅλον ᾆσμα ἦτο ἐκ τῶν καλουμένων ἀλφαβήτων.

15

Τὰ χείλη σού 'ναι τζίντζιφο, τὸ στόμα σου κυ[δώνι]

Καὶ πλέον οὔ. — Ἡ ἀρχὴ αὕτη δημοτικοῦ τινος ᾄσματος ἀπαντᾷ, βαναύσως ὡς δοκίμιον κονδυλίου γεγραμμένη κατὰ τὸν XVII-XVIII αἰῶνα, ἐν τῇ ἔξω ᾤᾳ τοῦ φ. 172β τοῦ ὑπ' ἀριθ. 39 κώδικος τῆς Μονῆς Βαρλαὰμ τῶν Μετεώρων.

Στιχ. 2 κ: αληθηαν — 4 κ: αλύ κε πανοπήσω, — 5 κ: χρύσωπρᾶσινο

* Συνέχεια· «Παναθήναια» 31 Ἰανουαρίου, σελ. 211.

16—21

[Δίστιχα Ζακυνθινά;]

Φόντες σὲ θέλω θυμηθῆ, τρέμει [ἡ] καρδιά μου, τρέμει
ὡσὰν τὸ φυλλοκάλαμο, ποὺ τὸ φυσοῦν οἱ ἀνέμοι.

Πρέπει νὰ ἔχω ὑπομονὴ σὰν ποὺ πατοῦν τὸ χῶμα,
ποὺ τὸ πατοῦν καὶ δὲν μιλεῖ, γιατὶ δὲν ἔχει στόμα.

Ὡς τρέχουνε τὰ σύγνεφα [1] καὶ τὸν καιρὸ ἀκλουθοῦνε,
ἔτζι τρεχοῦν τὰ μάτια μου, ὄντες σὲ θυμηθοῦνε.

Ἔχεις δυὸ λαμπροὺς φωστῆρας, μάτια θεωρετικά,
ἀκτινοβολοῦν καὶ ῥίχνουν σαϊτιὲς μεσ' [ς] τὴ[ν] καρδιά.

Τὰ μάτια σου τὰ μώρικα, τὰ μωροπλανευμένα,
ποὺ πλάνευσαν τόσους πολλούς, τώρα πλανοῦν καὶ μένα.

Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνο τὸ πουλλί, ποὺ ἔχει ὄνομα κανάρι,
ποὺ ἔχει τὰ πτερὰ κίτρινα καὶ τὴν καρδιά του μαύρη.

Τὰ δίστιχα ταῦτα ἀντέγραψα ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 [79] κώδικος τῆς Φωσκολιανῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζακύνθου κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1906. Καὶ ὁ μὲν κῶδιξ ἐγράφη προφανῶς κατὰ τὸν XIX αἰῶνα, τὰ δὲ δίστιχα κεῖνται ἐν φ. 9α ἐξεπίτηδες ἐν αὐτῷ γεγραμμένα, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὅπερ κεῖται ἐν φ. 14β.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δίστιχον 20 σημειῶ ὅτι εἶναι καὶ τανῦν γνωστὸν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ ζώσῃ ἀντὶ *μώρικα* λέγεται *ἀράπικα*· καὶ ἀντὶ *μωροπλανεμένα* ἐν τῇ ζώσῃ λέγεται: *μυριοπλανεμένα*. *Μώρους* ὠνόμαζον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας οἱ δυτικοὶ μάλιστα τοὺς Αἰθίοπας καὶ δὴ τοὺς *Σαρακηνούς*· καὶ κατά τινα θεωρίαν, ἀσύστατον δ' ὅμως, ἐκ τινος ἀποικίας τῶν *Μώρων* τούτων, ἐγκατασταθείσης, ἄδηλον πότε ἐν Πελοποννήσῳ, ἔλαβε ἡ χώρα αὕτη τὸ νεωτερικὸν ὄνομα Μωρέας [2]. Ὁπωσδήποτε τὸνομα *Μῶρος* ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς κειμένοις· οὕτω π. χ. ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ἐπυλλίῳ τῷ καλουμένῳ «*ἐρωτικὴ ἀπάτη*» ἢ «*ῥήματα κόρης καὶ νέου*» κεῖται:

Ἀράπηδες νὰ σ' εὕρουσιν καὶ Μῶροι νὰ σὲ σώσουν,
κ' εἰς ὅχλον Σαρακήνικον τρεῖς μαχαιριὲς σοῦ δώσουν [3].

Ἡ λέξις *Μῶρος* (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *moro*, — γαλλ. *maure*, ἱσπαν. *moro*, γερμ. *Mohr*, λατιν. *Maurus* = Μαῦρος, ἢ Μαυρούσιος) ἀκούεται καὶ τανῦν ἐνιαχοῦ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τοῦ Αἰγαίου, σημαίνουσα κυρίως μὲν ὅν τι φανταστατικόν, ἀλλ' ἔχουσα ἔν τισι δημοτικοῖς κειμένοις καὶ ἐθνολογικὴν σημασίαν, συνωνυμοῦσα πρὸς τὸ *Σαρακηνός* [4]. Ἐν Ζακύνθῳ ἀπαντᾷ καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις *Σαρακηνοὶ καὶ Μῶροι* = οἱ ἀθρόοι, οἱ παντοδαποί, οἱ πανταχόθεν σπεύδοντες [5]. Καὶ ἐπώνυμον τανῦν τὸ *Μῶρος* ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἄργει καὶ ἀλλαχοῦ ἔτι.

[Συνέχεια] ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

[1] Ἡ λέξις ἐν τῷ κώδικι ἐν τῷ διαστίχῳ, ἄνωθεν διαγεγραμμένης: *τὰ μάτια μου*

[2] Ἰδὲ προχείρως **Κ. Παπαρρηγοπούλου**, Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἔκδοσις Β'. Τόμ. Ε'. Ἐν Ἀθήναις 1887, σελ. 86.

[3] **É. Legrand**, Recueil de chansons populaires grecques. Ἐν Παρισίοις 1874, σ. 32. — **Τοῦ αὐτοῦ**. Bibliothèque grecque vulgaire. Τόμ. II. Ἐν Παρισίοις 1881, σ. 56.

[4] Πρβλ. **Ν. Γ. Πολίτου**, Παραδόσεις. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 1036 (πρβλ. καὶ σ. 1039).

[5] **Σ. Π. Λάμπρου**, Νέος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Α' (1904) σ. 506-7.

ΜΟΝΑΞΙΑ!*

Β΄

Ο ἐπιστάτης εἶταν ἕνας ἀνθρωπάκος φαλακρός, μὲ κόκκινο μοῦτρο· εἶχε ἕνα τὶκ νευρικό, καὶ μισόκλεινε διαρκῶς τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ σταχτιὰ ματάκια του. Φοροῦσε τὰ ντόπια νησιώτικα, εἶχε ὅμως ἀρχοντικοὺς τρόπους. Ὁ Σέβιος τονὲ θεωροῦσε ἄνθρωπο μορφωμένο καὶ πονηρό, κατόρθωσε μδλαταῦτα νὰ τὸν ξεγελάση, σέρνοντάς τον ἔξοπίσω του ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὸ περιγιάλι, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν ἀφήση νὰ ζυγώση στὴν καλύβα, ἐνῷ ὁ ἀνθρωπάκος εὕρισκε διασκέδαση νὰ τὸν ἐρεθίζη, μιλῶντας του γιὰ τὴν Ποττόη καὶ κάνοντας χωρατὰ γιὰ τὸν ἀναγκαστικό τους ἀποχωρισμό.

— Χτὲς εἶχε πάει στὴν ἐκκλησιά, — ἔλεγε, καὶ μὲ τὸ ἀδιάκοπό του παίξιμο τοῦ ματιοῦ θαρρεῖς καὶ πήγαινε ὁ νοῦς του σὲ κακόβουλα ὑπονοούμενα. — Εἶναι πολὺ καλήτερα· εἶναι ὄμορφη καὶ δροσάτη σὰ λουλούδι. Ὡς καὶ ὁ παπάς, τὴν ὥρα ποὺ λειτουργοῦσε, γύριζε νὰ τὴν κιττάη.

Ὁ Σέβιος ἀνεστέναξε.

— Μά, εἶναι καλήτερα ἀλήθεια;

— Στὴ ζωή μου, σοῦ λέω, εἶναι περίφημα. Μοῦ παράγγειλε νὰ σοῦ πῶ, ἂν ἀργήσης νὰ γυρίσης ἐσύ... θἀρθῆ αὐτὴ νὰ σ' εὕρη!...

Ὁ Σέβιος δὲν τὸ πίστευε τὸ χωρατὸ αὐτό, ἀπὸ σεβασμὸ ὅμως πρὸς τὸν ἐπιστάτη ἔκανε πὼς φουρκιζότανε καὶ φώναζε:

— Ἡ Ποττόη θέλει νἄρθη ἐδῶ; Ἂς ἔρθη, ἂς ἔρθη, ἀφοῦ δὲν εἶν' εὐχαριστημένη μὲ τὴν κατάντια της. Νἀρπάξη καὶ θέρμες.

— Μά, τί θέρμες, τί θέρμες! Ἀφοῦ ἐδῶ εἶναι τόπος ὑγιεινότατος. Μὲ τὸν ἀέρα τῆς θάλασσας!...

— Κ' ἐντούτοις, εἶναι μερικὲς μέρες ποὺ δὲν καταλαβαίνω τὸν ἑαυτό μου καὶ τόσο καλά. Ἔχω ζαλάδες, μὲ πιάνει νύστα: τὸ κεφάλι μου ἔγεινε σὰν ἀνεμόμυλος.

Ὁ ἐπιστάτης τὸν κύτταζε, κ' ἔπαιζε τὸ μάτι.

— Ξέρεις τί εἶναι ἡ ἀρρώστια σου; Εἶναι αὐτὸ ποὺ παθαίνουν οἱ γάτοι τὴν ἄνοιξη. Ἄφησε νἄρθη ἡ γυναίκα σου!

— Μπάρμπα Ἐφιζέ! Μὴν τὰ λέτε αὐτά! — διαμαρτυρήθηκε πάλι ὁ Σέβιος, κοκκίνισε ὅμως λιγάκι.

— Πᾶμε νὰ βγάλουμε τὰ τσουβάλια, — εἶπε ὁ ἀνθρωπάκος, τραβῶντας πρὸς τὸ μέρος τῆς σκεπῆς.

— Δυὸ εἶναι μέσα στὴν καλύβα: μοῦ χρειάζονται γιατὶ κρυώνω τὴ νύχτα.

— Ἡ γυναίκα σου... μποροῦσε νὰ σὲ ζεστάνη... — ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ὁ ἐπιστάτης, ἀνασηκώνοντας τὰ τσουβάλια.

Ὁ Σέβιος ὅμως δὲν εἶχε ὄρεξη γιὰ χωρατά. Μὲ τὸ μυαλό του βρισκόταν ἐκεῖ πάντα, δίπλα στὸν κακοσύστατο μουσαφίρη του. Κάμποσες φορές, ἐνῷ οἱ ναῦτες ποὺ κάνανε καὶ τοὺς βαστάζους, φορτώνανε τὸ κάρβουνο στὸ ἰστιοφόρο τὸ ἀραγμένο στὸ λιμανάκι, μπῆκε αὐτὸς στὴν καλύβα καὶ ἀνασήκωσε δειλὰ-δειλὰ τὶς ἄκρες τοῦ τσουβαλιοῦ. Κάθε φορὰ θαρροῦσε πὼς θἄβλεπε νὰ ξεψυχᾷ ὁ γέρος, ποὺ δὲν ἐσάλευε οὔτε βογγοῦσε πιά.

Τὸ ἀπομεσήμερο ἔφυγε ὁ ἐπιστάτης. Ὁ Σέβιος τοῦ παράδωσε τὸ γράμμα του «πρὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ Νούφριου Σάννα» παρακαλῶντας τον νὰ τὸ ρίξη στὸ ταχυδρομεῖο ἅμα ἔφτανε στὸ χωριό, καὶ τοῦ ἀνἄθεσε νὰ πῆ τῆς Ποττόης νὰ τοῦ στείλη αὐγὰ καὶ γάλα.

Τὸ ἰστιοφόρο δὲ θἄφευγε παρὰ κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα· οἱ ναῦτες ὅμως δὲν ἔβγαιναν πιὰ ἔξω. Ἀπὸ τὸ περιγιάλι ὁ Σέβιος τοὺς ἔβλεπε νὰ πηγαινόρχονται ἀνάμεσα στὰ σκοινιά, τἄρμενα, τὶς μεγάλες κόφες μὲ τὰ κάρβουνα, σβέλτοι καὶ ἄγριοι σὰν κουρσάροι, καὶ τοὺς ἄκουε νὰ μιλοῦνε σὲ μιὰ γλώσσα ποὺ δὲν κατόρθωνε νὰ τὴν καταλάβη. Ἅμα ἑτοιμάσανε τὴ σούπα τους, ὁ καπετάνιος, γέρος Λιγουρίτης μὲ πρόσωπο καὶ μαλλιὰ πορτοκαλιά, προσκάλεσε μὲ νοήματα τὸ Σέβιο νὰ πάη νὰ φάη μαζί τους. Ὁ φύλακας ἀπάντησε ὄχι· κ' ἔπιασε τὸ μέτωπο καὶ τὸ σφιγμό του, γιὰ νὰ δείξη πὼς εἶχε πυρετό.

Τότε ὁ καπετάνιος τοῦ ἔστειλε μ' ἕνα ναύτη μιὰ σκουτέλλα σούπα. Ὁ Σέβιος τὴ δέχτηκε καταὐποχρεωμένος, παρακάλεσε ὅμως τὸ ναύτη νὰ τοῦ ἀφήση τὴ σκουτέλλα· ἔλεγε νὰ φάη ἀργότερα.

Συλλογιζότανε πάντα τὸν πληγωμένο· ἤθελε νὰ τοῦ φυλάξη τὴ σούπα. Ξαναμπῆκε μέσα καὶ καὶ ἀνασήκωσε τὸ τσουβάλι· καὶ μὲ ἀπορία του μεγάλη εἶδε πὼς ἡ μορφὴ τοῦ γέρου εἶχε ξαναπάρει τὸ φυσικό της χρῶμα: ὁ πυρετὸς εἶχε πέσει ἀρκετά, ὁ πληγωμένος κοιμώτανε. Ὧρες περάσανε· τὸ ἰστιοφόρο ἔφυγε κατὰ τὸ βράδυ, μὲ πρύμον ἀέρα· καὶ ὁ φύλακας, σὰν ἔμεινε ξανὰ μόνος μὲ τὸν ἀλλοιώτικο μουσαφίρη του, κατόρθωσε νὰ τὸν κἄμη νὰ ρουφήξη μερικὲς κουταλιὲς ἀπὸ τὸ ζουμὶ τῶν ναυτῶν, καθὼς κ' ἕνα δυὸ κόμπους ρακί. Τὴ νύχτα ξανἀπιασε ἡ θέρμη τὸν πληγωμένο ποὺ μιλοῦσε στὸ παραλήρημά του γιὰ τὸ ἄλογό του, γιὰ ἕνα δισάκκι γεμάτο σιτάρι, καὶ παρακαλοῦσε μιὰ γυναίκα, τὴ Μαριάννα, νὰ κάψη τὸ ράσο.

Τὴν ἄλλη μέρα ἤρθανε τὰ κάρρα μὲ τὰ κάρβουνα, κι ὁ Σέβιος ἔμεινε ὅλη τὴ μέρα στὴν ἀκρογιαλιά. Ἕνα ἀγόρι ἔφερε καὶ τοῦ ἔδωκε ἕνα μπουκάλι μὲ γάλα καὶ αὐγὰ ποὺ ἔστειλε ἡ Ποττόη, καὶ μερικὰ χάπια κινῖνο ποὺ τοῦ ἔστελνε ὁ ἐπιστάτης. Πῆρε τὸ κινῖνο, μὰ πάλι ἔνοιωθε μιὰ βοὴ καὶ σφυρίσματα μέσα σταὐτιά του, καὶ πότε-πότε τοῦ φαινόταν πὼς ἡ θάλασσα κ' ἡ ξέρα εἶχανε τοὺς ἴδιους κυματισμοὺς καὶ πὼς ἡ καλύβα κουνιώτανε σὰ βάρκα.

Ὁ λαβωμένος καλητέρευε. Τὴν τρίτη μέρα, κατὰ τὸ δειλινό, ὁ πυρετὸς ἔπεσε ὁλότελα, κι ὁ ξένος εἶπε νἄφευγε. Ἐντούτοις, ἐνῷ ἔλεγε στὸ Σέβιο ἄπειρα εὐχαριστῶ, δὲν τοῦ φανέρωσε οὔτε ποιὸς εἶταν οὔτε ποιὸς τὸν εἶχε χτυπήσει. Θαρρεῖς κ' ἕνας στοχασμὸς πάντα τὸν κυρίευε.

— Τὸ πουκάμισο... θὰ σοῦ τὸ στείλω πίσω καινούργιο... Θὰ βάλω νὰ τὸ ράψουνε γλήγορα.

— Ποιός θὰ τὸ ράψη; Ἡ Μαριάννα; — ρώτησε ὁ Σέβιος.

— Καὶ ποὺ τὴν ξέρεις ἐσὺ τὴ Μαριάννα;

— Ὅλο καὶ γιὰ δαύτη μιλούσατε δῶ-πέρα!

— Λοιπόν, εἶναι ἡ κόρη μου! Γιὰ ποιὸν ἄλλονε νὰ μιλῶ; — ἄμοιρη ὀρφανούλα!

— Πῶς, ἄμοιρη ὀρφανούλα; Ἀφοῦ τὸν ἔχει τὸν πατέρα της, καὶ τί πατέρα!

— Ἡ καημένη ἡ Μαριαννούλα! εἶπε ὁ λαβωμένος, κουνῶντας τὸ κεφάλι καὶ σὰ νὰ μιλοῦσε μοναχός του! — Εἶναι χειρότερα κι ἀπὸ ὀρφανὴ ἀκόμα!

— Εἶναι νέα;

— Θἄναι τριαντατοιῶν, ὡς τῶν Ταξιαρχῶν.

— Τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ μας! Μοῦ φαίνεται πὼς μπορεῖ νὰ βγάλη καὶ πόνη της κανένα κομμάτι ψωμὶ χωρὶς νἄχη κανέναν ἀνάγκη!

Ὁ γέρος ὅμως ὅλο καὶ κουνοῦσε τὸ κεφάλι, τὸ γυρτὸ ἀπάνω στὸ στῆθος του, κι ὅλο μουρμούριζε ψυχοπονετικά:

— Καϋμένη ὀρφανή! ἄμοιρη χήρα!

— Εἶναι καὶ χήρα; Ἀμ' τότε δὲν τῆς λείπει τίποτα! Ἔχετε κι ἄλλα παιδιά;

— Ὄχι.

Ὁ νέος, ποὺ ὡς τόσο κύτταζε νὰ κάμη τὸν πληγωμένο νὰ ρουφήξη κανέν' αὐγό, ἔκρινε πὼς καιρὸς εἶταν νὰ τὸν εἰδοποιήση πὼς εἶχε γράψει στὴν οἰκογένειά του, δηλαδὴ στὴν οἰκογένεια τοῦ Νούφριου Σάννα, γιὰ νὰ μάθουνε ποῦ βρισκόταν ὁ ψευτοκαλόγερος ποὺ κρατοῦσε ἀπάνω του τὸ δελτάριο τὸ ἐπανωγραμμένο μὲ τέτοιο ὄνομα.

Ὁ γέρος ἔγεινε καταπράσινος.

— Μὲ πρόδωκες! Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ Νούφριος Σάννας! Μὲ σκότωσες! Τώρα φεύγω ἀπὸ δῶπέρα, τώρα κι ὅλα.

Ἔκαμε δοκιμὴ νὰ περπατήση, τὰ γόνατα ὅμως τοῦ λυγίστηκαν· ἡ λύσσα τῆς ἀδυναμίας τὸν κυρίεψε· ἀναταράχτηκε, ἔδωκε μιὰ γροθιὰ στὰ ἴδια του τὰ μοῦτρα, κ' ὕστερα ξανάρχισε τὰ κλάματα ὅπως εἶχε κλάψει τὸ πρῶτο βράδυ. Ὁ Σέβιος πάσκισε νὰ τὸν ἡσυχάση, νὰ δικαιολογηθῆ.

— Εἴσαστε σὲ θέση ἄσκημη! Τί ἔπρεπε νὰ κάμω; Καί, ἂν πεθαίνατε ἐδῶ; Καί, ἂν περνοῦσα κ' ἐγὼ γιὰ συνένοχος δικός σας;

Ὁ λαβωμένος τὸ πῆρε γιὰ προσβολή.

— Συνένοχος σὲ τί; Μὰ θαρρεῖς λοιπόν, ἐσύ, πὼς ἐγὼ εἶμαι κανένας κακοῦργος, αἴ; Μὲ μαχαιρώσανε, μὲ κλέψανε, καὶ σὺ τώρα... ἐσὺ τώρα... βρωμιάρη, θαρρεῖς...

Καὶ τονὲ φόρτωσε βρισιές: τοῦ χτύπησε στὰ μοῦτρα ὡς καὶ πὼς ἄφησε τὴ ντόπια φορεσιὰ γιὰ νὰ ντυθῆ μὲ ντρίλλινα σὰ ζητιάνος.

— Ἂς εἶναι, ὑπομονή! Κάνε τὸ καλό, νὰ βρῆς τὸ διάολό σου! — εἶπε ὁ φύλακας ἀπὸ μέσα του.

Καὶ γιὰ νὰ ξεφύγη κανένα σοβαρώτερο καυγά, ἄφησε μόνο του τὸν πληγωμένο καὶ πῆγε νὰ φέρη ἕνα γῦρο τριγύρω στοὺς σωροὺς τὰ κάρβουνα. Ἄθελά του ἔνοιωθε μιὰ κρυφὴν ὀργὴ ἐνάντια στὸν ἄγνωστο, ποὺ ὅλο καὶ περισσότερο τοῦ φαινότανε γέρο-κακοῦργος, ἀσυνείδητος καὶ ἀχάριστος.

— Κάνε τὸ καλό, Σέβιο μου, κάνε τὸ καλό, κ' ὕστερα νὰ βρίσκης τὸ διάολό σου! — ξαναεῖπε μοναχός του, καθὼς στάθηκε στὸ φρύδι τοῦ δρόμου, ἀποφασισμένος νὰ ξενυχτήση ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβα.

Κάθησε ἀπάνω στὸ πέτρινο πεζούλι καὶ σιγὰ σιγὰ ξεθύμωσε καὶ ἄρχισε ἄλλα νὰ συλλογίζεται.

Κόντευε πιὰ νὰ νυχτώση καλά. Τὸ φεγγάρι ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τὸ διάφανο φώτιζε θάλασσα καὶ ξέρα. Φύσαε ἀεράκι ἐλαφρὸ ἀπὸ τὰ νοτιοδυτικὰ κ' ἔφερνε τὴ μυροδιὰ ἀπὸ τὰ ρείκια καὶ τὰ καλάμια τοῦ βάλτου. Ὁ γκιώνης θρηνοῦσε ἀπόμακρα. Δίχως νὰ τὸ θέλη καὶ δίχως νὰ τὸ ξέρη, ὁ φύλακας ἔνοιωθε τὴ γλύκα τὴν κἄπως θλιβερὴ καὶ κἄπως ἡδονικὴ τῆς ἀνοιξιάτικης βραδυᾶς. Ξανἀρχισε νὰ συλλογίζεται τὴ γυναίκα του σὰ νἄταν ἐρωμένη του στὴν ξενητειά, καὶ ὁ στοχασμὸς νὰ τὴν ξαναδῆ, καὶ ὁ πόθος νὰ τὴν ἔχη σιμά του τοῦ γεμίσαν τὴν καρδιὰ μὲ πόνον ἐρωτικό.

Πατήματα ἀλόγου ἀντήγησαν ἀπὸ μακριά, στὴν ἐρημικὴ δημοσιά. Ὁ Σέβιος ξέφυγε ἀπὸ τὰ ὄνειρά του, καὶ ἀμέσως ἔνοιωσε κἄτι σὰν προαίσθημα, ἢ μᾶλλον τὸν πόθο καὶ μαζὶ τὸ φόβο πὼς κἄποιος ἐρχόταν νὰ βρῆ τὸν πληγωμένο. Σηκώθηκε, καὶ πῆγε νἀπαντήση τὸ ἄλογο ποὺ πρόβαινε ἀνάμεσα στὴ μαυρίλα τῶν βούρλων καὶ τὴν ἀσπράδα τῆς δημοσιᾶς.

— Εἶναι ἡ Μαριάννα, ἡ κόρη τοῦ γέρου! — εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή, γιὰ νὰ τὸ πιστέψη θαρρεῖς καὶ ὁ ἴδιος πὼς δὲν εἶχε λάθος.

Ἡ μορφὴ ποὺ καθότανε καβαλλικευτὰ σὰν ἄντρας ἀπάνω στὸ ντουρὶ ἀλογάκι εἴτανε πράγ-

---

* Συνέχεια· «Παναθήναια» 15 Φεβρουαρίου, σ. 248.

ματι μορφὴ γυναίκας — χήρας, καθὼς φαινότανε ἀπὸ τὰ μαῦρα ροῦχα καὶ τὴ μπόλια ποὺ τῆς τύλιγε τὴν κεφαλὴ καὶ τῆς ἔκρυβε σχεδὸν ὅλο τὸ πρόσωπο.

Σὰν ἔφτασε μπροστὰ στὸ Σέβιο τράβηξε τὸ γκέμι, σταμάτησε τὸ ἄλογό της καὶ ρώτησε:

— Καλέ μου ἄνθρωπε, ἐδῶ εἶναι ἡ σκάλα τῆς Δελούνας;

— Ναί. Ἐσὺ εἶσαι ἡ Μαριάννα τοῦ Σέννα;

— Ναί, — εἶπεν ἡ γυναίκα μὲ σταθερὴ φωνή.

— Εἶν' ἐδῶ ὁ... ἐγὼ ἔστειλα τὸ γράμμα.

— Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὸ πληρώσῃ, — ἀποκρίθηκε ἡ γυναίκα καὶ πέζεψε μὲ σβελτωσύνη, βοηθούμενη ἀπὸ τὸ Σέβιο.

Τραβήξανε πεζοὶ τὸ δρόμο, ὡς τὴν ἀκρογιαλιά.

Μουδιασμένη ἀπὸ τὴν πολύωρη καβάλλα, ἡ γυναίκα ἀλαφροκούτσαινε, καὶ τὸ ἄλογο ἀκόμα πασπάτευε τὸν ἄμμο καὶ τιναζόταν ὅλο γιὰ νὰ ξεδώσῃ ἀπὸ τὴν κούραση τῆς στράτας. Ἐνῷ τῆς διηγώτανε τὰ περιστατικὰ τοῦ καλόγερου, ὁ Σέβιος κύτταζε τὴ Μαριάννα, ποὺ εἶτανε ψηλὴ καὶ λιγερή, μὰ δὲν κατόρθωνε νὰ βλέπῃ παρὰ τὰ μάτια της τὰ γλυκὰ καὶ φωτεινί, ποὺ τὸ ἀσπράδι τους, στὸ ἀντιφέγγισμα τοῦ φεγγαριοῦ, ἔμοιαζε σὰ σιντεφένιο. Καὶ τοῦ φαινότανε πὼς εἶχε κ' ἄλλη φορὰ ἀνταμωθῆ μ' ἐκείνη τὴ γυναίκα.

— Τώρα δά, ὁ γέρος μπῆκε σὲ ἀνησυχία· μοῦ φώναζε πὼς εἶναι ἀθῶος καὶ μ' ἔβριζε πὼς τὸν πρόδωσα καὶ τὸν κατάστρεψα, γιατὶ σᾶς εἰδοποίησα, — εἶπε τελειώνοντας τὴν κοιβέντα του, — τί ἔπρεπε ὅμως νὰ κάμω; Ἄσκημα ἔκαμα;

— Ἔκαμες πολὺ καλά· ἔκαμες ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἕνας χριστιανός. Καὶ ὁ Θεὸς μονάχος θὰ μπορέσῃ νὰ σοῦ τὸ ἀνταποδώσῃ, — τοῦ ἀπάντησε ἐκείνη μὲ συγκίνηση.

Σὰν ἔφτασαν ἐμπρὸς στὴν καλύβα, ὁ Σέβιος τὴ σταμάτησε καὶ τῆς εἶπε σιγανά:

— Θὰ τρομάξῃ, ἅμα σὲ δῇ. Μπορεῖ νὰ τονὲ βλάψῃ...

— Ἂς πᾷ νὰ τρομάξῃ! — εἶπε ἡ γυναίκα σχεδὸν ἀπότομα.

Καὶ ἄφησε νὰ πέσῃ ἡ ἄκρη τῆς μπόλιας ποὺ τῆς μισόκρυβε τὸ πρόσωπο. Τότε ὁ Σέβιος ἔνοιωσε κάτι σὰν ξάφνισμα, σχεδὸν ὅπως ὅταν ὁ ψευτοκαλόγερος τοῦ φανερώθηκε μὲ τὴν ἀληθινή του τὴν ὄψη.

Ἡ Μαριάννα ἐξέμοιαζε μὲ τὴν Ποττόη. Τὰ ἴδια γλυκὰ καὶ φωτεινὰ μάτια, ἡ ἴδια χλωμάδα ἡ διάφανη, τὰ ἴδια λακκάκια δίπλα στὸ στόμα μὲ τὰ φουσκωτὰ χείλη.

Ἡ γυναίκα μπῆκε μέσα στὴν καλύβα. Ὁ Σέβιος ἔμεινε ἀπέξω, ὑποταγμένος σ' ἕνα ἀπροσδόκητο καὶ κάπως δριμὺ αἴσθημα φλογερῆς συμπάθειας πρὸς τὴν κοπέλλα, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ μακρυὰ καὶ τοῦ φανερωνόταν ὅπως ἡ γυναίκα του μέσα στὄνειρό του, γεμάτη μυστήριο καὶ ἀπροσπέλαστη.

Δίχως νἀφήσῃ τὸ γκέμι τοῦ ἀλόγου, προχώρησε ἴσα μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς καλύβας κ' ἔσκυψε ἐμπρὸς νὰ κρυφακούσῃ· ὅμως παραπάνω καὶ ἀπὸ τὴν περιέργεια τὸν ἔσπρωχνε ὁ πόθος νἀκούσῃ ἀκόμα τὴ φωνὴ τῆς γυναίκας.

Ἔλεγε ἐκείνη μὲ φωνὴ ποὺ καμπάνιζε ἀπὸ λύπη καὶ ὀργή.

— Ἄχ, μπαμπά, μπαμπά! Τί πήγατε καὶ κάνατε! Εἴχατε ἀνάγκη ἀπ' αὐτό; Ὄχι, ὄχι, δὲν εἴχατε καμιὰ ἀνάγκη... Ντροπή!

Ὁ λαβωμένος δὲν ἀπηλογήθη, καὶ ἴσως τῆς ἔγνεψε νὰ προσέξῃ μὴν τὴν ἀκούσῃ ὁ φύλακας, γιατὶ ἐκείνη σώπασε μιὰ στιγμή, καὶ ὕστερα, μ' ἀλλαγμένη φωνή, ρώτησε:

— Πῶς εἶστε τώρα; Εἶστε σὲ κατάσταση νὰ κάνετε τὸ ταξίδι; Τί λέτε;

— Ἤρθες μ' ἄλογο;

— Ναί, ἔπιασα ἕν' ἄλογο στὴ Σινίσκολα: θὰ πᾶμε ὧς ἐκεῖ καβάλλα· ὕστερα θὰ πᾶμε μὲ τἀμάξι.

Ἐκεῖνος δὲν ἀποκρίθηκε. Ἡ κόρη του ρώτησε:

— Καὶ τὸ δικό σας τἄλογο;

— Μοῦ τὸ πήρανε... Ὅλα... ὅλα μοῦ τὰ πήρανε... Πέσανε ἀπάνω μου σὰ διαβόλοι. Φαίνεται πὼς μὲ εἴχανε παρμένο ἀπ' τὸ κατόπι.

— Πόσοι εἴτανε;

— Δυό... Δὲν εἶχα ὅπλο μαζί μου. Μὰ τοὺς ἀντιστάθηκα μὲ τὸ μπαστούνι· καὶ τότε μὲ μαχαιρώσανε...

— Ἔ, οἱ καλογέροι δὲν πᾶνε ἀρματωμένοι! — εἶπε ἡ Μαριάννα εἰρωνικά.

Τότε ὁ Σέβιος ἔφερε τὸ χέρι στὸ στόμα, γιὰ νὰ πνίξῃ τὰ χάχανα. Τοῦ φάνηκε πὼς ἐπὶ τέλους ξεδιαλυνότανε τὸ τραγικὸ καὶ γελοῖο μυστήριο τῆς ἱστορίας. Ὁ ψευτοκαλόγερος θὰ γύριζε καθὼς φαίνεται στὰ χωριὰ ζητῶντας ἐλέη, βάζοντας στὸ χέρι τὴ φτωχολογιά. Δυὸ παστρικοί, τολμηρότεροί του, ποὺ ἤξεραν ἴσως ποιὸς εἴτανε, τὸν εἴχανε γδύσει καὶ μαχαιρώσει...

[Συνέχεια]

[Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν ὑπὸ Ν. Π.] ΓΡΑΤΣΙΑ ΔΕΛΕΔΔΑ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ Νηστεία

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ — Ἔχετε ἀπόφασιν νὰ νηστεύσετε;

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ — Τὸ εὑρίσκω περιττὸν εἰς τὴν ἡλικίαν μου.

Ὁ ΜΑΘ. — Καὶ ὅμως εἰς τὴν ἡλικίαν σας οἱ ἄνθρωποι νηστεύουν περισσότερον. Καὶ οἱ πλέον ἄπιστοι ἀκόμη, προσεγγίζοντες τὰς πύλας τοῦ Παραδείσου, θεωροῦν ἀπαραίτητον νὰ κανονίσουν τοὺς λογαριασμούς των μὲ τὸν Οὐράνιον Κριτὴν καὶ νὰ ἐφοδιασθοῦν μ' ἕνα εἰσιτήριον καλῆς θέσεως εἰς τὸ θέατρον τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἡ μητέρα μου ἐνήστευε καὶ τὸ λάδι ἀκόμη ὅλην τὴν σαρακοστήν, μετὰ τὰ ἑξήντα της χρόνια.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνόητον καὶ περιττὸν πρᾶγμα, ἀπὸ τὸ νὰ νηστεύουν οἱ γέροντες. Ἂν θέλετε ἀκόμη, ἡ νηστεία τῶν γερόντων εἶναι ἐντελῶς ξένη καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ἐννοῶ διατί.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Θὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω ἀμέσως. Οἱ γέροντες καὶ ὅταν δὲν νηστεύουν εἶναι ὡς νὰ τηροῦν τὴν αὐσηροτέραν νηστείαν. Ὁ σκοπὸς τῶν καλογήρων, οἱ ὁποῖοι ἐθέσπισαν τὰς νηστείας, ἦτο νὰ καταβάλουν τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκός, νὰ ἐξασθενήσουν τὸν ὀργανισμόν, νὰ καταβάλουν τὸ σῶμα καὶ νὰ καταστήσουν τὸν ἄνθρωπον πνευματικώτερον καὶ ἐπιρρεπέστερον πρὸς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν κατάνυξιν. Ἀλλὰ ἕνας γέρος διατί θέλετε νὰ νηστεύσῃ, ἀφοῦ καὶ χωρὶς τὴν νηστείαν, ἡ σάρξ του τείνει νὰ μεταβληθῇ ὁλόκληρος εἰς πνεῦμα; Ἐγὼ π. χ. καθὼς τρέμουν τὰ πόδια μου καὶ καθὼς πιάνεται ἡ ἀναπνοή μου, εἶναι ὡς νὰ ἐνήστευσα σαράντα ἡμέρας, χωρὶς νὰ περιμένω κἀνένα Πάσχα.

Ὁ ΜΑΘ. — Θὰ ἤμουν περίεργος νὰ μάθω ἐν τούτοις, ἂν ἡ κατάστασίς σας αὐτή, ἡ παρεμφέρουσα, κατὰ τὴν ὁμολογίαν σας, πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν νηστευτῶν, σᾶς ἔκαμε πνευματικώτερον καὶ συνετέλεσε εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ψυχῆς σας, ὑπεράνω τῶν ἐπιγείων.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἐντρέπομαι νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι μοῦ συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Ποτὲ δὲν ἐπιθύμησα περισσότερον τὰ ἐπίγεια, ὅσον τώρα, ποὺ εἶμαι ἀκατάλληλος νὰ τἀπολαύσω. Ὅταν ἤμουν ἰσχυρὸς καὶ ρωμαλέος, τὸ πνεῦμα μου ἀνυψοῦτο συχνότερα πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἡ ἀνύψωσις αὐτὴ μοῦ συμβαίνει πολὺ σπανίως τώρα. Ἐξ ἐναντίας τὸ πνεῦμα μου φέρεται μὲ ὁρμὴν πρὸς τὴν γῆν, ὡς νὰ τοῦ ἐψαλλίδισαν τὰ πτερά του καὶ πολὺ συχνά, παρὰ τὴν θέλησίν μου, τρυπόνει εἰς τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν. Οἱ ἀσκηταὶ ὑποθέτω, ὅτι πολὺ συχνὰ ἐπάθαιναν τὸ ἴδιον, παρηγορούμενοι μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Σατανᾶς τοὺς ἔπαιξε τὸ κακὸν αὐτὸ παιγνίδι. Δι' αὐτὸ ὑποθέτω ὅτι ἡ νηστεία δι' ὅλας τὰς ἡλικίας εἶναι μία ἀποτυχοῦσα μέθοδος ἐξαϋλώσεως, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ.

Ὁ ΜΑΘ. — Σέβομαι τὴν πεῖραν σας. Νομίζω ὅμως ὅτι ὁ λόγος, ποὺ ἐπέβαλε τὴν θέσπισιν τῶν νηστειῶν δὲν εἶναι ἀποκλεισιστικῶς ἡ καταστολὴ καὶ ἐκμηδένισις τῆς σαρκός. Οἱ Πατέρες, οἱ θεσπίσαντες τὰς νηστείας, ἦσαν σοφοὶ ἄνθρωποι καὶ ἐγνώριζαν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῆς διαίτης καὶ ἡ περιστολὴ τῆς κρεωφαγίας, ἦσαν πολύτιμα ὑγιεινὰ μέτρα, ἄξια νὰ περιβληθοῦν τὸ κῦρος τῆς θρησκείας.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Γίνεσθε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβετε, συνένοχος μιᾶς κωμικῆς σοφιστείας. Μὲ τὸ νὰ προσπαθῇ κανεὶς — ὅπως κάμνουν οἱ περισσότεροι — νὰ στηρίξῃ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα μὲ ἐπιστημονικὰς θεωρίας, δὲν προσφέρει καμίαν ὑπηρεσίαν οὔτε εἰς τὴν θρησκείαν, οὔτε εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἡ θρησκεία ἔχει ἀνάγκην μόνον τῆς πίστεως, ἐνῷ διὰ τὴν ἐπιστήμην ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς εἶναι ἡ πίστις. Κάθε ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ ἑπομένως τῶν δύο ἀντιθέτων αὐτῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει, ἂν ὄχι ἄλλο τίποτε, μίαν συγκινητικὴν ἀφέλειαν.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἀρνεῖσθε λοιπὸν εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας κάθε ὑγιεινὴν πρόνοιαν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Βεβαίως τὴν ἀρνοῦμαι. Πρῶτον διότι αἱ φροντίδες τῆς ὑγιεινῆς θὰ ἦσαν ἀσυμβίβαστοι μὲ τὸ πνεῦμα τῶν Πατέρων, μὲ αὐτὸ δηλαδὴ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀποβλέπον εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἀπολύτρωτιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν δεσμῶν της. Καὶ δεύτερον διότι εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Μεγάλων Συνόδων, ἡ βιολογικὴ χημεία εὑρίσκετο εἰς τὰ σπάργανα καὶ ἡ διαιτητικὴ δὲν ἐγνώριζε τὰ κακὰ τῆς κρεωφαγίας. Ἐὰν οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἶχαν τὰς σημερινὰς ὑγιεινὰς γνώσεις θὰ ἐπέβαλλον τὴν κρεωφαγίαν, κατὰ τὰς νηστησίμους ἡμέρας, καὶ θἀπηγόρευαν ἴσως τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλαίου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων διεγερτικῶν ἀρτυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν ἐν τῇ ἀθωότητί των.

Ὁ ΜΑΘ. — Ὁπωσδήποτε δὲν νομίζετε, ὅτι καὶ ἡ στέρησις μερικῶν γαστρονομικῶν ἡδονῶν, διὰ τῆς νηστείας, εἶναι ἕνα ἐκ τῶν μέσων τῆς ἐξαϋλώσεως, ποὺ ἐπεδίωξαν οἱ πατέρες;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Οὔτε αὐτὸ τὸ νομίζω. Πρῶτον διότι διὰ τοὺς περισσοτέρους ἡ νηστεία ἀντὶ γάφαιρῇ γαστρονομικὰς ἡδονάς, προσθέτει νέας. Δεύτερον, διότι καὶ δι' ἐκείνους, τοὺς ὁποίους στερεῖ τῶν ἡδονῶν, τὰς ὁποίας ἀνεφέρατε, δὲν ἐκπληρόνει τὸν προορισμόν της. Ἡ στέρησις μιᾶς ἡδονῆς ἐξάπτει περισσότερον τὴν ἐπιθυμίαν της. Καὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἤδη μία ἁμαρτία, κατὰ τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα. Ὁ ἐπιθυμῶν μὲ μανίαν τὸ κρέας καὶ τὰ συναφῆ πασχαλινά, ἐδώδιμα καὶ μή, ἁμαρτάνει περισσότερον ἀπὸ τὸν καταλύοντα αὐτά. Καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτή, προσηλώνουσα τὸν ἄνθρωπον ζωηρότερα καὶ διαρκέστερα εἰς τὰ ἐγκόσμια, τὸν καθιστᾷ ἀνίκανον νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ὁ ΜΑΘ. — Θέλετε νὰ εἰπῆτε, ὅτι αἱ νηστεῖαι δὲν προσέφεραν καμίαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν θρησκείαν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν ηὔξησαν οὔτε κατὰ μίαν μονάδα τὸν πληθυσμὸν τοῦ Παραδείσου. Φοβοῦμαι μάλιστα ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες, θεσπίζοντες τὰς νηστείας, ἔγιναν θῦμα κακῆς τριπλοποδιᾶς ἐκ μέρους τοῦ Πονηροῦ.

Ὁ ΜΑΘ. — Φθάνετε ἕως ἐκεῖ;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Βεβαίως. Μόνον ὁ Πονηρὸς εἰμποροῦσε νὰ φαντασθῇ δίαιταν ἀπὸ λαδερὰ, ἁρμυρὰ καὶ ταριχευτὰ φαγώσιμα, διὰ σκοποὺς τοὺς ὁποίους αὐτὸς γνωρίζει. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ ἰδέα ὅτι, ἁμαρτάνων κάνείς, εἰμπορεῖ νὰ ἐξιλεωθῇ διὰ τῆς νηστείας, ἐμπίπτων τοιουτοτρόπως εἰς ἕνα φαῦλον κύκλον, συνετέλεσε νὰ διευκολύνῃ τὴν ἁμαρτίαν. Μόνον ὁ Πονηρὸς πάλιν εἰμποροῦσε νὰ ἐπινοήσῃ παρόμοιον τέχνασμα. Ὡρισμένως οἱ θεοφόροι Πατέρες ἔπεσαν θύματα τῆς πανουργίας του.

Ὁ ΜΑΘ. — Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι δὲν ἔχετε ἄδικον.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νικολάου Βασιλειάδου: «Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν» ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Κων. Φ. Σκόκου (εἰς κοινὴν καὶ εἰς καθαρεύουσαν). Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία», 1910.

ΕΙΣ ἕνα τόμον φιλόκαλα τυπωμένον ἐμαζεύθη διαφόρων εἰδῶν δημοσιευμένη καὶ ἀδημοσίευτος φιλολογικὴ ἐργασία τοῦ κ. Ν. Βασιλειάδου, γνωστοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν λογίου. Μία σειρὰ φιλολογικῶν ἐπιστολῶν, περιγραφαὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διηγήματα καὶ τέλος ἱστορικαὶ εἰκόνες — ὅλ' αὐτὰ γραμμένα μὲ διαφορὰν γλωσσικὴν ἀναμεταξύ τους καὶ μ' αἰσθητὴν μεταβολὴν ὕφους (style) — ὑπάρχουν εἰς τὸ ἀξιανάγνωστον κατὰ τ' ἄλλα βιβλίον.

Ὁ κ. Βασιλειάδης, ἀπολογητὴς τῆς νεωτέρας μας γλώσσης, ποὺ ἄλλοι τὴν θέλουν νὰ λέγεται δημώδης, ἄλλοι τὴν ὀνομάζουν κοινήν, ἄλλοι καθωμιλημένην καὶ ἄλλοι γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὑπερασπίζεται, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ μακαρίτη Ροΐδη, τὸν γλωσσικὸν αὐτὸν τρόπον γράφοντας ὁ ἴδιος τὴν ὑπεράσπισιν εἰς ἄλλο γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ νὰ πολεμήσῃ, δηλαδὴ εἰς τὴν *καθαρεύουσαν*. — Εἰς τὰς ὀκτὼ πολυσελίδους ἐπιστολάς του, ξεκινώντας μὲ τὴν πρόθεσιν φιλολογικῆς καὶ γλωσσολογικῆς κριτικῆς δὲν κατορθώνει νὰ συναρμολογήσῃ παρὰ μόνον μίαν ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν, πολὺ περιληπτικὴν ἐννοεῖται καὶ κάποτε ὄχι ἐξακριβωμένην — κάτι ποὺ ἐνθυμίζει ἀνάλογον γνωστὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ.— Εἰς τὸ ἀναμεταξὺ παραθέτει κρίσεις ἰδικάς του καὶ ξένας, γνώμας, ἀξιώματα, ποὺ ὅπως συμβαίνει συνήθως εἶναι σωστὰ ὅσον ἀποβλέπουν εἰς τὰς μερικότητας, καταντοῦν ὅμως σφαλερὰ καὶ γίνονται πλάναι λογικοφανεῖς, ὅταν ἀνάγωνται εἰς τὰς γενικότητας καὶ ὅταν χρησιμεύουν εἴτε ὡς ἀφετηρίαι πρὸς ἐξήγησιν γενικῶν αἰτίων εἴτε ὡς βάσεις πρὸς αἰτιολογίαν γενικῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἀλλ' ὁ κ. Βασιλειάδης δὲν ἀποτελεῖ ὡς πρὸς τὸ πάθημα τοῦτο ἐξαίρεσιν. Ἡ λεγομένη φιλολογικὴ κριτική, ἰδίως τοῦ τόπου μας, μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται συνήθως — τρόπον δικαιολογητικὸν τῶν ἀμέσων ἀτομικῶν ἐντυπώσεων (impressionisme) ἢ προσωπικῶν συνθηκῶν καὶ ὁμοιογενείας ἢ ἑτερογενείας τοῦ κρίνοντος πρὸς τὰ κρινόμενα ἢ ἁπλῶς καὶ μόνον παρεξηγητικὸν μερικῶν προχείρων ἢ εἰδικῶν γνώσεων.

Διότι ἀληθινὰ εἶναι κάτι σπάνιον καὶ μάλιστα πολὺ δύσκολον: 1ον) ἡ ἁπλῆ γνωριμία 2ον) ἢ βαθυτέρα ἀντίληψις καὶ 3ον) ἡ ὀρθὴ θέσις γενικωτέρων νόμων διὰ τὴν ἐξερεύνησιν αἰτίων καὶ τὴν ἐξήγησιν ἀποτελεσμάτων εἰς κάθε μὲν κλάδον τοῦ *ἐπιστητοῦ*, ἰδίως ὅμως εἰς τὸ πλέον σύνθετον καὶ πολύπλοκον κοινωνικὸν φαινόμενον, δηλαδὴ τὴν καλλιτεχνίαν, μάλιστα τὴν λογογραφικήν. Καὶ ἀκόμη δυσκολώτερον καὶ σπανιώτερον εἶναι τὸ νὰ εὑρεθοῦν μαζὶ μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν τῆς γενικοποιήσεως (faculté de généralisation) πλούσιαι φιλολογικαὶ γνώσεις, ἑνωμέναι πάλιν αὐταὶ μ' ἔμφυτον αἰσθητικότητα καὶ καλλιτεχνικὴν ροπήν. — Διὰ τοῦτο καὶ τὸ καλήτερον, ποὺ ἔχουν νὰ κάνουν οἱ ἀσχολούμενοι ὁπωσδήποτε μὲ τὴν φιλολογίαν εἶναι τὸ *νὰ μὴ γράφουν κριτικὴν* κατὰ τύπον καὶ μὲ ἀξιώσεις σοβαρότητος.

Ἐντυπώσεις προσωπικάς, διευκρινίσεις σύμφωνα μὲ τὴν προσωπικὴν ἀντίληψιν, χαρακτηρισμοὺς ἐξ αἰτίας μερικῶν παραλληλισμῶν καὶ συσχετίσεων καὶ περιλήψεις ἔστω ἰδιοτύπους κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος καὶ μάλιστα κάθε ἀνεπτυγμένος καλλιτέχνης ἠμπορεῖ νὰ γράψῃ μὲ περισσοτέραν ἢ ὀλιγωτέραν ἐπιτυχίαν. Ἄλλο ὅμως αὐτὸ καὶ ἄλλο ἡ ἀναλυτική, γενικευτικὴ καὶ διδακτικὴ κριτική.

Ὁ κ. Βασιλειάδης, μολονότι λέγει εἰς τὸ τέλος ὅτι γράφει ἀτομικὰς γνώμας, ἠθέλησε νὰ γράψῃ κριτικήν. Καὶ συνεπῶς ὡς πρὸς τὸν κύριον αὐτὸν σκοπὸν του ἀπέτυχε. Κατώρθωσεν ὅμως πολλὰ ἄλλα πράγματα. Διδει π. χ. εἰς ὅσους δὲν κατέγιναν φιλοπονώτερα πολλὰς μὲ χρονολογικὴν σειρὰν στοιχειώδεις πληροφορίας διὰ τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν. Διατυπώνει συχνὰ ὀρθὰς εἰς τὰς μερικότητας ἀντιλήψεις ἰδικάς του καὶ ξένας καθὼς καὶ κάποιους ἀξιοσημειώτους χαρακτηρισμούς. Πλέον ἐνδιαφέροντα ἰδίως εἶναι ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸ 6ον τοῦ βιβλίου κεφάλαιον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἐκεῖ ἀκολουθῶν προφανῶς τὰς μεθοδικὰς καὶ φωτισμένας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο γνώμας τοῦ πρώην Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε' ἱστορεῖ ὄχι ἀδέξια τὴν ἐξέλιξιν τῆς μουσικῆς μας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, φανερώνοντας τὰς ἀρχικὰς πηγὰς αὐτῆς, τὰς ἐπιδράσεις, ποὺ ἔλαβεν ἔπειτα καὶ τὸν τρόπον, ποῦ θὰ ἦτον ἴσως ὁ καλήτερος διὰ τὴν συστηματοποίησιν καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς, ἤτοι δι' ἐργασίαν, ποὺ ἠμπορεῖ ὄχι μόνον νὰ σεμνύνῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν καθόλου μουσικήν μας ἀλλὰ καὶ νὰ καθορίσῃ πολλὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μέτρου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς προσῳδίας σημεῖα διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν μέτρων, ποὺ συσχετιζόμενα κ' ἑρμηνευόμενα μουσικῶς, θὰ πλουτίσουν βέβαια τὰ μέλη καὶ τὰς φωνητικὰς ἁρμονίας τῆς μοναδικῆς ἴσως γλώσσης μας.

Ὥστε — διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν κ. Βασιλειάδην — δι' ὅλ' αὐτὰ τὰ κατὰ μέρος προτερήματά του ἀξίζει νὰ διαβασθοῦν αἱ ἐπιστολαί του. Καὶ μόνον ὁ τύπος, τὸν ὁποῖον ἐδιάλεξε — ὁ ἐπιστολογραφικὸς — εἶναι κάποτε κουραστικὸς μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶν τυπικῶν ἐκείνων *«σοῦ ἔγραψα — σοῦ ἐξήγησα — βλέπεις, φίλε μου — ἀγαπητέ μου»* κτλ. Ἠμποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ ἔχῃ γράψῃ τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς εἰς ἕνα φίλον, νὰ τὰς διασκευάσῃ ὅμως ἔπειτα, ἀφαιρῶν τοὺς τύπους αὐτοὺς προκειμένου νὰ τὰς δημοσιεύσῃ.

Εἰς τὸ δεύτερον, τὸ δημιουργικόν, μέρος τοῦ βιβλίου του, ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν λαϊκὴν μας γλῶσσαν, περιλαμβάνονται περιγραφαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρκετὰ καλαὶ καὶ μετρημέναι καθὼς καὶ ἱστορικαὶ εἰκόνες. «Ἡ στέψις τοῦ φαναριώτου ἡγεμόνος Γκίκα» εἶναι ἡ καλήτερα τῶν εἰκόνων αὐτῶν, διότι ἔχει ἀναπαράστασιν προσώπων καὶ πραγμάτων μὲ κάποιαν ὁμοιαλήθειαν καὶ ἀξιοσημείωτον περιγραφικότητα. — Ἀπὸ τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐντυπώσεις του ἡ ἱστόρησις τῆς τρέλλας τοῦ ποιητοῦ Βιζυηνοῦ ἔχει τὴν ἀξίαν καλοῦ χρονογραφήματος. Καὶ ἀπὸ τὰ διηγήματά του, ποὺ διαπνέονται ἀπὸ κάποιον εὐχάριστον ἀνατολικὸν τόνον «Τὰ μάγια» ἴσως εἶναι τὸ καλήτερον.

Ἡ τάξις τῆς ἐννοίας, μία εὐρυθμία ἐνδεικτικὴ συγγραφικῆς πείρας, κάποια αἰσθηματικότης, συγγενεύουσα κάποτε μὲ τὸν λυρισμὸν καὶ καθόλου ἡ συμμετρία, ἀποτέλεσμα ὡρίμου λογικότητος, χαρακτηρίζουν ὅλα τὰ γραφόμενα τοῦ κ. Ν. Βασιλειάδου. Τὸ ὕφος εἰς τὰς εἰκόνας καὶ τὰ διηγήματα ἔχει ὁπωσδήποτε ὁμαλότητα, ὑπάρχουν ὅμως εἰς αὐτὸ κάποτε φράσεις ὁλωσδιόλου ξενικαὶ ἢ ἀσχημάτιστοι, ὅπως π. χ. *ἤλθεν εἰς διάθεσιν* ἢ *ἡ ἀκολουθία τῆς νίκης λαμποκοποῦσα στὸ χρυσοκέντημα* ἢ *ἔγινα πιπέρι στὸν θυμὸν* ἢ *διευθύνει τὸ ἀδελφάτον τοῦ συμπλέγματος.*

Oscar Wilde: De profundis, ***μετάφραση Α. Γ. Μαρποντζόγλου. Ἀθήνα, Τυπογραφεῖο «Ἑστία», 1910.***

ΔΕΝ πρόκειται νὰ γίνῃ ἐδῶ ἀνάλυσις τοῦ «De profundis» τοῦ τελευταίου εἰς πεζὸν ἔργου, ποὺ τὸ ἔγραψε φυλακισμένος ὁ Oscar Wilde, ὁ μεγάλος αὐτὸς λυρικὸς τῆς σκέψεως. Διότι θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη τότε νὰ παρασυρθῇ κανεὶς εἰς γενικώτερα καὶ νὰ ἐκταθῇ εἰς ἐξακριβωμένην ἀνάλυσιν διὰ νὰ δείξῃ πῶς ὁ Οὐάϊλδ, μολονότι φαίνεται κοσμοπολιτικός, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς φυλῆς του — ἐκπροσώπησις καὶ φανέρωμα τῆς ψυχῆς τῶν Ἄγγλων, ποὺ φθάνει ἕως εἰς μυστικοπάθειαν ἡ ὀξύτης τῶν ἀντιλήψεών των, καὶ ἐγγίζει τὸν πρακτικισμὸν ὁ ὁρίζων τοῦ καλλιτεχνικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ αὐτῶν ἰδεώδους, καὶ συγγενεύει μὲ τὴν ταλαιπωρίαν ἡ κοινωνική των εὐρυθμία, καὶ πλησιάζει τὴν σκαιότητα ἡ ἁπλότης καὶ ἡ ἐνάργεια τῆς σκέψεώς των. Καὶ θὰ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀνάγκη μεγάλης συνθετικῆς προσπαθείας διὰ νὰ φανερωθῇ τὸ πῶς εὑρῆκε συχνὰ ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς ποιητὴς καὶ πῶς τοὺς ἐναρμόνισε τοὺς πλέον εὐγενεῖς τόνους καθὼς καὶ τὰ πλέον παραστατικὰ χρώματα τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους του διὰ νὰ γίνῃ τοιουτοτρόπως θαυμάσιος ἑρμηνευτὴς καὶ ζωγράφος τῶν ροπῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν ἑνὸς πολιτισμοῦ. Καὶ πῶς ἀκόμη, ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἐκπροσωπεῖ μίαν τῶν παντοτεινῶν λειτουργιῶν — τὴν ὑλικωτέραν ἔστω — τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, ἔφθασεν ὁ Οὐάϊλδ νὰ ἦναι φωτεινὸν μετέωρον εἰς τὸν οὐρανὸν τῆς καθολικῆς σκέψεως, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ ἐξαρθῇ ἕως εἰς τὰ γαλήνια, ὑπέροχα ἰδανικὰ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

— Αἱ ὀλίγαι μὲ προσπάθειαν ἐπιγραμματικῆς παραστατικότητος λέξεις αὐταὶ χρησιμεύουν ἴσως διὰ νὰ δώσουν νύξιν τῆς ποιητικῆς σημασίας τοῦ De profundis, προκειμένου νὰ γίνῃ ἐδῶ κάποιος λόγος διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου, τὴν ὁποίαν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Μαρποντζόγλους. Ἡ μετάφρασις ποὺ ἔχει ὕφος ἁπλοῦν, ἀρκετὰ συγγενεῦον μὲ τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὸ ἀκαλαίσθητον ἐκεῖνο καὶ ξηρὰ γραμματολογικὸν τυπικὸν τῆς ψυχαρικῆς εὑρεσιτεχνίας, φθάνει ἐν τούτοις ν' ἀποδίδῃ καθαρὰ τὰ νοήματα τοῦ πρωτοτύπου, ἐνθυμίζουσα διὰ τὴν ὁμαλότητα τὴν καλὴν γαλλικὴν μετάφρασιν. Σημαντικὸν αὐτῆς προσὸν εἶναι τὸ ὅτι δὲν χαλαρώνει πολὺ τὸ γοργὸν λυρικὸν ὕφος τοῦ Οὐάϊλδ οὔτε κ' ἐξαλείφει ὁλότελα τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ τεχνοτροπία τοῦ ποιητοῦ ἐπιζητεῖ, ἐναλλάζοντας διαδοχικὰ τὴν ἀποτομότητα μὲ τὴν σκολιότητα τῆς φράσεως καὶ πάλιν τὴν σκολιότητα μὲ τὴν γενικότητα, ποὺ μεταπίπτει αὐτὴ πάλιν εἰς τὴν ἀποτομότητα, ὥστε νὰ σχηματίζεται τοιουτοτρόπως ἕνα σαγηνευτικὸν καλειδοσκόπιον εἰκόνων καὶ ἰδεῶν. — Ἓν ἄλλο προτέρημα εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτὴν εἶναι τὸ ὅτι δὲν σκοντάφτει ὁ ἀναγνώστης δυσάρεστα εἰς ἀκαλαίσθητα ἢ δασκαλικὰ δημιουργημένας λέξεις καὶ ἐξαιρέσει ἑνὸς γαλλικὰ γραμμένου *flâneur*, ἑνὸς *νταντῆς* καὶ μερικῶν ἄλλων ὁμοίων, προχωρεῖ ἀβίαστα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἐνοχλούμενος μόνον ἀπὸ μερικὰς χασμῳδίας καὶ ἀπὸ τοῦ τονισμοῦ τὴν χαλαρότητα.

ΑΡΕΤΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Αὐστριακὴ Σχολή. Συνεδρίασις τῆς 10 Φεβρουαρίου.

Ὁ ἑταῖρος τῆς Σχολῆς κ. Πράσσνικερ ὡμίλησε περὶ τῶν *ἀκρωτηρίων* τοῦ Παρθενῶνος, ἤτοι περὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀκροτάτων μερῶν τῶι ἀετωμάτων αὐτοῦ τεθειμένων διακοσμητικῶν ἔργων. Οἱ μέχρι τοῦδε συγγράψαντες περὶ τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἀναφέρουσιν εἰμὴ ἐλάχιστα περὶ τῶν ἀκρωτηρίων αὐτοῦ, διότι ὀλίγα μόνον ἐκ τῶν διασωθέντων τεμαχίων ἐγνώριζον καὶ ταῦτα δὲ δὲν ἐσπούδασαν ἐπισταμένως οὐδὲ ἄνευ σφαλμάτων. Ὁ κ. Πράσσνικερ συναγαγὼν πάντα τὰ διασωθέντα τεμάχια κολοσσιαίων ἀνθεμίων καὶ ἐπισταμένως σπουδάσας τὴν πρὸς ἄλληλα θέσιν τῶν τεμαχίων τούτων ἐν συγκρίσει πρὸς πολλὰ ἀνάλογα ἀνθέμια καὶ ἀνθεμιοειδῆ κοσμήματα τῆς ἀρχαιότητος, κατώρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ σχῆμα αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι ταῦτα ἦσαν τεθειμένα ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Παρθενῶνος ὡς ἀκρωτήρια. Ὁμοίως καὶ ἐν Αἰγίνῃ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας ἦσαν τεθειμένα ἀνθέμια ὡς ἀκρωτήρια, ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνθεμίου καὶ δύο γυναικεῖαι μορφαί. Τὰ ἀνθέμια τῶν κορυφαίων ἀκρωτηρίων τοῦ Παρθενῶνος ἔχουσι μέγα ὕψος ἀναλόγως πρὸς τὸ πλάτος τοῦ κατωτέρου μέρους αὐτῶν, ὅθεν χάριν τῆς συμμετρίας εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι ὑπῆρχον τινὰ παραπληρώματα ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνθεμίου, ὡς αἱ γυναικεῖαι μορφαὶ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας· τίνα ὅμως ἦσαν τὰ παραπληρώματα ταῦτα, ἄδηλον. Ἵνα μὴ δὲ ἐγερθῇ ἀμφιβολία τις, μήπως τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπάρχοντα καὶ αὐτόθι πλησίον τοῦ Παρθενῶνος εὑρεθέντα τεμάχια ἀνθεμίων δὲν εἶνε ἀληθῶς ἀκρωτήρια τοῦ Παρθενῶνος, ὁ κ. Πράσσνικερ παρετήρησεν ὅτι ταῦτα εἰς οὐδὲν ἄλλο οἰκοδόμημα τῆς Ἀκροπόλεως δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν, ἐπειδὴ τὸ μὲν οἰκοδόμημα τῶν Προπυλαίων ἔμεινεν ἡμιτελές, ὥστε δὲν ἐτέθησαν ἐπ' αὐτοῦ ἀκρωτήρια, τὸ δὲ Ἐρέχθειον εἶνε σχετικῶς μικρόν, ἐνῷ τὰ εἰρημένα ἀνθέμια εἶχον ὕψος περίπου 3 μέτρων καὶ ἑπομένως εἰς μόνον τὸν Παρθενῶνα ἁρμόζουσιν.

Κατόπιν ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. φὸν Πρεμερστάιν ὡμίλησε περὶ τινος Ἀθηναϊκοῦ ψηφίσματος γεγραμμένου ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης τῆς ὁποίας τεμάχιον εὑρέθη πρὸ μικροῦ κατὰ τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο πρὸς τιμὴν ἐμπόρου τινὸς μετοίκου ἐν Ἀθήναις, ὅστις περὶ τὸ ἔτος 175 π. Χ. ἐπώλησεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν σῖτον εἰς εὐθηνὴν τιμὴν καὶ ἐν ἄλλῃ περιστάσει, ἐνῷ εἶχεν ἀγοράσει 1500 μετρητὰς ἐλαίου (=68,500 λίτρας) καὶ μετέφερεν αὐτὸ εἰς τὸν Πόντον πρὸς μεταπώλησιν καὶ ἀγορὰν σίτου ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, μαθὼν ὅτι ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἐλαίου ἔφερε καὶ ἐπώλησεν αὐτὸ εἰς εὐθηνὴν τιμὴν αὐτόθι θυσιάσας τὰ κέρδη, ἅτινα ἔμελλε νὰ ἀπολαύσῃ. Τὸ ψήφισμα τοῦτο, καίπερ ἐλλιπές, εἶνε λίαν σπουδαῖον διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν οἰκονομικῶν στενοχωριῶν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε ἕνεκα τῶν πολέμων τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον τὸν Ε' τῆς Μακεδονίας κατέστησαν δυσχερεῖς αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ καὶ ἐνέσκηψεν οἰκονομικὴ κρίσις. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἦσαν φίλοι τῶν Ῥωμαίων καὶ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ἐμπορεύωνται ἀσφαλῶς εἰς τὸν Πόντον, ὅπου ἐν παλαιοτέροις χρόνοις διεξῆγον ἀκμαιότατον ἐμπόριον.

Γερμανικὴ Σχολή. Συνεδρίασις τῆς 17 Φεβρουαρίου.

ΕΝ ἀρχῇ ὁ κ. Κάρω ἀνεκοίνωσε τὸν θάνατον τοῦ ἀρχαιολόγου Ἄλτμαν, ἐν ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ εὑρισκομένου καὶ ἱκανοῦ νὰ προσενέγκῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχαιολογικοῦ μουσείου Χαμδῆ-βέη, τοῦ μόνου μεταξὺ τῶν Τούρκων αἰσθανθέντος τὴν ἀξίαν τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ πολλὰ πράξαντος ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἀκολούθως ὁ κ. Λάττερμαν ὡμίλησε περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευῆς τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι Τελεστηρίου καὶ τῆς εἰς αὐτὸ ἀνηκούσης στοᾶς τῆς οἰκοδομηθείσης ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Φίλωνος, τοῦ κατασκευάσαντος καὶ τὴν ἐν Πειραιεῖ Σκευοθήκην ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (313 π. Χ.). Ἐξετάζων ὁ κ. Λάττερμαν νέαν ἐλευσινιακὴν ἐπιγραφὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς Φιλωνείας στοᾶς καὶ ἰδίως περὶ τῶν θεμελίων αὐτῆς, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ στοὰ αὕτη ἔχει κατασκευασθῆ συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Κατόπιν ὁ κ. Κάρω ὡμίλησε περὶ τῶν πολυαριθμοτάτων ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι εὑρεθέντων προϊστορικῶν σφραγιδολίθων καὶ δακτυλίων, ζητήσας νὰ ὁρίσῃ τὴν χρονολογίαν αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων παραδειγμάτων, ὧν ἡ χρονολογία εἶναι βεβαία,

Τὸ μνημεῖον τοῦ Δεξίλεω καὶ τὸ κρηπίδωμά του, μετὰ τὴν τελευταίαν ἀνασκαφήν.

ὡς ἐκ τῶν τεκμηρίων τῆς ἀνευρέσεως αὐτῶν. Κατατάξας τὰ παραδείγματα ταῦτα συμφώνως πρὸς τὸν Ἔβανς εἰς ἑπτὰ περιόδους, ὧν ἡ μὲν παλαιοτάτη (ἡ παλαιομινωϊκὴ) εἶναι παλαιοτέρα τοῦ ἔτους 2,000 π. Χ., ἡ δὲ νεωτάτη φθάνει μέχρι τοῦ *ἑνδεκάτου αἰῶνος π. Χ.*, καθώρισε τὸν τρόπον τῆς ἐξελίξεως τῆς σφραγιδογλυφικῆς τέχνης ἀπὸ τῶν ἁπλῶν συμβολικῶν σημείων, ἅτινα φέρουσιν οἱ παλαιότατοι σφραγιδόλιθοι, μέχρι τῆς ἀκμῆς αὐτῆς κατὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετίας καὶ τῆς κατόπιν παρακμῆς αὐτῆς κατὰ τοὺς τελευταίους μυκηναϊκοὺς χρόνους, μεθ' οὓς ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ προϊστορικοῦ *πολιτισμοῦ* διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δωριέων.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ ΦΡΑΣΙΔΗΜΟΥ

ΑΠΟ τινων ἡμερῶν ἐπανελήφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Κεραμεικοῦ διευθύνοντος ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου καθηγητοῦ A. Brückner, ὅστις πρὸ δεκαπενταετίας *περίπου εἶχε παρακολουθήσῃ* καὶ μελετήσῃ ὁμοίας φύσεως ἀνασκαφὴν ἀρχαίου νεκροταφείου ὄχι μακρὰν τοῦ Κεραμεικοῦ.

Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ γνωστοῦ παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα εἰς τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς ἀρχαίου ἀττικοῦ νεκροταφείου, ὅπερ κεῖται πρὸ τῆς ἱερᾶς λεγομένης πύλης τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν παρὰ τὸ Δίπυλον, ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ἀρχαίου Κεραμεικοῦ, ἐγένετο πρὸ πεντηκονταετείας καὶ πλέον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Καὶ κατὰ τὸ 1870 ἐγένετο ἐκ νέου ἀνασκαφὴ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς εὑρυτέραν ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου· πρωτεργάται τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἦσαν οἱ Στέφ. Κουμανούδης καὶ Ἀθ. Ῥουσόπουλος. Ἔκτοτε τὸ Ἑλληνικὸν δημόσιον καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία περιωρίσθησαν εἰς τὴν φύλαξιν τῶν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων τελείως ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων μνημείων, ἅτινα καὶ ὡς ἔργα τέχνης εἶνε πολυτιμότατα καὶ ὡς εὑρισκόμενα εἰσέτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν θέσει καὶ παρέχοντα ἀκριβὲς καὶ μοναδικὸν μαρτύριον περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων ἔχουσι μεγίστην καὶ ἀνυπολόγιστον ἀξίαν. Ἦτο ὅμως γνωστὸν ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ δὲν εἶχε περατωθῆ, καὶ πρὸ πάντων δὲν ἠγνοεῖτο, ὅτι οἱ τάφοι, ἐφ' ὧν ὑψοῦντο τὰ ἀποκαλυφθέντα γλυπτὰ μνημεῖα δὲν εἶχον πάντες ἀνασκαφῇ· καὶ πρὸ ὀλίγων δ' ἐτῶν ὁ ἔφορος Β. Στάης εἶχεν ἐπιχειρήσῃ μικρὰν ἀνασκαφὴν πρὸς ἔρευναν τύμβου τινὸς κειμένου παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἀντικρὺ τοῦ περιφήμου μνημείου τοῦ Δεξίλεω, καθ' ἣν εὑρέθησαν ἀρκετοὶ τάφοι.

Ὅπως τὰ πλεῖστα ἀρχαῖα νεκροταφεῖα, καὶ τὸ παρὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα ἔκειτο ἑκατέρωθεν ἀρχαίας ὁδοῦ, ἥτις ἀποτελοῦσα διακλάδωσιν τῆς ἀρχαίας ἱερᾶς ὁδοῦ ἔφερεν ἐκ τῆς ἱερᾶς πύλης εἰς τὰ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν χωρία.

Τὰ πλεῖστα καὶ ἀξιολογώτερα τῶν σῳζομένων μνημείων κατεσκευάσθησαν κατὰ τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα.

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Brückner κατώρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ νεκροταφείου καὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κατὰ 2 μέτρα βαθύτερον, ἢ ὡς εἶχε μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὰ δὲ κρηπιδώματα, ἐφ' ὧν εἶνε ἱδρυμένα τὰ γλυπτὰ μνημεῖα, καὶ ἅτινα πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἐφαίνοντο ὡς ἀσήμαντοι τοῖχοι, ἀνεκαλύφθη ὅτι ἦσαν μεγαλοπρεπῆ κτίσματα περιβάλλοντα συνήθως ὁμάδας τάφων ἀνηκόντων εἰς χωριστὰς οἰκογενείας. Τὴν ἐξοχωτέραν θέσιν κατέχουσι τὰ μνημεῖα τῆς οἰκογενείας, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ τῷ 394 ἐν Κορίνθῳ θανὼν ἱππεὺς Δεξίλεως, οὗτινος ἡ ὡραία εἰκὼν εἶνε ἱδρυμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐξεδροειδοῦς μνημείου ἀντικρὺ ἀκριβῶς τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς ἁγίας Τριάδος.

Διὰ προσεκτικῆς ἐξετάσεως κατωρθώθη διὰ τῆς ἀνασκαφῆς νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγένετο κατὰ μικρὸν ἡ ἐπίχωσις τοῦ χώρου καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐδάφους τῆς ὁδοῦ ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον ἀνασκαφῆ καὶ πολλοὶ τάφοι, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν εὑρήματα δὲν ἦσαν ἐκτάκτως πλούσια.

Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων θὰ ἔχωμεν τώρα πρῶτον γνησίαν εἰκόνα ἀρχαίου νεκροταφείου.

Κ

ΥΠΟ τοῦ κ. Ι. Καρδαμάτη ὑφηγητοῦ τῶν νοσημάτων τῶν θερμῶν χωρῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἐξεδόθη ἐν βιβλιαρίῳ ὁ ἐναρκτήριος λόγος τῆς διδασκαλίας *αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἑλονοσίας*

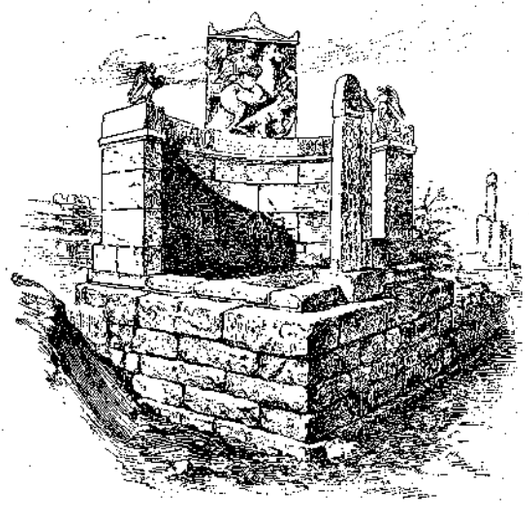

Τὸ μνημεῖον τοῦ Δεξίλεω, ὡς ὑποθέτει ὁ κ. Brückner ὅτι εἶχε τὸ πάλαι. Σχέδιον Κος H. Kinch

κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν μέχρι τῶν μακεδονικῶν χρόνων.

Ἐν αὐτῷ ὁ κ. Καρδαμάτης διὰ λίαν πειστικῶν ἐπιχειρημάτων καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸν τόπον μας ἐμάστιζον οἱ πυρετοὶ ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων (μέχρι καὶ τῆς 3ης χιλιετηρίδος π. Χ.), ἐν ἀρχῇ μὲν ἐνόῳ ἡ χώρα ἦτο πλήρης δασῶν ὀλιγώτερον καὶ ἐν ὡρισμένοις τόποις, ἐν οἷς ὑπῆρχον λιμνάζοντα ὕδατα, βραδύτερον δὲ ἀποψιλουμένης δασῶν τῆς χώρας περισσότερον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἄγγλον Jones, ὅστις ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Malaria and Greek history ἰσχυρίζεται, ὅτι πρὸ τοῦ 500 π. Χ. δὲν ὑπῆρχον ἑλώδεις πυρετοὶ ἐν Ἑλλάδι.

Λίαν ἐπιτυχῶς φέρονται πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν καὶ οἱ διάφοροι ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους οἱ σχετιζόμενοι πρὸς ἐκκαθάρισιν τόπων, ἐν οἷς ὑπῆρχον λίμναι, ὡς ἐν Στυμφάλῳ καὶ ἐν Λέρνῃ, ἀπὸ δηθεν θηρίων λυμαινομένων τὸν τόπον, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ αἱ ἀπὸ τῶν λιμναζόντων τούτων ὑδάτων ἀναπτυσσόμεναι νόσοι καὶ δὴ οἱ ἑλώδεις πυρετοί. Ἀλλὰ καὶ ἀρχαιόταται παραδόσεις περὶ δηθεν νοσηρότητος τῶν ὑδάτων ποταμῶν τινων, ὡς π. χ. τοῦ Ἀνίγρου τῆς Ἤλιδος σχετίζονται πρὸς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν.

Ἐν τῷ Χ τῆς Ἰλιάδος ὁ Ὅμηρος παραβάλλει τὸν ὄλεθρον, ὃν ὁ Ἀχιλλεὺς προξενεῖ εἰς τοὺς Τρῶας πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ὠρίωνος, ὅστις ὢν λαμπρότατος κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπιφέρει ὅμως μέγιστα κακὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα διὰ τῶν πυρετῶν.

Ἤδη ἀπὸ παναρχαίων χρόνων ἐξετελέσθησαν διάφορα ἔργα πρὸς ἐξυγίανσιν ὡρισμένων τόπων, ἀξιοσημείωτοι δὲ εἶνε αἱ πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαΐδος ἤδη κατὰ τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους γενόμεναι ἀξιόλογοι ἐργασίαι.

Κ.

ΕΙΣ τὴν Μακεδονίαν ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις. Παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὰς Σέρρας, ἠνοίχθη ἐκ σεισμικῆς καθιζήσεως εἰς τὴν θέσιν Τούμπα (ἴσως ἐκ τοῦ *τύμβος* οὕτω ὀνομαζομένην) δπή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν διεφάνη σπήλαιον. Τὸ σπήλαιον ἔχει δύο θαλάμους συγκοινωνοῦντας διὰ θύρας ἀπὸ λευκὸν καθαρώτατον μάρμαρον, ὕψους 2μ. καὶ πλάτους 1μ. 50. Εἰς τὸ μέσον τῆς θύρας φερούσης πέριξ πλαίσιον ἐπίχρυσον ὑπάρχει πλάξ, ἥτις ὡς γράφουν αἱ ἐφημερίδες, φέρει ἐπιγραφὴν «*Μέγας Ἀλέξανδρος βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων*». Εἰς τὸ ἓν δωμάτιον ὑπάρχουν δύο σαρκοφάγοι ἐκ μαρμάρου ἄνευ τινὸς ἐπιγραφῆς, εἰς δὲ τὸ ἕτερον μαρμάρινον ἐπίχρυσον ἄγαλμα γυναικός. Ἐκεῖ ἐπίσης εὑρέθησαν καὶ τινα ἐπίχρυσα ἀντικείμενα, ὑπάρχει δὲ ὀπὴ ἄγουσα εἰς ἄλλο ὑπόγειον σπήλαιον. Ὁ ἀποκαλυφθεὶς ἀρχαιολογικὸς τόπος φρουρεῖται ὑπὸ χωροφυλάκων μέχρις ὅτου ἀποφασίσῃ τὸ τουρκικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας περὶ τοῦ πρακτέου.

Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Θεσσαλίας κ. Ἀρβανιτόπουλλος, ἐνεργῶν ἐρεύνας ἀνὰ τὰς συνοικίας τῆς Λαρίσης, ἀνεῦρε καὶ μετέφερεν εἰς τὸ φρούριον πολλοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς λίθους καὶ ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, ἀνεκδότους τὰς πλείστας. Μεταξὺ τούτων σπουδαιοτέρα εἶναι μία ἀναθηματικὴ τετραυσμένη πλὰξ μαρμαρίνη, φέρουσα ἴχνη βαφῶν ἐκ γραπτῆς παραστάσεως, ἐφ' ἧς σώζονται τὰ γράμματα

ΔΗΜΗΤΡΙ ΚΑΙ ΚΟΡΗ ΚΑΙ ΔΕ-
ΣΠΟΤΗ ΙΕΡΑΤΕΥΣΑΣΑ.

Δεσπότης ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι νοεῖται ὁ Ἅδης. Εὑρέθη δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπὸ τὸ τζαμίον Τουρχὰν παρὰ τὸν Πηνειόν, ὅπου, κατὰ εἰκασίαν ἐξενεχθεῖσαν καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλλου, φαίνεται ὅτι ἔκειτο ναός, πιθανῶς τῆς Δήμητρος.

Ἐπίσης εἰς τὸ φρούριον τῆς Λαρίσης εὑρέθη ἐντοιχισμένον μέγα τεμάχιον μαρμαρίνου τριγλύφου, τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ μεγέθους του εἰκάζεται ὅτι ἀνήκει εἰς ὀκτάστηλον ναόν, πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος.

ΜΙΑ συλλογὴ νεολιθικῶν ἀρχαιοτήτων — λιθίνων τριπτήρων, ἐργαλείων καὶ ἀγγείων πρωτοφανῶν — σπουδαίας τέχνης καὶ ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ κ. Μαρ. Ἀποστολίδη εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Βόλου. Τὰ πανάρχαια ἐκεῖνα ἀντικείμενα συνελέγησαν παρὰ τὸ χωρίον Τσαγγλί, ὅπου εὑρίσκονται ἐρείπια νεοελιθικοῦ συνοικισμοῦ.

ΕΙΣ τὴν Ἀγγλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν ὡμίλησε τελευταίως ὁ κ. Wace διὰ τὸ «Μενελάειον» τῆς Σπάρτης καὶ τὰ ἐκεῖ ἀποκαλυφθέντα ἀρχαϊκὰ εὑρήματα. Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ὁ κ. Θόμψων ἐπραγ*ματεύθη περὶ τῶν ἀνασκαφῶν*, αἵτινες ἐξετελέσθησαν εἰς τὸν *προϊστορικὸν ἐρειπιῶνα* τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ παρὰ τὸ Λιανοκλάδι, ὅπου τὰ εὑρεθέντα λείψανα κεραμικῆς διακρίνονται εἰς 3 σαφεῖς στρώσεις, τεσσάρων ἐν ὅλῳ μέτρων.

ΠΑΡΑ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Κολοτρώνη, εἰς τὰς Ἀθήνας *ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ἀρχαίου τείχους* — πιθανῶς ἀποτελοῦντος μέρος τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἐκεῖ που ὑποτίθεται ὅτι ἔκειντο αἱ Ἀχαρναῖαι Πύλαι.

Βυζαντιολογικὴ Ἑταιρεία

ΗΡΧΙΣΑΝ καὶ αἱ διαλέξεις αὐτῆς, ποὺ ἔχουν σκοπόν, κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς Ἑταιρείας, τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Ὁ κ. Γ. Τσοκόπουλος γύρω εἰς τὸ ὄνομα τῆς βασιλόπαιδος Ἄννης Κομνηνῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του ὡραίαν εἰκόνα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τὸν ΙΑ' τελευτῶντα καὶ τὸν ἀρχόμενον ΙΒ' αἰῶνα. Τὸ ἀκροατήριον πολύπληθές, πληροῦν τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὅπου γίνονται αἱ ἀνακοινώσεις καὶ αἱ διαλέξεις τῆς Βυζαντιολογικῆς Ἑταιρείας, παρηκολούθησε μὲ ἐνδιαφέρον τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀγορητοῦ. Ὁ κ. Τσοκόπουλος μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην δύναμίν του εἰς τὸ νἀναπαρισταῖ τὰ λησμονημένα καὶ τὰ παλαιὰ ἐφάνη γνώστης καὶ ἐγκρατὴς τῶν τελευταίων πορισμάτων τῆς Ἐπιστήμης σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα ποὺ ἐπραγματεύθη. *Προσεχῶς διαλέξεις καὶ ἀνακοινώσεις* τῶν κ. κ. Ζησίου, Κ. Μ. Ράλλη, Κωνσταντοπούλου, Γούδα, Κούζη κλ.

Στ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο θίασος τῆς Porte St Martin ἐκ προσώπων δευτερευόντων ἐπιχειρήσας περιοδείαν μὲ δραματολόγιον περιωρισμένον εἰς δύο ἔργα τοῦ E. Rostand, τὸν «Συρανὸ» καὶ τὸν «Σαντεκλέρ», διῆλθε τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσε τρεῖς παραστάσεις εἰς τὸ Β. Θέατρον. Τὴν πρώτην ἑσπέραν ἐπαίχθη ὁ «Συρανό», τὰς ἄλλας δύο ὁ «Σαντεκλέρ». Οἱ παρευρεθέντες εἰς τὴν πρώτην παράσταιν, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ θεαταὶ τῆς δευτέρας, διότι τὰ εἰσιτήρια ἐπωλοῦντο ὁμοῦ εἰς τιμὴν ὑπέρογκον, προητοιμάσθησαν διὰ μίαν ταραγώδη ἀποτυχίαν τοῦ «Σαντεκλέρ.» Κύρια καὶ δευτερεύοντα πρόσωπα ὑπῆρξαν κατώτερα πάσης κρίσεως καὶ ἴσως οὐδέποτε ὑπὸ γαλλικοῦ θιάσου παρουσιάσθη πενιχρότερος ὁ «Συρανό». Ἡ προδιάθεσις ὅμως αὐτὴ συνετέλεσεν εἰς ἐπιεικεστέραν κρίσιν καὶ ἐντύπωσιν τῆς δευτέρας παραστάσεως. Συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὅμως καὶ ἡ ἀρκετὰ καλὴ ὑπόδυσις τοῦ «Σαντεκλέρ» ὑπὸ τοῦ ἠθοποιοῦ Dorival, ὅστις διὰ τοῦ παραστήματος καὶ τῆς φωνῆς του ἐνεσάρκωσε μὲ ἐπιτυχίαν τὸν «Σαντεκλέρ».

Ἐπιτυχὴς εἰς τὸ σύνολον ὑπῆρξε καὶ ἡ μεταμφίεσις

τῶν ἠθοποιῶν εἰς πτηνά. Αἱ δύο πρῶται πράξεις γενικῶς ἤρεσαν, ἀπὸ τῆς τρίτης ὅμως ἐξεδηλώθη ἡ ἀνία τῆς μονοτονίας, ἡ ὁποία εἰς τὴν τετάρτην ἀπέβη εἰς πλῆξιν. Αἱ εὐφυολογίαι, τὰ ἐξεζητημένα λογοπαίγνια, αἱ ρητορικαὶ ἀποστροφαὶ ἀφθονοῦν καὶ εἰς τὸν «Σαντεκλὲρ», ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ φιλολογικῶς ὡς ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ «Συρανό». Ὑπάρχουν σκηναὶ ἀληθῶς ποιητικαὶ καὶ τὸ ὅλον ἔργον ἐνέχει ἐπιτυχῆ συμβολισμόν, χωρὶς ἐντούτοις νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἀνακινοῦν ἰδέας καὶ συναισθήματα.

Τὸ θέατρον πλῆρες, ἀλλ' αἱ τουαλέτται τῶν κυριῶν, τουαλέτται ἀπογευματινῆς, — ὀλίγισται προσῆλθον ἔξωμοι, — δὲν ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν τῶν μεγάλων *πρώτων* τοῦ Β. Θεάτρου.

Σ.

ΜΕΤΑ τοὺς πρώτους ἐνθουσιασμοὺς ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὸ Παρίσι διὰ νὰ ἐνθουσιάσουν καὶ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τόσον βαθμὸν ὥστε καὶ τὰ γραφῆ ὅτι εἶναι ἔργον ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως, μὲ τεχνοτροπίας κλεμμένας ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ποιητὰς καὶ ἀλχημιστάς, καὶ μὲ φράσεις δανεισμένας ἀπὸ τοὺς πινδαρικοὺς ὕμνους, ὅπως ἄλλωστε κάθε μέγα ἔργον — νὰ ἐξηγούμεθα: πρόκειται περὶ τοῦ «Σαντεκλὲρ» πάντοτε—ἰδοὺ καὶ ἡ ψυχρολουσία πάλιν ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Εἶναι μία κριτικὴ τοῦ κ. André Fontainas εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν», τὸ φιλολογικὸν περιοδικόν. Καὶ τί δὲν ψάλλει τοῦ Ροστάν! "Οτι κατέληξε, μετὰ προσπάθειαν ἐπίμοχθον παραποιήσεως τῆς τεχνοτροπίας τῶν συμβολιστῶν, εἰς τὴν οἰκτρὰν σάχλαν τοῦ *Σαντεκλὲρ*. "Οτι τὸ θεατρικὸν αὐτὸ ἔργον δὲν ἔχει οὔτε δέσιν, οὔτε δρᾶσιν, οὔτε κίνησιν, ἀλλὰ «τοὐναντίον ἐκφαυλισμὸν ἐκείνου τὸν ὁποῖον ὁ Ροστάν, διὰ νὰ φανῇ εὐάρεστος εἰς τὸ πλῆθος, θεωρεῖ ὡς ποίησιν. Συνονθύλευμα τετριμμένων εἰκόνων, ἀπροσώπων τρόπων, προσποιητῶν ὁρμῶν πρὸς τὸ κενόν, διὰ νὰ πέρτῃ ἔξαφνα, μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ στίχου ποὺ προξενεῖ αἴσθησιν βαρεῖαν, εὔκολον καὶ χυδαίαν: τὸ ὄνειδος τῆς στιχουργίας, ποὺ κάθε εὐγενὲς πνεῦμα εὔκολα τοῦ ἀποφεύγει. τὸ βορβορῶδες μόλυσμα. Κανεὶς πυρετός, καμία ἔξαρσις τῆς ὀμορφιᾶς· πάντοτε κατάχαμα, αἰσθήματα μέτρια, πουθενὰ ὁ ἠρωϊκὸς ἔλεος, οὔτε ἴχνος πάθους μεταμορφώνοντος. Ὁ παινεμένος λυρισμὸς τοῦ *ὕμνου πρὸς τὸν ἥλιον* ἀποτελεῖται ἁπλῶς ἀπὸ ἀξιοθρήνητον συνάθροισιν φράσεων κοινῶν καὶ ἀτυχῶν.» Κ' ἔπειτα ὁ ἐξάψαλμος διὰ τὰ ἀδιάκοπα μέχρι φορτικότητος λογοπαίγνια κ' εὐφυολογήματα, ποὺ ὄχι μόνον ὁ Κότσυφας ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ πτερωτοὶ ἥρωες τοῦ ἔργου ἐπιτηδεύονται νὰ λέγουν, — διὰ τὰ γλωσσικὰ λάθη. «Περιφρόνησις πρὸς τὴν γραμματικήν, ἄγνοια τῆς συντάξεως, χρῆσις λέξεων μὲ σημασίαν ἀμφισβητήσιμον καὶ προβληματικήν, χωρὶς νὰ λογαριάσωμεν τὴν μέχρι καταχρήσεως προσφυγὴν εἰς ἀδικαιολογήτους ὅρους καὶ ποικιλίας ἀπὸ *ταργοτικά*», κτλ. κτλ. Καὶ τελειώνει:

«Ἰδοὺ ὅλον τὸ τάλαντον τοῦ κ. Ροστάν. Ἡ δόξα ποὺ ἐχόρτασε δὲν ἐχρησίμευσεν ἀρκετὰ πλέον ὡς νοόμετρον τῶν Εὐρωπαίων ἀστῶν, τῶν πλέον μορφωμένων; Εὑρῆκαν, εἰς τὸ πνευματικὸν των ἐπίπεδον, ἕνα μικροστιχουργὸν ἄνθρωπον τοῦ κόσμου, ἐπιδιώκοντα ἁπλήστως τὴν μωρὰν καὶ θορυβώδη δόξαν· τὸν ἐχειροκρότησαν, διὰ ν' αὐτοχειροκροτηθοῦν, τὸν ἐλιβάνισαν, τὸν ἔκαμαν παγκόσμιόν τους καὶ κυρίαρχον Ποιητήν. Τοῦ ὑπερενθουσιασμοῦ αὐτοῦ ὁ κ. Ροστὰν εἶναι ὁ καρπωτὴς ἢ ὁ μάρτυς; Μετὰ τὴν ἔξαρσιν τῶν ὑπερβολικῶν ἐγκωμίων δὲν θὰ ὑποστῇ καμίαν ἡμέραν τὰς ὕβρεις τῆς πλήρους μεταστροφῆς; Οἱ συμβολισταὶ καὶ ζηλόφθονοι ποιηταὶ θὰ βλέπουν τότε τὴν ἀγωνίαν του, μὲ χαρὰν ὀλιγωτέραν βεβαίως ἀπὸ τὸν οἰκτιρμόν.»

ΜΕ τὴν γνωστήν του ἀπὸ περιωπῆς καὶ ἀμερόληπτον γνῶσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὁ Δημήτριος Ἀστεριώτης (κ. Φιλέας Λεμπέγκ) ἐξακολουθεῖ τὴν περιοδικὴν ἐπισκόπησίν των εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν». Τὰ τελευταῖα ἐσωτερικὰ γεγονότα τοῦ δίδουν ἀφορμὴν νὰ φιλοσοφήσῃ μὲ καὶ διὰ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Ἀναφέρων τὸν περίφημον ἀφορισμὸν τοῦ κ. Ψυχάρη «Διγλωσσία, διγνωμία», παρατηρεῖ ὅτι «ὁσάκις ζωηρεύει ὁ κίνδυνος, φαίνεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ πῶς ἀνακτᾷ τὴν ἀληθινήν της συνείδησιν. Καὶ πράγματι, ἀπὸ πάντα συγκλονισμόν, ὁ Δημοτικισμὸς ἀντλεῖ νέας δυνάμεις. Μὲ τὴν μεγάλην ποιητικὴν ἄνθησιν τῶν Ἰονίων, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους, συμπίπτει ὁ ἀπελπιστικὸς ἀγὼν τῶν πολεμων τῆς ἀνεξαρτησίας...» Ἀνάλογος ὤθησις ἐδόθη μετὰ τὸν τελευταῖον ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ἴσως δὲ καὶ τώρα τὸ ἐναγώνιον κρητικὸν πρόβλημα καὶ ὅλαι αἱ μετ' αὐτοῦ συνδεόμεναι δυσχέρειαι ἔχουν τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐξάρσεως.

Παρέχει δὲ ἀφορμὴν εἰς τὸν Γάλλον κριτικὸν ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἐπιτόμου Ἱστορίας τῆς Κρήτης» τοῦ κ. Ξανθουδίδη νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ μελέτη τοῦ Κρητικοῦ παρελθόντος δύναται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πνευματικὴν συνείδησιν τῆς Ἑλλάδος. «Πᾶν ὅ,τι αὐτομάτως ἀναβρύζει ἀπὸ τὸ πάτριον ἔδαφος, πᾶν ὅ,τι συγγενεύει μὲ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ἔχει τὴν ἰδίαν λυτρωτικὴν δύναμιν. Ὁ Γνευτὸς δημοσιεύει εἰς τὰς στήλας τῶν «Παναθηναίων» *δημοτικὰ ροδιακὰ* ᾄσματα, τῶν ὁποίων εἶναι ἀσύγκριτος ἡ ἐκφραστικότης. Λιτότης γραμμῶν, πανετικὴ ῥώμη, εὐλυγισία ρυθμοῦ, κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον μας πρὸς ποιήματα ὡς *τὸ Ναυάγιο*». Ἐπανευρίσκονται δὲ αἱ θεμελιώδεις αὐταὶ ἀρεταὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοσυγκρασίας εἰς τοὺς στίχους τῶν ποιητῶν ποὺ ἔμειναν μακρὰν ἀπὸ τὶς μόδες. Παράδειγμα ὁ Μαρκοράς τῆς Κερκύρας, ὁ ὡραῖος γέρων, «τοῦ ὁποίου ὁ *Ὅρκος* εἶναι λυρικὸν μνημεῖον ποὺ ἐστήθη εἰς τὴν δόξαν τῶν Κρητῶν προσφύγων». Ὁ Μαρκορᾶς «ἐτραγούδησεν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ λαοῦ». Καὶ εἶναι ἡ γλῶσσα αὐτὴ «ἀπαραίτητος σήμερον εἰς τοὺς Ἕλληνας πρὸς νόησιν τῶν ἀριστουργημάτων καὶ τῆς ἀρχαιότητος ἀκόμη». Πρόσφατον παράδειγμα ἡ μετάφρασις τῶν «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις» τοῦ Αἰσχύλου ἀπὸ τὸν ποιητὴν Ι. Γρυπάρην.

Τὸ ἀρχαῖον θέατρον γίνεται εἰς τὸν κ. Ἀστεριώτην γεφύρι διὰ νὰ κρίνῃ καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ τελευταῖα τυπωμένα ἔργα τῶν συγχρόνων δραματουργῶν μας — τῶν κ. κ. Μελᾶ, Χόρν, Νιρβάνα, Φυτίλη, Σκίπη — νὰ μνημονεύσῃ δὲ καὶ ὅσα βιβλία — δράματα, ποιήματα καὶ διηγήματα—ἔλαβε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑξαμηνίαν, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ὁμιλήσῃ εἰς προσεχῆ κριτικήν του.

ΜΙΑ ἀνακοίνωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τὴν 12 Φεβρουαρίου εἰς τὴν αἴθουσαν «Ἱπποκράτης» τοῦ Πανεπιστημίου ὁ ὑφηγητὴς χειροῦργος κ. Σκεῦος Ζερβός, ἐλθὼν ἐπίτηδες ἐκ Σμύρνης, συζητεῖται ζωηρῶς ἀπὸ τὸν ἰατρικὸν κόσμον τῶν Ἀθηνῶν. Πρόκειται περὶ θεραπείας τῆς ψυματιώσεως τῶν πνευμόνων διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ὁ κ. Ζερβὸς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἀφοῦ δι' ἐμβολιασμοῦ κατέστησε φυματικοὺς κύνας, τοὺς ἐθεράπευσεν εἶτα ἀφαιρέσας διὰ πλευροτομήσεων τὰ προσβληθέντα μέρη τοῦ πνεύμονος, ἀπὸ μερικοὺς μάλιστα καὶ ὁλόκληρον τὸν ἕνα πνεύμονα. Οἱ κύνες ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ὁ κ. Ζερβὸς εἰς Ἀθήνας, ζῶσιν ἔκτοτε ὑγιέσταται, ἂν καὶ μὲ κολοβωμένους πνεύμονας. Ὁμοίαν χειρουργικὴν θεραπείαν ἐδήλωσεν ὁ Ἕλλην ἰατρὸς ὅτι ἐξετέλεσε καὶ ἐπὶ φθισικῆς κόρης, ἥτις ζῶσα τώρα μ' ἕνα καὶ ἥμισυν πνεύμονα οὐδὲν σημεῖον φυματιώσεως παρουσιάζει.

Ἐκ χρονογραφικοῦ καθήκοντος ἀναφέρομεν τὸ γεγονὸς τῆς ἀνακοινώσεως, διότι εἰς τοὺς ἰατρικούς μας κύκλους ἐκφράζονται μὲ δυσπιστίαν διὰ τὸ πρακτικὸν ὄφελος τῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τοὺς φυματιῶντας. Ἔγειναν, λέγουν καὶ ἄλλοτε τοιαῦτα

πειράματα εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλ' ἡ μέθοδος ἐγκατελείφθη ὡς ἐπικίνδυνος καὶ ἀνωφελής. Ἐν τούτοις ὁ κ. Ζερβὸς ὑπέβαλεν αἴτησιν εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου ὅπως ὁρίσῃ ἐπιτροπήν, ἥτις νὰ ἐξελέγξῃ τὰ πειράματά του.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἦτο ἑπόμενον: Ὁ «Σαντεκλὲρ» γίνεται ἀπὸ τὸν κ. Τ. Μωραϊτίνην παρῳδία ἀθηναϊκή, ὡς εἶδος ὀρνιθοπολιτικὴ ἐπιθεώρησις, καὶ θὰ παιχθῇ ἀπὸ εἰδικὸν θίασον τὴν ἄνοιξιν.

Ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια μεταρρυθμιστικὰ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Παναγωτόπουλος: περὶ ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τοῦ ὑπουργείου, περὶ διδακτηρίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ περὶ διδακτικῶν βιβλίων. Ἐν νομοσχέδιον προνοεῖ περὶ ἱδρύσεως ἕδρας τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Ἱδρύθη *Φοιτητικὴ Συντροφιὰ* εἰς τὰς Ἀθήνας. Σκοπός της: νὰ βοηθήσῃ πῶς νὰ καθιερωθῇ ἡ ζωντανὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ μας λόγου. Ἱδρυταὶ καὶ μέλη της φοιτηταί. Ἐπιτροπή: οἱ φοιτηταὶ κ. κ. Φίλιππος Στ. Δραγούμης, Μάνος Βατάλας, Μίλτος Κουντουρᾶς· οἱ δύο τελευταῖοι τῆς Φιλολογίας.

Ἐστάλη εἰς τὴν Κέρκυραν διὰ νὰ στηθῇ εἰς τὸ Ἀχίλλειον ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐξορισθέντος ἀγάλματος τοῦ Χάϊνε, θὰ στηθῇ μνημεῖον μετ' ἀγάλματος τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ. Τὸ παρήγγειλεν ὁ Κάϊζερ εἰς τὴν Βιέννην. Συγχρόνως ὅμως λέγουν ὅτι σκοπεύει νὰ ἐκποιήσῃ τὸ Ἀχίλλειον.

Μὲ πανηγυρικὴν πομπὴν ἔγειναν εἰς τὴν Τρίπολιν τὰ ἐγκαίνια τοῦ θεάτρου, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ἐκεῖ χορηγοῦντος τοῦ κ. Μαλλιαροπούλου, ἐξ οὗ καὶ «Μαλλιαροπούλειον» ἐκλήθη. Ἔναρξιν τῶν παραστάσεων ἔκαμεν ὁ ἑλληνικὸς θίασος τοῦ κ. Νίκα, μὲ γαλλικὸν ὅμως ἔργον — τὴν «Δεσποινίδα Σοκολάταν».

Ὁ ἑλληνικὸς θίασος Κυβέλης καὶ Φύρστ ἐξηκολούθησε μὲ ἐπιτυχίαν τὰς παραστάσεις του εἰς τὰ θέατρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πλὴν τῶν ἄλλων ἔπαιξεν ἔργα τῶν κ. κ. Μελᾶ καὶ Ξενοπούλου, καὶ τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Κ. Μάνου, τὴν «Τζοκόντα» τοῦ Δ' Ἀννούντσιο, καὶ τὸν «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε, καὶ νέον: τὴν «Στάσα Σιδέρη» τοῦ κ. Ἀγγέλου Σημηριώτη.

Εἰς τὸ «Λύκειον Κάρνεγη» τῆς Νέας Ὑόρκης, θίασος ἀποτελούμενος ἀπὸ τὸ ζεῦγος Δόγκαν, τὴν Καν Ἐλένην Σικελιανοῦ καὶ τοὺς κ. κ. Διονύσιον καὶ Ἀνδρέαν Διβάρη, δίδει ἐκτάκτως παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Παρέστησεν ἤδη τὴν «Ἄλκηστιν» τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὴν «Ἠλέκτραν» τοῦ Σοφοκλέους. Εἰς τὸ τέλος τῶν παραστάσεων ἡ Κα Δόγκαν τραγουδεῖ ἑλληνικὰ τραγούδια τοῦ βουνοῦ καὶ ψάλλει μέρη τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

ΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΝΕΑ

***Φεβρουαρίου** 13.* Εἰς 22 ἀνέρχονται τὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος ὅσα ἐκρίθησαν ἀναθεωρητέα· ἡ σχετικὴ πρότασις διενεμήθη πρὸς μελέτην εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων· ὁ Θεοτόκης προτιμᾷ νὰ ψηφισθῇ τὴν 18 τρέχοντος. Τὸ νέον Προεδρεῖον τῆς Βουλῆς παρουσιάσθη εἰς τὸν Βασιλέα, ὅστις μεταξὺ ἄλλων εἶπεν ὅτι ὡς τὸν διεβεβαίωσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων, ἡ ψηφισις περὶ ἐθνοσυνελεύσεως θὰ γίνῃ καθ' ὅλους τοὺς νομίμους τύπους. Ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος» τοῦ Μιλάνου δημοσιεύει ἄρθρον τοῦ Σαμάρα, ἰδόντος τὸν Διάδοχον. Ἐπιτροπὴ Νεοτούρκων καὶ Τουρκοκρητῶν ἔρχεται πρὸς συννενόησιν μὲ τὸν Βενιζέλον διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα.

14. Συννενοήσεις τῶν κομμάτων διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως· τροποποιήσεις τῆς προτάσεως. Τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου διακόπτονται ἕως τὴν Σαρακοστήν. Ἐξακολουθοῦν ἀνησυχαστικὰ τὰ τουρκοβουλγαρικά. Ὁ Βενιζέλος ἀναχωρεῖ εἰς Κρήτην, ὅπου ἐπίσης εἶναι ζήτημα ἐθνοσυνελεύσεως.

15. Ὁ Μπάουτσερ αἰσιόδοξος διὰ τὰ ἐδῶ.

16. Πλήρης ἡ συμφωνία τῶν ἐδῶ κομμάτων διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Θυελλώδεις συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τὴν σύμβασιν τῆς Ρουμανικῆς ἀτμοπλοΐας. Κινητοποιήσεις τουρκικαὶ εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα. Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ Τουρκίας μεταβάντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ νὰ συμβιβάσουν τοὺς διϊσταμένους ἀπέτυχαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας ἐπισκέπτεται τὴν Κέρκυραν.

17. Τὰ νομοσχέδια διὰ τὴν χωροφυλακὴν γενοῦν ζήτημα. Πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν ἐκλέγεται ὁ κ. Ραχτιβάν, ἀντὶ τοῦ κ. Ἔσσλιν παραιτηθέντος. Ἡσύχασαν τὰ τουρκοβουλγαρικά.

18. Ψηφίζεται ἡ πρότασις περὶ «διπλῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς» μὲ ψήφους 150 κατὰ 11, ἀφοῦ εἰσηγήθη ὁ Δραγούμης καὶ ὡμίλησαν οἱ ἡγέται· τὸ Β.Διάγγελμα θὰ ἐκδοθῇ τὴν 8 Μαρτίου· ἡ Βουλὴ θὰ ἐργασθῇ ἕως τὰς 6 ἰδίου.

19. Εἰρηνεύει ἡ Κύπρος: ὁ Κιτίου Κύριλλος ἀναγνωρίζεται ἀρχιεπίσκοπος ὑπὸ τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων. Ἀνακινεῖται ζωηρῶς τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα Θεσσαλίας. Φῆμαι ὅτι παραιτεῖται ὁ Πετμεζᾶς. Συσκέπτεται ο Στρ. Σύνδεσμος διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν. Ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἔκαμεν εὐάρεστον ἐντύπωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

20. Καὶ παραιτεῖται ὁ Πετμεζᾶς «διὰ λόγους ὑγείας» καὶ διὰ τὰ χωροφυλακικὰ νομοσχέδια. Διορίζονται ἐφέται ὡς εἰσαγγελεῖς ἐφετῶν. Ὁ Διάδοχος εἰς Ρώμην παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰταλίας.

21. Αἱματηρὰ συλλαλητήρια εἰς τὸ Βερολῖνον κατὰ τοῦ νέου ἐκλογικοῦ νόμου.

22. Ὁ Μπάουτσερ, τηλεγραφῶν τὰ ἐδῶ, ὀνομάζει τὸν Βενιζέλον «ἥρωα» τῆς ἡμέρας, διότι ἐντὸς βραχέος ἐπέβαλε τὸ πρόγραμμά του εἰς τὸν Στρατ. Σύνδεσμον, τὰ κόμματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον. Ὁρκίζεται νέος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ κ. Μαυρομμάτης, πρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

23. Ὑποβάλλεται νομοσχέδιον πρὸς σύναψιν δανείου μέχρι 240 ἑκατομμυρίων πρὸς κατασκευὴν δημοσίων ἔργων καὶ κάλυψιν ἐλλειμάτων, καθὼς καὶ πρὸς ἄρσιν τῆς ἀναγκαστικῆς. Σύσκεψις τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν διὰ τὸ θεσσαλικὸν ζήτημα. Ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ζητεῖ ἐπίσπευσιν ἐκκαθαρίσεως. Ζωηρὰ συζήτησις εἰς τὴν τουρκικὴν Βουλὴν διὰ τοὺς ἀμφισβητουμένους ναοὺς τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὴν λονδίνειον «Σημαίαν» ἡ Πύλη ἐνέκρινε κατ' ἀρχὴν τὴν ἕνωσιν τῶν σιδηροδρόμων τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων.

24. Ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος» τοῦ Μιλάνου δημοσιεύει συνέντευξιν μὲ τὸν ὑπουργὸν Καλλέργην διὰ τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ εἶτα μὲ τὸν Πρωθυπουργὸν διὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν. Ψηφίζει ἡ Βουλή μας τὸ δον ὑπουργεῖον. Διορίζονται ἐπιτετραμμένοι εἰς τὰς πρεσβείας. Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνδέσμου ἀπαιτεῖ ἐκτέλεσιν 9 αἰτημάτων ἀνορθωτικῶν πρὸ τῆς διαλύσεώς του. Ὁ Γρυπάρης διαμαρτύρεται, διότι οἱ Τοῦρκοι στρατολογοῦν ἀμφισβητουμένους ὑπηκόους.

25. Ἡ Βουλὴ συζητεῖ εὐρέως τὰ Θεσσαλικά. Ὑποβάλλεται νέος ὀργανισμὸς διὰ τὸ Πανεπιστήμιον. Ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς Παπρικὼφ δηλώνει ὅτι ἐπῆλθε

πλήρης ρωσσοβουλγαρική συμφωνία πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης εἰς τὸν Αἶμον.

26. Δημοσιεύεται, κατόπιν διαφόρων φημῶν, ἀνακοινωθὲν τοῦ Στρατ. Συνδέσμου ὅτι ἡ Κυβέρνησις Δραγούμη, ἥτις ἀνέλαβε τὸ ἀνορθωτικόν του ἔργον, ἀπολαύει τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης του.

ΗΜΕΡΟΒΙΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Π. Ο. Ἡ βία δὲν ὠφελεῖ πάντοτε· ἀλλ' ἀφοῦ τόσον ἀνυπομονεῖτε, ὥστε νὰ θεωρῆτε πεθαμένον τὸν Νορβηγὸν συγγραφέα Μπγέρνσων καὶ νἀπαιτῆτε νὰ γράψωμεν νεκρολογίαν του, σᾶς πληροφορεῖμεν ὅτι πραγματικῶς ἕνα τηλεγράφημα ἦλθε πρὸ πέντε ἑβδομάδων κ' ἔλεγεν ὅτι εἶναι εἰς τὰ τελευταῖα του. Ἀλλὰ εἰς τὰ τελευταῖα των εὑρίσκονται ἀπὸ καιρὸν τώρα διάφοροι μεγάλοι τῆς γῆς, χωρὶς καὶ νὰ πεθαίνουν. Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι ὅτι εἰδικῶς διὰ τὸν Μπγέρνσων ἐβιάσθησαν, ὅπως σεῖς, τὰ *πολίτικα* φύλλα νὰ τὸν νεκρολογήσουν, ἕνα ἢ δυὸ ἀθηναϊκὰ τὰ ἐμιμήθησαν, καὶ μία βολιώτικη ἐφημερίδα τοῦ ἔκαμε φιλοτιμότατα ἀληθινὸν φιλολογικὸν μνημόσυνον. — *Ὀρνιθόφιλον.* Τὸ ἔργον τῆς Κας Ἀρσινόης Παπαδοπούλου, ἡ «Παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιᾶς» εἶναι φαντασμαγορικὸν δραματάκι· δὲν ἐπαίχθη εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον *τότε*, διότι δὲν ἦτο εὔκολον νὰ εὑρεθοῦν παιδάκια τόσον ἔξυπνα, ὥστε νὰ *ὑποκριθοῦν* τὰ πουλάκια, ἴσως διότι ὅλα τὰ παιδάκια εἶναι σὰν τὰ πουλάκια... — *Γλωσσομαθῆ.* Ὡς καὶ τὸ ἀτελέστατον «Λεξικὸν τῆς *καθ' ἡμᾶς* Ἑλληνικῆς διαλέκτου» τοῦ Βυζαντίου περιέχει τὰς λέξεις ποὺ πρωτακούσατε· τό *ἀνασέρνω*, μάλιστα κυριολεκτεῖται μὲ τὴν σημασίαν «βγάζω νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι». — *Ἀντιπνευματιστήν.* Μάλιστα· ἡ Rachilde ἐδημοσίευσε βραχεῖαν βιβλιοκρισίαν εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» τῆς 1 Φεβρουαρίου (ἀριθ. 303), καὶ ἡ βιβλιοκρισία ἀρχίζει μὲ τὰς ἑξῆς λέξεις: «Δύο σοβαροὶ ἄνδρες ἀρεσκεύθησαν νὰ μεταφράσουν φιλολογικῶς τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο μυθιστόρημα, ποὺ διεξάγεται εἰς τὴν Τουρκίαν» κτλ. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι τὸ ἀναφέρομεν!

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων» — ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν . . . Δρ. 2,483·75

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,000. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ Δήκυθος, ποιήματα Πέτρου Ζητουνιότη. Ἀθῆναι, τυπογρ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, φρ. 3.

Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν, Νικολάου Βασιλειάδου, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Κων. Φ. Σκόκου. Ἀθῆναι, τυπογρ. «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη. Διὰ τὴν Ἑλλάδα φρ. 4, διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φράγκα 4.50.

Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν εἰς τὰ Πράγματα *(Μουσικαὶ Σημειώσεις)*, Γ. Ἀξιώτη. Ἀθῆναι, Φεβρουάριος 1910.

De profundis, Oscar Wilde, μετάφρ. Α. Γ. Μαρουτζόγλου. Ἀθῆναι, τυπογρ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, δρ. 2, φρ. 3.

Les Mignardises, poèmes, Charles Moulié. Paris, éd. du «Nain Rouge».

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

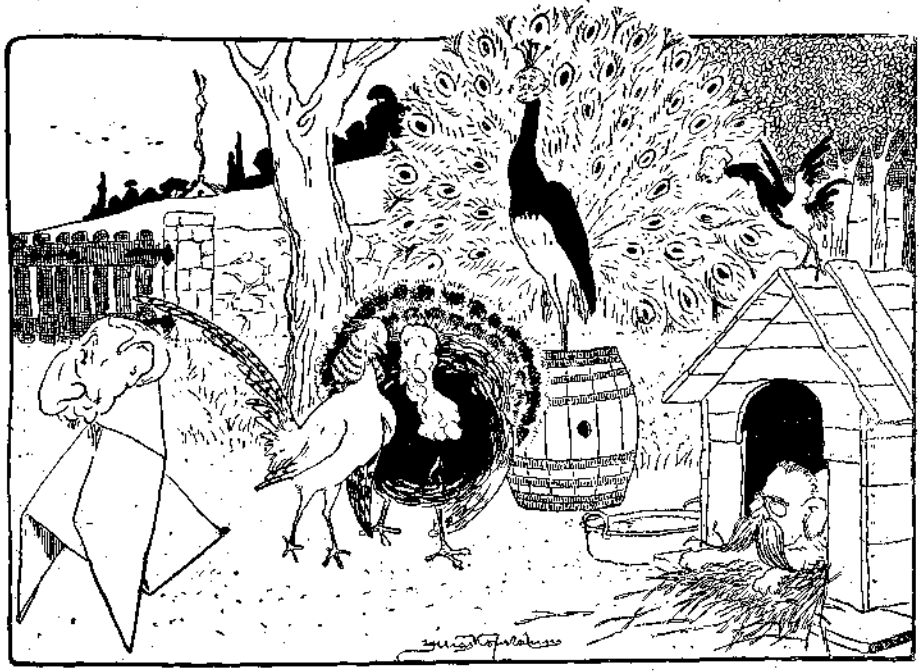

«Ἀθῆναι» — Ὁ Σαντεκλὲρ εἰς τὴν Ἑλλάδα: ἡ Φασιανὴ ἐξουσία. (Ὑπὸ Ἡλ. Κουμετάκη)